

I gang med uddannelse eller arbejde

– som ung mor

Rapport udarbejdet for Mødrehjælpen

af Gitte Duus

2007

Rapporten er udarbejdet i forbindelse med et 3-årigt projekt finansieret af
Beskæftigelsesministeriets satsmidler 2003.

Indhold:	side
Indledning	3
Rapportens indhold	3
Det 3-årige projekt	4
DEL 1: UNGE MØDRE	7
<i>Kapitel 1 - At være ung mor</i>	8
Hvad oplever kvinderne selv?	8
Tredobbelt udfordring – et teoretisk argument	10
Graviditeten og dens faser	13
Moderskabets udfordringer	17
Ung mor i praksis	19
<i>Kapitel 2 - Fakta om unge mødre</i>	21
Korte fakta	21
Konsekvenser for uddannelse, arbejde og børn	21
Overvægt af sociale belastningsfaktorer	22
DEL 2: METODE - I PRAKSIS OG TEORI	26
<i>Kapitel 3 - Rammerne om arbejdet</i>	27
Forståelsen af arbejdet	27
Sommerfuglemodellen	27
De fysiske rammer - Kvindernes sted	33
Et tværfagligt team	34
8 brikker i mosaikken	36
<i>Kapitel 4 – Visitation</i>	40
Visitation - hvordan?	40
Måden man møder kvinderne	41
Mulige forløb	43
Henvendelser – hvordan?	45
<i>Kapitel 5 - Fødselsforberedelsesgrupper</i>	46
Arbejdet i grupperne	46
Gruppedynamik	50
Gruppeledelse i praksis	54
<i>Kapitel 6 – Mødregrupper</i>	56
Udvidet mødregruppe	56
Den åbne mødregruppe	61
<i>Kapitel 7 - Individuelle samtaleforløb</i>	64
To typer samtaler	64
Uddannelsesrettede afklarende og bearbejdende samtaler	64

Teori	74
Kapitel 8 – Uddannelses- og erhvervsvejledning	77
Rammerne om arbejdet	77
Ingen ”projekter”	78
Fleksibilitet	79
Kapitel 9 - Tværfagligt teamarbejde	80
Fire niveauer	80
Det fælles grundlag	81
Læring i grupper	82
Kapitel 10 - Frivilligt arbejde	85
Praktisk arbejde	85
Krav til samarbejdet	85
Mentorordning	86
Kapitel 11 - Samarbejde ud af huset	89
Overordnet samarbejde	89
Samarbejde vedrørende den enkelte kvinde	90
Formidling	90
DEL 3: PROJEKTET	92
Kapitel 12 - Projektets intention	93
Beskæftigelsesperspektivet og Metodeudvikling	93
Udvikling og evaluering	94
Kapitel 13 - Udviklingsforløb med teamet	97
Aktionsforskning	97
Udviklingsforløbet	98
Medarbejdernes oplevelse af forløbet	100
Kapitel 14 - Resultater fra spørgeskemaer og interviews	104
Spørgeskemaundersøgelse – indhold og intentioner	104
Resultater fra spørgeskemaer	106
Interviews – indhold og intentioner	116
Resultater fra interviews	117
Diskussion og Konklusion	125
Litteratur	128
Bilag	130
Bilag 1: Guide til brug ved visitation m.m.	130
Bilag 2: Spørgeskema 1,2 og 3	136

Indledning

Én af de unge kvinder, der har fået hjælp i Mødrehjælpen, har beskrevet sin oplevelse af hjælpen således: *Et stramt sikkerhedsnet, aldrig slapt*. Jeg synes metaforen afspejler det karakteristiske ved Mødrehjælpens arbejde: Et stramt sikkerhedsnet kan ikke holdes af én person, der skal flere til, og de mennesker, der holder nettet må samarbejde. Bliver den ene træet, må tjansen overdrages til en anden, så nettet ikke slappes.

Rapportens indhold

Hvordan støtter man bedst unge mødre, så de får plads og mod til at være mødre og samtidig tage uddannelse eller på anden måde blive en del af arbejdsmarkedet? Det er denne rapports mål at give nogle svar på dette spørgsmål.

Med unge mødre menes her både mødre i teenage-alderen (13 til 19 år) samt nogle af de kvinder, som bliver mødre inden de er fyldt 25 år.

Bag rapporten står dels et tværfagligt team i Mødrehjælpen Odense, der gennem mange år har arbejdet med unge mødre, og dels undertegnede G. D. Jeg har de sidste 5 år været med i udvikling af teori og metode, har været med til at evaluere og har sat denne rapport sammen. Det skal dog understreges, at medarbejdere fra Mødrehjælpen har bidraget med væsentlige enkelt dele til bogen, som så i et vist omfang er blevet omarbejdet.

En af de vægtige grunde til, at det i socialt arbejde er værd at beskæftige sig med at støtte unge mødre er, at man statistisk set ved, at kvinder, der bliver mødre tidligt, sjældent får en uddannelse og i øvrigt har en meget svag tilknytning til arbejdsmarkedet¹. Det vil sige, at de unge mødre gennemsnitligt klarer sig dårligere på arbejdsmarkedet end andre.

Det er desuden dokumenteret, at unge mødre statistisk set har flere socialt belastende faktorer i deres opvækst end gennemsnittet af alle kvinder i samme alder². Her kan der altså findes nogle gode grunde til, at nogle af de unge mødre klarer sig mindre godt end deres jævnaldrende.

Rapporten beskriver først og fremmest metoder - ét bud på, hvad der skal til for at støtte unge mødre optimalt, således at deres muligheder på arbejdsmarkedet og i deres øvrige liv øges. Denne anbefalede støtte, som her i rapporten beskrives som en mosaik af tilbud, er resultatet af Mødrehjælpens foreløbige udvikling af viden på området – en viden, som bygger på både praksiserfaring og - især de senere år - desuden teoretisk refleksion og inddragelse af forskningsbaseret viden.

¹ Dette uddybes senere. Se iøvrigt sammenfatning af forskning i Hansen, A., Hansen S.P. og Stevnhøj L.A. (2002): *Meget unge og sårbare mødre*. Formidlingscenter Aarhus.

² Se Mogens Nygaard Rasmussen.

Når metaforen *mosaik* her anvendes om tilbuddene, er det for at understrege, at der ikke er ét tilbud, der udgør den optimale støtte for alle unge mødre. Det er derimod kombinationen af flere tilbud - og det er ikke mindst den indre sammenhæng mellem disse tilbud, der gør udslaget.

Tesen om, at den optimale indsats består af en kombination af tilbud, understøttes af en mindre undersøgelse, som jeg har forestået i forbindelse med et 3-årigt projekt finansieret af beskæftigelsesministeriet. Beskrivelse af resultater fra denne undersøgelse er det andet mål med denne rapport.

I rapportens første del (kapitel 1 -2) beskrives først eksempler på, hvordan livet opleves af de unge mødre. Dernæst gennemgås i kapitel 1 relevante teoretiske perspektiver på de unge mødres situation, mens kapitel 2 koncentrerer sig om vigtige dele af den forskningsmæssige viden om unge mødre. Her trækkes overvejende på andres forskning og delvist andres opsummering.

Anden del af rapporten beskriver de anbefalede metoder (kapitel 3 – 11). Her beskrives de enkelte metoder til at støtte unge mødre under deres graviditet, barsel og for nogens vedkommende længere frem. Metodebeskrivelserne udvides med korte introduktioner til de teoretiske perspektiver, som har været stærke inspirationskilder i udvikling af forståelsen af de unge mødres situation og dermed også i metodeudviklingen.

Bogens tredje og sidste del (kapitel 12-15) udgør en slags evaluering af Mødrehjælpens indsats i forhold til at støtte de unge kvinder i deres beskæftigelsesmæssige situation. Evalueringen er gjort mulig gennem støtte til et 3-årigt projekt i Mødrehjælpen finansieret af beskæftigelsesministeriet og nylig afsluttet. I del 3 beskrives det 3-årige projekts udviklingsforløb og resultaterne af undersøgelsen.

Det skal understreges fra starten, at jeg ikke har fundet nævneværdige forhold at kritisere i Mødrehjælpens arbejde. Dette er sammenfaldende med de adspurgte kvinders oplevelse, hvilket fremgår mere uddybende af kapitel 14. Derimod har jeg mødt videbegærlighed og intentioner om at gøre arbejdet så godt som muligt hos de implicerede medarbejdere.

Det 3-årige projekt

Både metoderne og den teoretiske forståelse, som præsenteres i denne rapport, er som nævnt resultatet af mange års erfaring med arbejdet i Mødrehjælpen. Dette arbejde har gennem de sidste tre år været særligt intensivt omkring de unge mødre, idet forløbet har været støttet økonomisk af beskæftigelsesministeriet i et 3-årigt forløb. Dette forløb er mere detaljeret beskrevet i kapitel 12 og 13.

Den økonomiske støtte fra beskæftigelsesministeriet er i stor træk anvendt til:

- Ansættelse af en projektmedarbejder, som har forestået særlige samtaler med kvinder vedr. afklaring i forhold til arbejdsmarkedet (se kapitel 7 og 8).
- En udviklingsorienteret evaluering, som har indeholdt 1) iværksættelse af udviklingsforløb for et tværfagligt team og 2) en miniundersøgelse.

Det har fra starten af projektet været målet, at udvikle teori og metode samt at få dette beskrevet. Derfor har Mødrehjælpen frem for at satse på en traditionel evaluering valgt at lave aftale om en *udviklingsorienteret evaluering*. Denne form for evaluering er inspireret af principper i aktionsforskning og er især egnet til udvikling af metoder i praksis, idet der handles i praksis og løbende opsamles viden. Dette uddybes i del 3.

Et udbytte af en aktionsforskningsinspireret evaluering er, at der både udvikles viden om praksis og udvikles viden i praksis om de forskellige metoder (Duus, 2003). Viden i praksis betyder, at en del viden bliver hos medarbejderne som en kvalificering af deres praksis i stedet for, at viden opsamles og - sat på spidsen - tages med ud af institutionen af evaluator.

Første og anden del af rapporten skal derfor ligeledes forstås som et resultat af projektet, idet det beskrevne afspejler en forøget kompetence i praksis. Beskrivelser af resultater er derfor på denne måde at finde i alle tre dele af bogen, og igen: Nogle af resultaterne kan ikke beskrives men må opleves ude i praksis!

Den udviklingsorienterede evaluering er som nævnt sat sammen af dels et udviklingsforløb og dels en miniundersøgelse. Her ridses kort indholdet i begge dele op.

Udviklingsforløbet har koncentreret sig om Mødrehjælpens arbejde i Odense, hvor et tværfagligt team af jordemødre, sundhedsplejersker, socialrådgivere, en psykoterapeut/socialrådgiver og en uddannelsesvejleder har deltaget hele forløbet igennem. Udviklingsforløbet er beskrevet mere uddybende i del 3, så her fremlægges blot en kort skitse over indholdet:

I teamet er der for det første blevet arbejdet med at opbygge en reel tværfaglighed (se kap.3), hvilket har vist sig at være én af de vigtige ingredienser i at arbejde kvalificeret med de unge mødre. Den reelle tværfaglighed består, udover at hver har sin egen faglighed, i at have fælles faglige forståelsesrammer at drøfte den enkelte kvindes situation ud fra.

Den fælles faglige forståelsesramme i teamet er bl.a. blevet bygget op gennem fælles undervisning i forskellige temaer som f.eks. *arbejdet med grupper, det individuelle arbejde med mor og mor/barn relationen*. Hver gang, der er blevet undervist i teorier og metoder, er der brugt tid og kræfter på at omsætte stoffet gennem at relatere til konkrete problematikker og situationer, som medarbejderne stod midt i sammen med de unge kvinder og med hinanden.

Et andet udbytte er beskrivelsen af de enkelte praksisfelter, som hele 2. del af bogen er bygget op omkring. Én ting er at arbejde i praksis, men noget helt andet er at beskrive sit arbejde, så det bliver muligt for andre at forstå hvad man gør. Hele teamet har haft del i at beskrive de praksisfelter, de selv arbejder indenfor, f.eks. mødregruppe, individuelle samtaleforløb, uddannelsesvejledning etc.

Miniundersøgelse afspejler en mere traditionel form for data indsamling. Således har støtten fra beskæftigelsesministeriet betydet, at der ud over at arbejde udviklingsorienteret

har været mulighed for at indsamle data til yderligere belysning af kvindernes oplevelse af deres udbytte af tilbud fra Mødrehjælpen i Odense. Dette er gjort i form af dels spørgeskemaer og dels 3 kvalitative interviews, som tilsammen udgør miniundersøgelsen.

Selv om denne rapport handler om unge mødre, er det mit og de involverede medarbejders håb, at en del af de teoretiske perspektiver og de beskrevne metoder kan overføres til andre grupper. Det kunne evt. dreje sig om unge kontanthjælpsmodtagere, som man gerne vil have i gang med uddannelse og arbejde.

Del 1: Unge mødre

Kapitel 1

- At være ung mor

Hvad oplever kvinderne selv?

På de følgende par sider er der små udpluk af citater fra forskellige gravide unge kvinder eller unge mødre, der har været i kontakt med Mødrehjælpen. Det skulle gerne give en idé om, hvem resten af bogen handler om. Kvinderne har ordet:

En 18-årig mor.

Første samtale om arbejde og uddannelse:

Jeg skal bare i gang med noget uddannelse eller arbejde og have det overstået så hurtigt som muligt. Jeg ved bare overhovedet ikke hvad det skal være. Min mor siger jeg skal se at komme i gang med noget.

En 16-årig gravid.

Første samtale om arbejde og uddannelse:

Min mor er ked af, at jeg ikke er blevet ved i gymnasiet.

Ung gravid 20 år.

1.gangs samtale tidligt i graviditeten.

(snakker meget hurtigt)

Jeg skal bare i gang med noget, det er jo lang tid at gå. Jeg føler mig bare ikke rigtig klar, men jeg vil gerne i gang med noget, der giver mening. Jeg er bare ked af det det meste af tiden. Jeg skal også til læge, men det er ikke sikkert at han vil sygemelde mig igen.

Min mor har i mange år levet sammen med min stedfar, han var indenfor undervisningsverdenen. Han kom på den samme skole som jeg gik på. Det var skrækkeligt. Han kan blive rigtig vred så man bliver meget bange. Jeg kan blive bange endnu for om han kommer efter mig. Jeg er bange for at han skal komme kørende op på siden af mig, når jeg går i byen. Han skriver rigtig mange breve, der er meget løgn i det hele, og jeg føler, at jeg skal læse det, for at se hvad han skriver.

Min mor er blevet meget gladere nu, hvor hun ikke bor sammen med ham, men han fylder rigtig meget i mit liv. Jeg føler, at han er en stor del af mig, og det bryder jeg mig ikke om. Jeg kan også blive rigtig gal. Jeg har ingen veninder, jeg er for mig selv, tit synes jeg der er noget i vejen med dem. De er kedelige, de siger mig ikke noget. Jeg synes også jeg er grim, jeg kunne godt tænke mig, at komme på stranden og bade nu det er så varmt, men jeg er bange for hvad folk vil tænke om mig og om de vil glo på mig.

Herefter græder hun meget:

Jeg tror, der er noget, jeg skal have arbejdet med personligt, inden jeg går i gang med noget arbejde eller uddannelse.

Efter 5 samtaler:

Jeg er blevet meget gladere, jeg snakker med flere, jeg har været ved stranden, jeg har badet, det har været rigtig godt, jeg synes min stedfar fylder meget mindre inden i mig, jeg er ligesom blevet mere rolig, kan slappe af.

Jeg ved bare slet ikke, hvad jeg vil. Jeg har altid gået og skjult mine dårlige skolekarakterer for andre. Jeg gik slet ikke til fysikeksamen, læreren mindede om min stedfar, han kunne blive rigtig modbydelig og vred og gjorde nogen gange nar af én. Jeg nægtede at gå til eksamen. Min engelskeksamen – der brød jeg sammen, jeg gennemførte den slet ikke. Jeg fik 7 i dansk, 6 i matematik. Jeg er ikke ret god til at stave, men jeg tror altså også, det har noget at gøre med, at jeg bliver nervøs. Jeg vil altid have at det er 100 % rigtigt, når jeg skal svare på noget.

19 år. Enlig forsørger med barn på 5 måneder.

Har lige afsluttet mødregruppe og er på barsel, der slutter om fem måneder:

Jeg har set nogle af de udsendelser, om unge mødre i fjernsynet og jeg synes i hvert fald, jeg klarer mig lige så godt og mange gange bedre end nogle af dem. De er under kommunen og alt muligt.

Jeg tænkte i starten, da jeg var gravid, "Shit hvordan skal det gå – jeg er jo kun 18". Der er ikke ret mange som mig. Men nu kan jeg se, at der faktisk er en del rundt om på min alder, der går med barnevogne. Én jeg kender, der går i folkeskolen, har lige født.

Jeg møder også positive reaktioner rundt om - også fra nogen jeg slet ikke kender, der siger, "du er da ligeså god som en mor på 30 år."

Mange kiggede i starten lige, da jeg havde født, da jeg var på hospitalet – især gamle damer glø.

Jeg havde en oplevelse ved et busstop sammen med min mor. En mand gloede meget og hele tiden på mig og min mave – så sagde min mor pludselig til ham "hvad der var?" Så svarede han: "det er den mave der". Så siger jeg: "Det er fordi jeg er gravid". Han siger forarget, - det er da alt for tidligt så ung. Jeg tænkte bare: "Det skal du ikke blande dig i!" Jeg blev meget ked af det.

Den værste oplevelse var, da min kæreste sagde til sin søster "nu skal du være faster". Hun svarede mig: "hvordan kunne du dog, og så i din alder og du har ingen uddannelse eller noget, hvorfor har du ikke fået en abort?" Det gjorde rigtig ondt inden i for hun skulle jo være faster og var tæt på. Min kæreste forsvarede mig ikke engang. Jeg holdt det bare indeni indtil jeg kunne komme hjem og være sammen med min mor.

Jeg er glad for – når jeg tænker mig om, at jeg er ude af forholdet, det havde været hårdt også at skulle "passe ham (kæresten) op, så havde jeg haft 2 børn. Han skulle bekræftes hele tiden og tænkte som en 18-årig knægt selv om han er 30.

Ung mor 19 år med sin lille søn på 4 mdr.

Min mor fik selv mig som meget ung, hun forlod min far efter nogle år. Jeg tror ikke det var så nemt for hende at leve sammen med ham. Min far er ikke alkoholiker, men han drikker meget i perioder – ikke hver dag. Han har en depression.

Min kæreste er ofte meget ked af det, jeg vil ikke leve som min mor gjorde i mange år, for jeg kan ikke holde ud at han altid er ked af det. Jeg har virkelig tænkt meget på at flytte inden for den sidste tid, men jeg er meget bange for, at han så bliver rigtig ked af det eller bryder sammen.

Min mor tog en pædagoguddannelse sent. Det var også hårdt for hende og for os alle. Hun var på SU. Hun havde også arbejde ved siden af uddannelsen.

Tredobbelt udfordring – et teoretisk argument

Hvorfor kan det være svært at være ung mor, og hvorfor er de unge mødre mere udsatte end andre unge? Noget af det, de unge mødre fortæller om deres situation i det foregående afsnit, vil vi her se i lyset af nogle teoretiske perspektiver. Ærindet er at bidrage med en teoretisk forståelse af, hvorfor det er svært at være teenager/ung og mor på samme tid. Her til inddrages udviklingspsykologi - nærmere bestemt udviklingspsykologi, der beskæftiger sig med identitetsdannelse, graviditet og moderskab.

Erik Erikson er én af de udviklingspsykologer, der beskæftiger sig med udvikling af identitet³. I øvrigt er han også én af de få udviklingsteoretikere, der er meget uddybende omkring ungdomsfasen. I Eriksons teori knyttes identitetsbegrebet endog særligt til puberteten og ungdomslivet.

I Eriksons teoriunivers gennemlever man 8 forskellige faser i livet, hvor hver fase har sin udfordring og også en risiko. Figur 1 nedenfor er hans egen illustration af fase-teorien. Erikson betragter hver fase som en slags krise, der kan ende med at man enten får udviklet en kompetence eller kommer ud med en frustration.

³ De følgende beskrivelser af Eriksons teori er baseret på hans to bøger: (1971) *Barnet og Samfundet* og (1971) *Identitet, ungdom og kriser*, Hans Reitzels forlag.

Modenhed								Jeg-integritet kontra fortvivelse
Voksenalder							Forplantning kontra stagnation	
Tidlig voksenalder						Intimitet kontra isolation		
Pubertet og unge år					Identitet kontra rollesammenblanding.			
Latens-periode				Flid kontra mindreværdsfølelse				
Gående genital			Initiativ kontra skyldfølelse					
Muskulær anal		Selvstændighed kontra skamfuldhed og tvivl						
Oral sensorisk	Fundamental tillid kontra mistillid							

Figur 1: Eriksons faser. Erikson, E.H. (1971 a: 258)

Den fase man gennemlever i puberteten og ungdomstiden giver han overskriften *Identitet kontra sammenblanding af roller*. Udfordringen i ungdomsfasen er først og fremmest udvikling af det han kalder *Jeg-identitet*, men risikoen er samtidig at man kommer ud af ungdomsfasen som helt forvirret omkring hvem man er og hvad man vil i sin fremtid.

Følelsen af Jeg-identitet er således den konsoliderede forvisning om, at den indre identitet og kontinuitet, der grundlagdes i barndommen, svarer til den identitet og kontinuitet, man står for i andres øjne, noget der fremgår af de håndgribelige løfter om en "karriere", en fremtid. (Erikson, E. 1971a: 246)

Selv om Eriksons teori er en gammel teori, synes det stadig at give mening, at det har betydning for et ungt menneske i hvor høj grad man kommer ud med denne forvisning om, at man har nogle muligheder for at være en del af samfundet. Det må især have betydning for, hvordan man klarer sig på arbejdsmarkedet i det samfund man nu engang lever i.

Erikson, siger altså, at det er en form for opfattelse af én selv, som også skal hænge sammen med de andres opfattelse af én, og som igen skal være i overensstemmelse med ens eget indre. Både ens eget indre og omgivelserne er jo hele tiden i bevægelse og udvikling, og derfor er identitet ikke noget fast, men noget der hele tiden ændrer sig.

Udvikling af jeg-identitet i ungdomsårene peger for Erikson både bagud og fremad på samme tid, som det er illustreret i figur 2 nedenfor. Det bagudrettede handler om at man i sin identitet skal have integreret alt det, man tidligere har identificeret sig med. Dvs. at det man har lært og den opfattelse, man har fået af sig selv og omverdenen gennem de tidligere fire faser inden puberteten også skal kunne hænge sammen med den identitet, man udvikler i ungeårene. Dette skal så igen hænge sammen med det fremadrettede, nemlig forvisningen om en fremtid eller karriere i det samfund, man er vokset op i. Noget af en kabale at skulle have til at gå op!

Figur 2: *Kabalen, der skal gå op i ungdomsfasen.* Fri illustration af Eriksons teori.

Den udfordring, man har i puberteten, er altså i sig selv en stor mundfuld. Erikson mener da også, at det ofte er i unge årene, det viser sig, om det børnene har fået med sig kan bære, netop fordi det hele her skal stå sin prøve, om det kan hænge sammen på konstruktiv vis for både den unge og samfundet.

For de unge mødre og især for teenage-mødre gælder det, at de udover denne store udfordring har mindst én anden stor udfordring og for mange to andre udfordringer, som er om muligt endnu større og på nogle måder modsatrettet ungdomsfasen. Hertil kommer, at mange af de helt unge mødre har negative erfaringer med folkeskolen, hvilket ikke gør det nemmere at udvikle tiltro til, at man får en plads i samfundet (se kapitel 2).

I Eriksons fase-teori går man efter ungdomsfasen ind i den tidlige voksenalder, som han giver overskriften *Intimitet contra isolation*. Den udfordring, der er her, er at skabe nærhed til et andet menneske, end dem man har levet sit barndomsliv sammen med, altså andre

end forældre og søskende. Typisk vil det være et parforhold, men det kan også være et nært venskab.

Først her efter placerer Erikson voksenlivet med udfordringen *Forplantning contra stagnation*, som bl.a. relaterer sig til det at få børn. Erikson mener, at det modne menneske har behov for, at nogen behøver det, og at man oplever opmuntring fra det man selv har frembragt. Udfordringen kunne beskrives som at skabe og vejlede den nye generation, og det kan forstås både som det at få børn, men også at skabe andre ting og drage omsorg for det. Forplantning skal derfor opfattes i en bred betydning bl.a. i forståelsen kreativitet og produktivitet.

En vigtig pointe i forhold til denne udfordring er, at hvis forplantning ikke lykkes, er der risiko for stagnation. Dette perspektiv giver måske særlig mening, når vi tænker på forplantning i bogstaveligste forstand. Hvis man ikke kan drage omsorg for sine børn, har det virkelig konsekvenser først og fremmest for børnene men måske også rent udviklingsmæssigt for forældrene.

En ung mor har altså, når der tages udgangspunkt i Eriksons teori, temmelig meget at se til rent udviklingsmæssigt. For teenage-mødrene kan der således være tale om 3 store udviklingsopgaver på samme tid, mens andre jævnaldrende tager dem én ad gangen. På denne baggrund er det måske forståeligt nok, at kvinden i foregående kapitel ikke orker at sige noget til den mand, der kommenterer hendes graviditet ved busstoppestedet.

Denne teoretiske forståelse af, hvilke udfordringer de unge mødre står med, kunne måske i sig selv argumentere for en skærpet opmærksomhed omkring de unge mødres behov for ekstra støtte. Samtidig kan det også være en forklaring på, at nogle af kvinderne selv oplever, at de modnes hurtigt, og at nogle af dem bl.a. af den grund forlader barnefaderen.

Graviditeten og dens faser

Hvilken betydning har det at blive gravid? Dette belyses her ud fra et udviklingsteoretisk perspektiv. Dele af teorien uddybes og relateres til praksisarbejdet i kapitlet om fødselsforberedelsesgrupper. Det teoretiske grundlag omkring graviditet og moderskab, der fremlægges her, er hentet fra Margaretha Berg Broden og Svend Aage Madsen. Der henvises overvejende til Brodens teori i det følgende.

Broden beskriver graviditetens forløb som en proces, vi ikke ved så meget om. Hun understreger imidlertid, at den indre forberedelse til moderskabet er lige så vigtig som den kropslige og praktiske. Det drejer sig her om at skabe emotionel åbenhed med henblik på at tage mod barnet.

Graviditeten er en meget speciel tid, fordi den udgør et grænseland, et ingenmandsland. Graviditeten er en grænsetilstand mellem forskellige identiteter, hvor kvinden endnu ikke har antaget sin nye identitet som mor. Hun er på vej ind i moderskabet. Hun er ikke længere "ikke-mor" og heller ikke mor endnu. Graviditeten udgør en stor forandring i kvindens udvikling.

(Broden, 2004: 24)

Broden mener endvidere, ...at kvinden befinder sig på en rejse, hvor hendes oplevelser adskiller sig fra de sædvanlige. Perspektiverne forskyder sig. Nye følelser dukker op. Følelser og sanseoplevelser bliver stærkere. (Broden, 2004: 24)

Broden kalder dette en ændret bevidsthed, og beskriver således også graviditeten som en kreativ tilstand, hvor nyt kan skabes.

Tre faser

Broden (1991) fortæller, at der findes mange forskellige teorier om de psykiske aspekter af graviditetsforløbet. De mange teorier har dog visse fællestræk, hvor et af disse er, at graviditeten opdeles i tre faser, hvor disse tre faser næsten svarer til graviditetens tre kvartaler.

De tre faser mener Broden kan beskrives således:

Først en sammensmeltningsfase (fusion), som indebærer, at moderen accepterer sit barn som en fysisk integreret del af sig selv. Derefter følger en gradvis differentiering af barnet, hvilket indebærer, at hun begynder at opfatte barnet som et separat individ. Almindeligvis sker det når fosterbevægelserne er begyndt. Successiv psykisk separation mellem mor og barn er et tema, der bliver aktuelt i graviditetens afsluttende fase og som kulminerer i den fysiske adskillelse ved fødslen. (Broden, 1991: 132)

1. fase: Fusionsfasen.

Man kan ifølge Broden se den første fase som en tid af adskillelse eller tilbagetrækning. Den gravide kvinde kommer ofte ind i en optagedhed af sig selv, sin graviditet og de fysiske forandringer.

Denne proces har ifølge Broden god mening, idet kvinden især i den første graviditet kommer i

...ukendt landskab, hvor hun mangler kort og kompas, og hun har brug for tid til at orientere sig inden rejsen. Opmærksomheden rettes indad. Den indre verden bliver central og den ydre mere perifer. (Broden, 2004: 24)

Mange kvinder oplever træthed og større søvnbehov, og dette bevirker, at mange kvinder i denne fase bliver mindre sociale og får større behov for ro, hvile og søvn. Dermed bliver det også nemmere for den gravide kvinde at fokusere indad.

Generelt mener Broden, at hos de fleste kvinder sker udviklingen af moderlighed under graviditeten ubevidst og intuitivt. Dette sker ved hjælp af de erfaringer, man selv som barn har haft med at blive "mødret" og plejet.

De fleste kvinder går i denne første fase psykisk ind i deres graviditet, og, påpeger Broden, gravide kvinder føler sig mere sårbare og har større behov for omsorg og beskyttelse i denne første fase.

Forholdet til manden siger Broden ...

....er pga. omsorgsbehovet af afgørende betydning, og tryghedsbehovet vokser i takt med afhængigheden. Forholdet mellem de to omdefineres nu langsomt fra par til familie med de naturlige problemer, det indebærer i form af konkurrence og følelser af at være udenfor. Men der er også tale om glæde og forventninger. (Broden, 1991: 134)

Det kan være en vanskelig periode for parret. Parforholdet kan belastes, hvis manden ikke har tid eller psykiske ressourcer til at støtte sin partner. Dette kan betyde, at manden får en ambivalent indstilling til barnet.

Ligesådan kan det have konsekvenser for kvinden.

Hvis moderens følelser overfor faderen til barnet er negative eller splittede, kan det blive vanskeligt for hende at tage imod og glæde sig over barnet. Hvis kvinden ikke kan acceptere eller byde sit barn velkommen, opstår der en indre konflikt. Hvis disse negative følelser tager overhånd, får det konsekvenser for graviditetens forløb og ligeledes i forhold til barnet efter fødslen. (Broden, 1991:134)

Broden understreger, at mange forskere har dokumenteret, at kvindens indstilling til det ventede barn er meget vigtig, siger Broden (Broden henvisning til: Bibring, 1959; Lagercrantz, 1979; Schaffer, 1977; Benedek, 1970a).

Manglende evne til at acceptere det ventede barn, anses af Broden for at være den risikofaktor, der har den stærkeste indflydelse på det kommende forhold til barnet.

2. fase: Differentieringsfasen.

I og med, at moderen registrerer fosterbevægelserne, begynder differentieringsfasen, siger Broden. For mange kvinder kan det være et vendepunkt, at man mærker barnet leve inde i sig. Barnet bliver mere virkeligt, når det begynder at røre på sig, og barnet kan nu mere konkret opfattes af moderen som et adskilt individ. Det er en mulighed i denne fase, at en uønsket graviditet her pludselig kan blive accepteret.

Når fosterbevægelserne starter, kommer der ofte gang i den følelsesmæssige dialog mellem mor og barn, siger Broden. Hvis denne tidlige kontakt er etableret, har barnet for moderen en identitet, allerede når det bliver født. Meningen med denne tidlige kontakt kunne være at lette overgangen fra livet i livmoderen til livet udenfor.

Om måden denne proces i differentieringsfasen foregår på siger Broden:

...kommer der ofte gang i kvindens fantasier om barnet. Gravide kvinder drømmer også tit om deres børn og udvikler gradvist en følelse af nærhed og tilknytning. Dette sker i en dialog med fosteret på den måde, at moderen er opmærksom på fosterets signaler – for eksempel døgnrytme, rytme i bevægelsesmønster og intensitet – og tolker disse og forbinder dem med det

indre billede, hun har af sit barn. Moderens fantasier og drømme er en øvelse og forberedelse på det, der venter forude. (Broden, 1991:135)

Fantasierne om barnet behøver imidlertid ikke altid være positive og varme. De kan også bestå af ambivalente og angstprovokerende forestillingerne. F.eks. kan de handle om, at barnet kan være skadet eller defekt, eller at graviditeten ender med en abort.

De bekymrende fantasier er naturlige reaktioner, og alle kvinder har under graviditeten den type fantasier. Imidlertid kan det, hvis disse fantasier får lov til at dominere oplevelsen af det ventede barn, være med til at hindre en tilknytning til barnet og dermed forstyrre den psykologiske forberedelse.

I differentieringsfasen bliver forholdet til ens egen mor mere vigtigt. Der kan dukke erindringer, følelser og uløste konflikter op både bevidst og ubevidst, måske gamle temaer i en ny belysning. Teamet kredser om spørgsmålet: Hvordan bliver jeg selv som mor?

Under gunstige omstændigheder, siger Broden, indebærer denne fase en mulighed for vækst og modning, som kan bestå i, at kvinden befæster sin egen identitet, måske skiller sig mere fra sin mor og dermed måske opnår større selvstændighed.

3. fase: Separationsfasen

I separationsfasen karakteriseres udviklingen ved, at kvinden forbereder sig på den fysiske adskillelse fra barnet. Den tiltagende uformelighed gør, at kvinden måske begynder at blive træt af graviditeten og måske ligefrem længes efter, at den skal få ende. Hun bliver måske også mere og mere nysgerrig efter at se barnet. Den psykiske forberedelse på at føde er sat ind.

Uro og angst for fødslen mener Broden er en del af den naturlige proces for alle kvinder. Broden refererer fra Brazelton (1973), at man i en undersøgelse af tilpasningsforløbet for en gruppe førstegangsfødende konstaterede gennem interviews, at kvindernes uro og angst var betydelig i tiden før fødslen.

Uroen forekom undertiden at mangle proportioner, hvilket gjorde, at man bekymrede sig for kvindernes psykiske tilpasning i forløbet efter fødslen. Da man senere lavede en opfølgning af disse kvinder, fungerede de for det meste udmærket sammen med deres børn. (Broden, 1991:136)

De konklusioner, Brazelton har draget af denne undersøgelse er, at den prænatale (før-fødsels) uro kan være en sund mekanisme, der kan have til formål at "ruske op" i de tilvante mønstre. Derved kunne den have fremmende virkning på den gravide kvindes tilpasning til et nyt modenhedsniveau.

At blive til en mor

I et af de teoretiske afsnit af sin bog *Mor og Barn i Ingenmandsland* henviser Broden (1991) i sin beskrivelse af den psykologiske proces omkring graviditeten til en anden

teoretiker. Denne (Raphael-Leff, 1982) foreslår, at formålet med graviditeten ikke bare er at producere en baby men også at skabe en mor. Raphael-Leff mener, at denne skabelsesproces tjener som en øvelse forud for moderskabet og faktisk indebærer en bearbejdning af visse psykologiske temaer.

At blive til en mor, kunne man sige, er den udfordring, kvinderne står i som gravide. Dette indebærer psykologisk set, som beskrevet ovenfor, en særlig udviklingsopgave, der bl.a. indbefatter at håndtere sin øgede sårbarhed, at bearbejde forhold til egen mor, at opleve barnet som en adskilt person og meget mere.

Denne udviklingsopgave er især for teenagemødrene en opgave, der indfinder sig samtidig med, at man står i ungdommens udviklingsopgaver.

Moderskabets udfordringer

Daniel Stern beskæftiger sig med moderskabet som fænomen og er på mange måder på linje med Broden. Stern hævder i sin bog *Moderskabskonstellationen* (1997), at kvinden, når hun bliver mor, går ind i en ny og unik psykisk tilstand, som han kalder *moderskabskonstellationen*. Strukturen, som efter Sterns opfattelse er helt normal, er en ny uafhængig struktur, som ikke er en variant af eksisterende strukturer. Dette må forstås sådan, at kvinden faktisk ændrer personlighed for en periode, som ifølge Stern kan vare fra måneder til år.

Der sker også noget for faderen, siger Stern, men han uddyber ikke dette. Stern nøjes med at konstatere, at det er anderledes.

Moderskabskonstellationen, som er midlertidig, bliver for kvinden bestemmende for et nyt sæt handlemønstre, nye former for følsomhed, nye fantasier, bekymringer og ønsker. I en periode, siger Stern, bliver konstellationen den vigtigste organiserende akse i moderens psykiske liv.

Konstellationens drejer sig først og fremmest om 4 temaer, som kvinden bliver optaget af:

Moderskabskonstellationens 4 temaer og opgaver:

1. *Livsvækst-tema*: Er hun i stand til at holde barnet i live?
2. *Primær relateren*: Kan hun engagere sig emotionelt i barnet? Vil engagementet føre til at barnet psykisk udvikler sig sådan som hun ønsker?
3. *Støttende netværk*: Ved hun hvordan hun kan skabe og give plads til de nødvendige støttesystemer, der er nødvendige for udviklingen?
4. *Reorganisering af identitet*. Vil hun være i stand til at ændre identitet, således at den fremmer disse funktioner?

Disse 4 temaer med forbundne opgaver kaldes moderskabskonstellationen. Dette er altså Sterns udlægning af de mere konkrete udfordringer, der er tilstede i moderskabet. Stern understreger, at disse temaer er gældende specielt for de vestlige samfund. Det er f.eks. ikke i alle samfund op til den enkelte kvinde at skabe støttesystemer. F.eks. ligger det i nogle samfund bestemt i de kulturelle normer, at familiens kvinder tager over med bestemte ting i forbindelse med både graviditetsperiode, fødsel og barselsperiode.

Et eksempel på dette har jeg oplevet i Tanzania, hvor én af mine kollegers kone 3 mdr. før fødsel måtte flytte hjem til mandens familie. Her sørgede svigerfamiliens kvinder i denne periode for, at den gravide kvinde fik tilstrækkelig med hvile. Efter fødslen måtte hun ligeledes blive boende de første fem måneder, hvor der blev taget hånd om, at hun fik nok at spise, mens hun ammede. Dette klarede familiens kvinder i rigelig grad, for da kvinden vendte hjem til sin mand, vejede hun ca. 1½ gange så meget, som da hun tog af sted.

Udover temaer, mener Stern, drejer moderskabet sig også om, at nogle bestemte diskurser. Disse diskurser, som er indre repræsenterede dialoger, som ikke nødvendigvis er bevidste, bliver mere fremtrædende og betydningsfulde end andre. Tre forskellige diskurser og dermed relaterede interesser træder i forgrunden:

Moderskabstrilogiens tre diskurser:

- Moderens diskurs med sin egen mor (den vigtigste moderskikkelse)
- Hendes diskurs med sig selv, især med sig-selv-som-mor
- Hendes diskurs med sit lille barn.

De tre diskurser, som moderen først og fremmest beskæftiger sig med, kalder Stern moderskabstrilogien. Udfordringen for den enkelte kvinde er på én eller anden måde at forene disse tre diskurser. Aktivering af moderskabstrilogien betyder, at kvindens liv drejer sig...

- mindre om far, mere om mor
- mindre om mor som kvinde/hustru, mere om mor som mor
- mindre om ægtefællen som mand og seksualpartner, mere om hendes ægtefælle som far og kontekst for hende og barnet.

At livet "drejer sig mere om" kan betyde fokusering på bestemte forhold på både et indre plan og i den ydre verden. Hos de unge kvinder har Mødrehjælpen f.eks. flere gange set, at kvinder der ikke har haft megen kontakt med deres mor, bliver mere opsøgende i forhold til hende.

De 3 diskurser lægger sammen med de 4 temaer beslag på størstedelen af kvindens mentale arbejde og omstrukturering. I parforholdene kan det give sig udslag i, at manden føler sig tilsidesat. Stern siger her, at mændenes erfaring ikke kan erstatte den indsigt,

som moderen eller andre ældre kvinder kan byde på, da det er oparbejdet gennem mange generationer.

Behandlerens måde at møde gravide kvinder på, siger Stern, bliver pga. dette aspekt afgørende for, om man er i stand til at etablere et samarbejde eller, som han kalder det, en behandlings-alliance med den pågældende kvinde. Dette uddybes i kapitlet om visitation.

Ung mor i praksis

Forholder man sig til de ovenstående teoretiske forståelser, kan det næsten forekomme at være en umulig opgave at blive mor som teenager. I praksis viser det sig dog, at det for mange faktisk er muligt at klare - for nogles vedkommende med ekstra støtte fra netværk eller andre. Adskillige af kvinderne beskriver faktisk, at de har fået mere at leve for, efter at de har fået barnet (se kap. 14)

Dette paradoks, at man alligevel "klarere den" kan det til en vis grad forklares gennem Eriksons teori: Ser man på hans illustration (figur 1), er der en masse tomme felter. De illustrerer, at der er åbnet op for muligheden af at bearbejde tidligere identifikationer, ligesom der også er mulighed for at bytte noget rundt på faserne. Resultaterne af de enkelte faser er altså ikke afgjort for altid. En ung mor udskyder måske nogle af udfordringerne fra ungdomsfasen til senere, mens hun af nødvendighed tager udfordringerne med forplantning tidligere⁴.

De fleste "klarere" måske nok, at være mødre og være unge på samme tid, men som vi skal se i næste kapitel, er der mange, som i praksis ikke klarer udfordringen med uddannelse og arbejde særlig godt. Men ombytning af faser eller ej, så er der ingen tvivl om, at de unge kvinder som mødre har rigeligt med udfordringer. Hvordan kan disse se ud i praksis?

Måden man i ungdomsfasen udvikler sin jeg-identitet siger Erikson er gennem at eksperimentere med forskellige identiteter. Det gør unge gennem at være sammen i grupper, der opfører sig eller klæder sig på bestemte måder. Man identificerer sig måske med at være punker, flipper, hip-hop-er eller noget helt fjerde. Og unge mennesker gør det nogle gange temmelig ekstremt, men siger Erikson, det hører med til ungdomslivet, og det giver mening i udvikling af jeg-identitet.

I forhold til ungdommens identitets-dannelse i grupper må man sige, at det giver rigtig god mening, at man i Mødrehjælpen sætter de unge kvinder sammen i både fødsels- og mødregrupper. Dette samvær med ligesindede, altså andre jævnaldrende kvinder i samme situation, opleves da også af rigtig mange af de unge kvinder som meget betydningsfuldt (se evt. kap. 14)

⁴ Det ville nok være at gå for vidt, at tolke Erikson derhen, at det er muligt at bytte rundt på alle faser, netop fordi hans teori i tråd med Freuds er bundet til den psyko-seksuelle udvikling og dermed i høj grad til den biologiske udvikling. Nyere udviklingsteoretikere som f.eks. Daniel Stern knytter derimod primært deres teorier til sociale behov, og går dog også imod den fasetænkning, som er så kendetegnende for den klassiske psykoanalytiske teoritradition.

Det at kaste sig ud i ekstreme identiteter og prøve sig selv af er dog kun i en vis grad foreneligt med det at være mor. Én af de forudsætninger, der skal til som mor, er jo netop, som Stern siger, primært at engagere sig følelsesmæssigt i barnet, hvilket også betyder at sætte barnets behov i centrum.

Unge kan nogle gange virke ekstremt klike-dannende i den forstand, at de også udelukker andre. Man må forstå, siger Erikson, at dette er et forsvar mod den rolle-forvirring, som kan blive udfaldet af ungdomstiden. At være en del af en klike-dannelsesproces kan være en hård følelsesmæssig proces at gå igennem. Som gravid eller nybagt mor skal man med Sterns formulering give plads til støttende netværk. Dette må indbefatte en vis stabilitet i de nære relationer og kan derfor være vanskeligt foreneligt med klike-dannelsens afprøvning af identiteter.

Erikson mener også, at unge er ekstra optaget af hvordan de tager sig ud i andres øjne sammenlignet med hvordan de selv synes de ser ud. Dette forklarer måske delvist, hvorfor det er ekstra hårdt for nogle af de unge mødre, når andre ytrer deres mening om dem som gravide eller mødre. Her tænkes på nogle af de beskrivelser, der kom i starten af dette kapitel fra en 19-årig mor.

Kapitel 2

- Fakta om unge mødre

I dette kapitel vil jeg præsentere en række fakta om unge mødre. En stor del vil være statistisk materiale, men der fremlægges også mere kvalitative hypoteser, som bygger på både det statiske materiale samt erfaringer og faglig viden fra området

Korte fakta

I et arbejdspapir af Mogens Nygaard Christoffersen fremlægges tal fra en statistisk undersøgelse af alle kvinder født i 1966, dvs. 1966 årgangen⁵. Undersøgelsen viste, at lidt under 3 procent af alle kvinder i en årgang bliver teenagemødre. Uddybet i tal betød dette konkret, at ud af i alt 41.362 kvinder født i 1966 blev 1.190 teenagemødre (fødte før de fyldte 20 år). Ca. dobbelt så mange, 2.369 kvinder, fik for første gang foretaget en provokeret abort inden de fyldte 20 år.

Set i et internationalt perspektiv er Danmark er ét af de lande i verden, der har færrest teenagemødre. Danmark ligger på linje med Holland, Schweiz, Italien, Sverige og Spanien, mens England og Wales (UK) ligger langt højere. Til sammenligning ligger USA ca. 10 gange så højt som Danmark i fødselsrate for unge kvinder, der føder inden det 20. år (Christoffersen, 2003).

Op til ca. 1960 var der i Danmark en stigning i antallet af fødsler blandt de 15-19-årige, mens der siden har været en faldende tendens især fra 1960 til ca. 1980. Ser man på de aktuelle statistikker fra Danmarks statistik kan man se, at antallet af teenagemødre stadig er faldende. Man kan dog ikke på grundlag af disse tal udregne en fødselsrate for teenagere som hos Christoffersen, da vi mangler viden om fødselsår for de enkelte kvinder.

Imidlertid kan det siges med sikkerhed, at antallet af 15-19-årige, der har født i løbet af et år er faldet fra 1.866 i 1985 til 844 i 2005. Dette fald i antal ser ud til at være sket nogenlunde støt over de ca. 20 år. "Teenage-fødslerne" udgør i 1985 ca. 3,5 % af det samlede antal fødsler, mens de i 2005 udgør ca. 1,9 % af det samlede antal. Det skal understreges, at dette tal ikke kan sammenlignes direkte med Christoffersens procentudregninger.

Konsekvenser for uddannelse, arbejde og børn

I antal ser problemet med teenagemødre og unge mødre altså ikke så stort ud. Vender vi os derimod til den mere kvalitative del af sagen, ser det straks anderledes foruroligende

⁵ Christoffersen, Mogens Nygaard (2003): *Teenage motherhood and induced abortion among teenagers – a longitudinal study of all 15 to 19 year old women born in 1966*. Arbejdspapir, Socialforskningsinstituttet.

ud. I en publikation fra Formidlingscenter Aarhus opsamles resultater fra forskellig forskning som følger⁶:

Forskning og undersøgelser viser:

- *at kvinder, der bliver mødre tidligt, sjældent får en egentlig uddannelse.*
- *at deres tilknytning til arbejdsmarkedet er meget svag*
- *at de ofte er på langvarig offentlig forsørgelse*
- *at de lever i relativ fattigdom sammen med deres børn*
- *at de kun sjældent lever sammen med faderen til deres børn*
- *at de ofte er udsat for vold fra partner/ekspartner*
- *at deres børn ofte får en vanskeligere start på livet*
- *at deres børn har flere helbredsproblemer og udviklingsmæssige end andre børn*
- *at deres børn er overrepræsenterede i gruppen af børn, der må anbringes udenfor hjemmet i løbet af barndommen*
- *at deres børn ofte selv får børn tidligt i deres liv*

(Hansen, Hansen og Stevnshøj, 2002:10)

Disse er altså nogle af de barske karakteristika, som præger gruppen af unge mødre stærkere end den samlede gruppe af unge eller andre mødre.

Nyere tal fra en undersøgelse foretaget af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2006), viser f.eks. at ...

- ...langt overhalvdelen af dem, der får barn inden de er fyldt 23, ingen erhvervsuddannelse har. (Glavind, 2006).

Disse fakta er mildest talt ikke opløftende, men samtidig maner den til undersøgelse af, hvad der gemmer sig bag. Det viser sig, som det skal ses i næste afsnit, at disse konsekvenser efter al sandsynlighed ikke kun er forårsaget af, at de unge kvinder har en tredobbelt udviklingsopgave, som det er beskrevet i sidste kapitel.

Overvægt af sociale belastningsfaktorer

Christoffersens statistiske undersøgelse af 1966 kvindernes baggrund viser, at teenagemødre statistisk set har en stor overvægt af sociale belastningsfaktorer i deres opvækst sammenlignet med deres jævnaldrende.

Uddrag af én af Christoffersens statistikker er at finde i figur 3 nedenfor. Den ene kolonne viser, hvor stor en procent del af teenagemødrene fra årgang 1966, der har haft sociale belastningsfaktorer i deres opvækst, eksempelvis forældres misbrug af alkohol eller

⁶ Hansen, A., Hansen S.P. og Stevnshøj L.A. (2002): *Meget unge og sårbare mødre*. Formidlingscenter Aarhus. Som kilder angives: *Befolkningens bevægelser*. Danmarks statistik. *Socialt udsatte enlige mødre med flere børn*. Catharina Juul Christensen. Det Tvætministerielle børneudvalg, Socialministeriet, Dafolo forlag, 1999. *Spædbarnsfamilien*. Rapport nr. 1 fra forløbsundersøgelsen af børn født i efteråret 1995. Mogens Nygaard Christoffersen. SFI, 1997. *Det 3-årige barn*. Rapport nr. 3 fra forløbsundersøgelsen af børn født i efteråret 1005. Else Christensen. SFI, 2000.

stoffer. I den anden kolonne vises, hvor stor en procentdel af den samlede årgang, der har haft sociale belastningsfaktorer i deres opvækst.

Tabellen deler faktorerne op i forhold, der er forbundet med henholdsvis forældrene og teenageren selv. Christoffersens tal er baseret på registreret adfærd og forhold, f.eks. misbrug, der er registreret gennem indlæggelser el. a.

<i>Faktorer forbundet med forældre/familie</i>	<i>Antal sager</i>	<i>% af sager</i>	<i>% af hele landet</i>
Forældre misbrug	123	10,3	4,3
Skilsmisse	359	30,2	18,3
Moderen teenage mor	182	15,3	8,8
Moderen arbejdsløs > 21 uger	255	21,4	7,1
Faderen arbejdsløs > 21 uger	178	15,0	5,6
Moder ingen erhvervsuddannelse	721	60,6	51,6
Fader ingen erhvervsuddannelse	662	55,6	49,0
<i>Faktorer forbundet med teenageren selv</i>			
Anbragt uden for hjemmet	246	20,7	2,9
Omsorgssvigt	34	2,9	0,4
Tidligere provokeret abort	58	4,9	0,8
Psykiatrisk lidelse	11	0,1	0,1

Figur 3: Uddrag af tabel hos Christoffersen (2003:15): *Risiko faktorer forbundet med at være teenagemor.*

Når det gælder faktorer relateret direkte til forældrene ser de mest markante tal således ud: Der er registreret misbrug hos forældrene til 10,3 % af teenagemødrene, mens tallet her er 4,3 % for hele årgangen. Teenagemødre har i højere grad selv teenagemødre, ca. dobbelt så mange i denne gruppe sammenholdt med hele gruppen fra denne årgang. Langvarig arbejdsløshed forekommer 3 gange så hyppigt hos teenagemødrenes forældre som hos hele gruppens forældre.

Ved faktorer, der er direkte relateret til den unge selv, markerer anbringelse udenfor hjemmet og registreret omsorgssvigt sig over enhver anden faktor. I begge kategorier er der 7 gange så stor hyppighed blandt teenagemødre sammenlignet med årgangen.

En tidligere omtalt undersøgelse fra 2006 kan supplere med følgende tal om unge mødre i det hele taget:

For op mod halvdelen af kvinder, der har fået børn inden de fyldte 23 gælder at ...

- deres egen mor fik dem, inden hun fyldte 23
- deres mor har ingen erhvervsuddannelse
- forældrene bor ikke sammen (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2006)

Der er altså her påvist en statistisk sammenhæng mellem sociale belastninger i opvækst og tendens til at få børn i teenagealderen. For det første betyder dette, at der for nogle teenagemødres vedkommende er føjet endnu en udfordring til det at være ung mor. Det kan f.eks. dreje sig om, at der ikke er så mange ressourcer i familienetværket og det kan ligeledes betyde, at de unge kvinder har ekstra store psykiske og sociale problemer at slås med selv.

For det andet, hvilket Christoffersen også peger på, kunne man forestille sig, at der er en årsagssammenhæng mellem de sociale belastninger og tendensen til at vælge at blive mor meget tidligt. Dette underbygges af, at der i gruppen af unge kvinder, som får provokeret abort, ganske vist også er overvægt af sociale belastninger i opvæksten, men denne tendens er mindre end i gruppen, der vælger teenagemoderskab.

Hvis man går ud fra denne hypotese om, at der er en årsagssammenhæng mellem graden af sociale belastninger og tendensen til teenagemoderskab, kunne man forestille sig, at en reduktion af de sociale belastningsfaktorer ville føre til en nedgang i antallet af teenagemødre. Samtidig ville det også være interessant at finde ud af hvori sammenhængen består: Hvad er det mere præcist, der får nogle kvinder til at vælge teenagemoderskabet?

For at diskutere dette spørgsmål inddrager Christoffersen amerikanske og engelske undersøgelser⁷. Disse undersøgelser peger på, at der blandt de unge mødre var en tendens til både større følelsesmæssige vanskeligheder og samtidig en tendens til at klare sig mindre godt i skolen. I de britiske og amerikanske undersøgelser var tendensen også, at de teenagere, der valgte abort generelt klarede sig bedre i skolen end de der valgte graviditet og fødsel.

Disse resultater til sammen leder Christoffersen ind på den hypotese, at en af årsagerne til at vælge teenagemoderskab kan være håbløshed i forhold til at vælge i retning af uddannelsesmæssige mål. Sagt med mere socialfaglige begreber kunne valget af moderskab i en meget ung alder være en måde at skabe sig en identitet på – en anden end den uddannelsesmæssige identitet. Christoffersen foreslår et samfundsmæssigt perspektiv, hvor han ser teenagemoderskab som en konsekvens af social eksklusion af unge kvinder.

Holder denne hypotese, er det ikke vanskeligt at se, hvorfor det er ekstra svært for nogle unge mødre at komme i gang med uddannelse og arbejde efter endt barsel. Områder, hvor vi som mennesker ikke har haft succes, ikke er blevet mødt, ikke har fået hjælp til at klare udfordringerne i forhold til, er vi sjældent særligt motiverede for at opsøge på ny.

Af og til hører medarbejderne i Mødrehjælpen kommunens sagsbehandler sige: *Det at være ung mor berettiger ikke til ekstra økonomisk eller rådgivningsmæssig støtte.* Dette

⁷ Christoffersen henviser til Chilman, C. (1980a): *Social and psychological research concerning adolescent childbearing*. 1970-180. *Journal of the Marriage and Family*, 42, 793-805, Chilman, C. (1980b): *Adolescent pregnancy and childbearing. Finding from research*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, Kiernan, C. (1995): *Transition to parenthood: Young mothers, young fathers associated factors and later life experiences*, Welfare State Discussion Paper no. 113. London School of Economics.

kan være sagt i forbindelse med ansøgning om revalideringshjælp til uddannelse. Rent lovgivningsmæssigt ser det ud til, at der er dækning for denne udtalelse. Nogle unge kvinder får den besked fra den kommunale forvaltning, at de kan gå på SU ligesom alle andre. Dette synes rigtigt for nogle kvinders vedkommende, men både forskning og erfaring viser altså, at en del af de unge mødre har ekstra problemer at slås med.

Hypotesen omkring nogle unge mødres opgivende position i forhold til uddannelse og arbejdsmarked har spillet en betydningsfuld rolle i udviklingen af metoder til støtte for de unge mødre i Mødrehjælpen. Netop arbejdsmarkedsaspektet har jo været i fokus i dette 3-årige projekt. Selv om uddannelse og arbejde har været det primære er det samtidig vigtigt at understrege, at menneskers funktion er en kompleks sag og må ses i en helhed. Dette bekræftes af resultaterne af miniundersøgelsen, som er fremlagt i kapitel 14.

Mødrehjælpen har derfor valgt at anvende en overordnet model, som danner grundlag for forståelse af, hvilke faktorer der spiller ind. Modellen indeholder både erfaringer med skole/uddannelse, følelsesmæssige relationer samt de kulturelle værdisæt, man har med. Modellen er døbt sommerfuglemodellen, og er udviklet af undertegnede (Duus, 2003). Modellen bliver gennemgået i begyndelsen af næste kapitel.

Del 2: Metode – i praksis og teori

Kapitel 3

- Rammerne om arbejdet

Forståelsen af arbejdet

Det er, som tidligere understreget, kvindernes tilknytning til arbejdsmarkedet, der har været fokus for dette projekt. Hvis man skal stille noget op med problemet med manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, kræver det for det bl.a., at man har en forståelse af, hvad årsagerne er. Dette er hvad der er forsøgt tilvejebragt i rapportens to første kapitler.

I dette kapitel fremlægges nogle overordnede rammer om arbejdet både konkret og teoretisk.

På det teoretisk plan fremlægges *sommerfuglemodellen*, som har til hensigt at tilvejebringe et perspektiv på, hvilken position man som socialarbejder har i forhold til de unge kvinder og omvendt, og ligeledes hvilke mekanismer, der er på spil i den opgaveløsning, man er i gang med.

For det andet fremlægges der med modellen et bud på en forståelse af, på hvilken måde nogle af de sociale belastningsfaktorer følger med kvinderne og dermed hvordan og hvilke aspekter, man kan tage fat i, når man arbejder med forandring af dette.

Rammerne for arbejdet beskrives også i dette kapitel på et mere konkret plan. Det mest konkrete er beskrivelsen af de fysiske rammer "kvindernes sted", hvorefter medarbejderrammen i form af et tværfagligt team lægges frem.

Kapitlet slutes af med en oversigt over de 8 praksisfelter (note 10), som udgør hovedindsatsen i Mødrehjælpens arbejde med de unge kvinder.

Sommerfuglemodellen

Indledende

En forløber for dette projekt "Projekt - Unge mødre på arbejdsmarkedet" blev afsluttet med et evalueringsnotat juni 2004. Heri giver evaluator bolden videre med en kort beskrivelse af *sommerfuglemodellen*. Her introduceres den omtalte model - ikke blot for at gribe bolden - men mest fordi *sommerfuglemodellen* i dette projekt er valgt som én af forståelsesrammerne for hvilke processer, der foregår, når socialarbejderen arbejder i forhold til sin klient og omvendt.

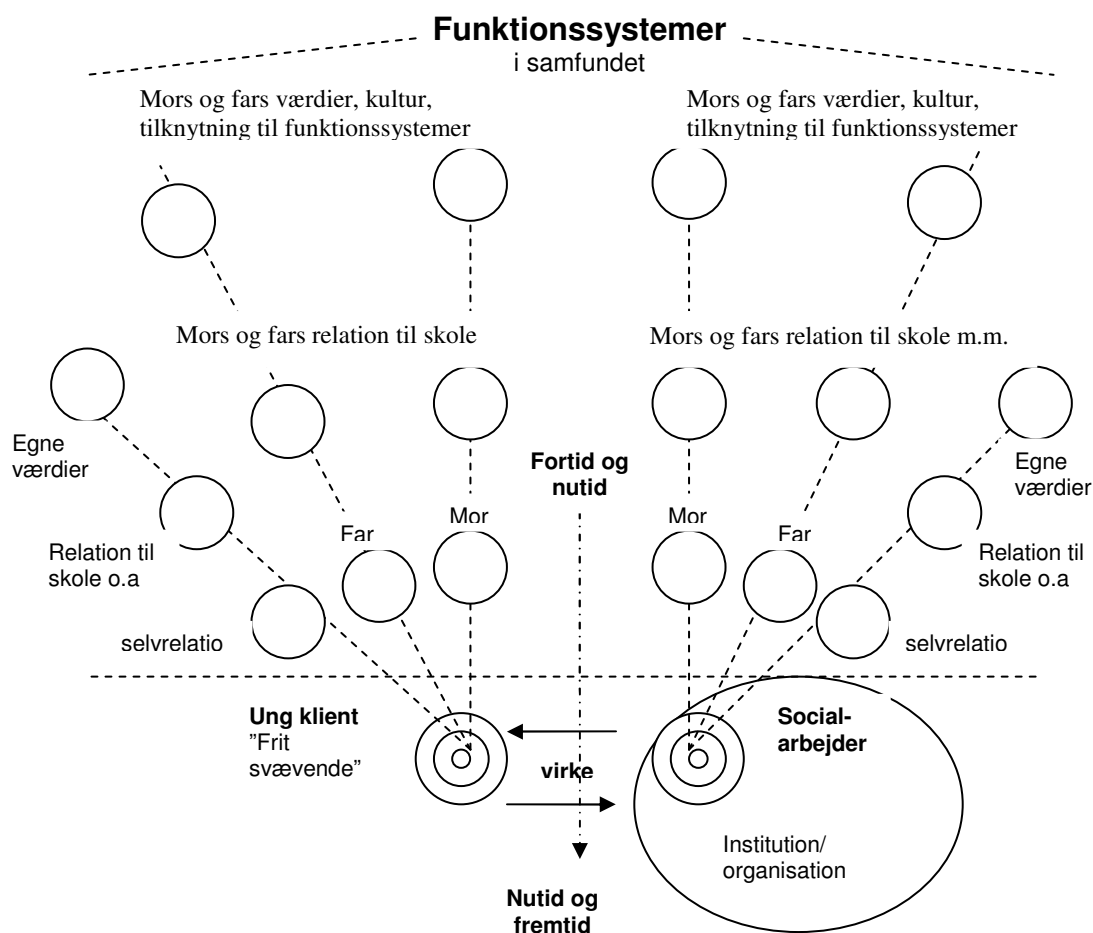
Sommerfuglemodellen, som jeg udviklede på skitseniveau under mit Ph.d. forløb, er bragt ind, fordi nogle af Mødrehjælpens medarbejdere havde læst i min Ph.d. afhandling. Teamet i Mødrehjælpen har derefter valgt at lade sig inspirere af modellen, som forklares nedenfor.

Modellen byder på en måde at forstå, det der sker mellem den enkelte unge mor og den pågældende medarbejder fra Mødrehjælpen eller andre steder fra. Det er hensigten med udviklingen af denne model at rette opmærksomheden på hvilke indre dele, der kan være aktiverede hos sociale medarbejdere. Her er forståelsen især orienteret mod medarbejdere, der i praksis beskæftiger sig med behandlingsarbejde i forhold til unge.

Modellen antager således, at det sociale arbejde hos medarbejderne aktiverer *repræsentationer*, hvilke er en slags subjektive indre billeder ikke altid bevidste, som vi antages at bringe med os fra den måde vi har oplevet verden på (se uddybning nedenfor). Repræsentationer er afbildet som cirkler i modellen (se figur 4).

Repræsentationerne kan i modellen være på tre forskellige niveauer, det nære tilknytningmæssige, gruppeniveau og samfunds/værdiniveau.

Jeg har døbt modellen *sommerfuglemodellen*. Selv om den tager sit specifikke udgangspunkt i det sociale arbejde med unge, vil de fleste af grundtankerne kunne overføres til andet socialt arbejde⁸.

Figur 4: *Sommerfuglemodellen – det sociale arbejdes konstellation*. Et repræsentationsperspektiv på socialt arbejde med unge. Duus, G. (2003: bilag)

⁸ Dele af fremstillingen her er uddrag fra skitsen i bilag 7 i Ph.d. afhandling (Duus, 2003)

Baggrund og udgangspunkt

Ét af motiverne til at udvikle modellen har været, at jeg indenfor det sociale arbejde ofte har mødt to polariteter i standpunkter omkring, hvad der skal vægtes i arbejdet med de unge.

Den ene fløj i den diskussion mener groft set, at behandling af unge udelukkende er et socialt problem, og i forlængelse heraf anvises typisk en opdragelsesorienteret og en uddannelsesorienteret tilgang i behandlingen.

Den anden pol i denne diskussion ser i høj grad problemerne som psykiske og måske endda i nogle tilfælde overvejende intrapsyriske. Her udmunder behandlingsstrategien naturligt i en samtale-orienteret tilgang, som i nogle tilfælde ligger tæt op ad en psykiatrisk tilgang, hvor diagnoser og forståelser af problematikker baseres på et individ-orienteret psykologisk fundament.

Én af de antagelser, der ligger til grund for den model, jeg vil præsentere, er, at behandling af unge indeholder begge og flere perspektiver, dette vel og mærket for både de unge klienter og for de involverede medarbejdere.

Til trods for at en model indeholder flere perspektiver, må den tage sit udgangspunkt et sted. Denne model tager udgangspunkt i mødet mellem socialarbejderen og den unge, og starter således på mikroplan med mødet mellem mennesker men bringer kontekst og mere overordnede perspektiver ind. Dette står f.eks. i modsætning til et sociologisk perspektiv, som f.eks. kan tage sit udgangspunkt i klientens møde med *systemet*.

Repræsentationsperspektivet

Det grundlæggende teoretiske perspektiv er idéen om *repræsentation*, som tidligere er omtalt i forbindelse med Sterns teori om moderskabskonstellationen, men som også er at finde i objektrelationsteorier og erfaringsbaseret læringsteori (bl.a. David Kolb).

I menneskets indre dannes forestillinger om eller indre billeder af andre og én selv. Dette kaldes i objektrelationsteorierne henholdsvis *objektrepræsentationer* og *selvrepræsentationer* (Evang 1988: 15). Repræsentationer skal ikke forstås som direkte afbildninger af ydre objekter men som individets fortolkede udgave heraf.

Desuden taler man i disse teorier om objektrelationer, som betyder
...indre relationer, dvs. ydre relationer, som i omarbejdet form eksisterer i den indre verden. (Igra, 1989: 13)

Dette er relevant, hvis man er optaget af dynamikken i mødet mellem klient og socialarbejder og ikke mindst den indre dynamiks forbindelse til dynamikken i den ydre verden. Den indre dynamik spiller så at sige sammen med den ydre dynamik.

Virket

Udover repræsentationsperspektivet tager modellen udgangspunkt i Leontjevs forståelse af virke og virksomhed. Leontjev forklarer virket som de processer, der foregår, når man træder i forbindelse med sin opgave (Leontjev, 1983).

I det virksomhedsteoretiske univers vil der gennem de processer, der hele tiden foregår, ske en konstant overførsel af påvirkning. Lige meget hvad man laver, vil man blive påvirket af sin opgave, og omvendt. Virksomhedsteori hører til den slags teori, som ...*betragter "samfundet i individet og individet i samfundet..."* (Hammerlin & Larsen, 1999:33).

I sommerfuglemodellen anvendes andre teorier til at uddybe de mekanismer, der foregår under påvirkning. F.eks. Sterns teori om *Repræsenterede Generaliserede Interaktioner* og Bowlbys teori om *arbejdsmodeller*⁹.

Tilknytning til organisationer som repræsentationer

I den forståelse, der fremlægges her, er repræsentationsperspektivet ført videre til mellem- og makroniveau. Dette er i figur 4 illustreret med de 3 niveauer af cirkler, der er forbundet til den enkelte ung eller socialarbejder.

På et konkret plan betyder dette, at der arbejdes med en idé om, at man ud over at repræsentere samspil med nære andre (niveau 1) også repræsenterer de oplevelser, man har på gruppe- og organisationsplan, hvilket i barndommen primært vil sige oplevelser fra skolegang og eventuelle fritidsorganisationer (niveau 2).

På det tredje niveau repræsenterer man de værdier, der er gældende i den kultur, man vokser op i. Dette niveau hører i en nyere systemteoretisk forståelse (og sikkert også i andre forståelser) til på samfundsniveau, forstået på den måde, at værdier knytter sig til de enkelte *funktionssystemer*. Funktionssystemer er en slags markeder, som eksisterer i det moderne og senmoderne samfund, hvor organisationer har fået stor betydning.

Organisationer fungerer og identificerer sig indenfor disse forskellige markeder, som er kendetegnet af bestemte værdier alt efter funktionssystem (Thyssen, 1999). F.eks. knytter der sig til funktionssystemet *pædagogik* som værdi *barnets tarv*.

I modellen udgøres repræsentationer på det organisatoriske niveau af dels den unges og socialarbejderes egne oplevelser med skole osv. men også af forældres oplevelser med egen samme, som det ses af modellen. Samfundsniveauet udgøres først og fremmest af forældrenes tilknytning til funktionssystemer og dermed de værdier, der er fremherskende her indenfor men også af de værdier, der hersker i den kultur, som den unge omgives af.

Koblingen mellem menneske og værdier går således i denne model i vid udstrækning gennem organisationer og disses forbindelser til funktionssystemer. Dette er begrundet i, at det moderne og senmoderne samfund i høj grad består af organisationer og institutioner

⁹ Der gøres ikke her rede for de to begreber.

og at de værdier, der hersker her, derfor har afgørende betydning for, hvordan vi tænker og handler.

Gennem det sociale arbejdes virke kan der hos socialarbejderen på grundlag af denne model således aktiveres oplevelser på tre niveauer. Det personlige tilknytningsniveau, tilknytning til grupper/organisationer og tilknytning til værdier.

Hvilket af de tre niveauer, der overvejende aktiveres, kunne man forestille sig, er afhængigt af hvilke typer af problemer, der skal arbejdes med hos den unge samt hvilken pædagogik, man arbejder ud fra.

I en institution, hvor man satser på tilknytning mellem den enkelte unge og dennes kontaktperson, er det personlige tilknytningsniveau hos medarbejderne måske stærkt aktiveret. I en anden institution, hvor man anvender gruppeaktiviteter som læringsramme, er medarbejdernes forhold til det at være i en gruppe med hinanden måske det, der er mest aktiveret.

Et andet eksempel kunne være den kritik og værdidiskussioner "aktiveringsbølgen" har affødt indenfor det sociale arbejde. Dette er måske netop også udtryk for, at arbejdet med denne problematik stiller store krav til den enkelte socialarbejders forhold til egne værdier, da dette aktiveres gennem arbejde på dette niveau. F.eks. kunne sådanne værdier handle om holdninger til hvor vidt man har pligt til at deltage i samfundslivet og på hvilken måde.

Hensigten med denne samlede model, som er afbildet i figur 4 for, er således for det første at foreslå, at indre repræsentationer af forskellig slags aktiveres hos socialarbejderen, når hun/han træder i forbindelse med sin opgave. For det andet tjener modellen i arbejdet med udvikling af det sociale arbejde som strukturerende bidrag til at klarlægge hvilke dele, der er aktiveret hos den enkelte medarbejder relateret til arbejdet med den enkelte unge. Således skulle modellen for det tredje kunne anvendes inspirerende og idéskabende i forhold til det videre arbejde med de unge.

Opgaven i socialt arbejde med unge kan i denne model forstås som at
...opbygge et samarbejde omkring at udvikle den unges indre og ydre relationer til personer og organisationer, som måtte hindre den unge i at etablere følelse af jeg-identitet.

Modellen beskriver ligeledes mulige aktiverede indre og ydre dynamik hos socialarbejderen ved løsning af denne opgave. Opgaven for den enkelte socialarbejder og social organisation i forhold til sig selv bliver at have opmærksomhed på, hvordan ens egne dynamikker påvirker opgaveløsningen.

De unge som "frit svævende".

Noget særligt, der kan gøre sig gældende, når man anvender modellen i forhold til de unge er, at de unge ikke har så fast en tilknytning til en organisation, som medarbejderne.

På baggrund af Eriksons udlægning af ungdomsfasen kan man sige, at der er karakteristika ved ungdommen, som betyder at den unge både i forhold til sig selv og i forhold til andre ikke har fundet sin plads. De unge er nærmere er i en eksperimenterende fase, når det gælder det at identificere sig med et miljø eller en kultur.

Denne tilstand i ungdommen som delvist *frit svævende* kombineret med, at de unge, som søger hjælp, i mindre grad end gennemsnitsunge er knyttet til en organisation eller funktion, gør, at jeg kalder den unge klient *frit svævende*. I sommerfuglemodellen (figur 4) er dette illustreret ved, at den unge i modsætning til socialarbejderen ikke befinder sig i nogen organisation. Man kunne argumentere yderligere for denne position med mere sociologiske perspektiver på det senmoderne, f.eks. Thomas Ziehe (1998).

Socialarbejderen i en organisation.

Modsat den unge har den enkelte socialarbejder (forhåbentlig) mere fodfæste i sin identitetsdannelse samtidig med, at han/hun repræsenterer en bestemt organisation i samfundet. Vedrørende identitetsdannelse vil en socialarbejder dog ligesom en ung have sin egen baggrund, som kan aktiveres i arbejdet med de unge. Afgørende må her være, at denne baggrund kan være mere eller mindre bearbejdet og dermed bevidst og håndterbar for socialarbejderen selv.

En vigtig forskel mellem en ung og en socialarbejder er, at socialarbejderen repræsenterer en bestemt organisation i samfundet. Medarbejdere har i det sociale arbejde både et kontrollerende og et forandrende/udviklende sigte.

Fremhævelsen af socialarbejderens position i en organisation i modellen i figur 4 skal understrege, at den enkelte socialarbejder må håndtere de dilemmaer, der knytter sig til en sådan position, som indebærer både magtudøvelse men også muligheder for den unge.

Flere af de unge fremhæver positive træk hos Mødrehjælpens rådgivere frem for kommunens ansatte. I den forbindelse skal det nævnes, at kontrolaspektet hos Mødrehjælpens ansatte naturligvis er minimeret, og at det måske kan have indflydelse på de unges oplevelse. Dog er det sandsynligvis ikke hele årsagen, idet kontrolaspektet stadig er til stede.

Det skal tilføjes, at det er udgangspunktet i denne model, at man som socialarbejder på trods af alle dilemmaer må være i stand til at bevare sig selv, hvilket på et overordnet plan kan betyde

... *å strebe etter å realisere bestemte mål for det gode liv.* (Lundstøl, 1999: 52)

Det vægtes altså, at der sker et personligt møde mellem den unge og socialarbejderen, forstået på den måde, at det er et autentisk møde mellem mennesker.

At blive mødt af et engageret menneske, som er mere end en fagperson, er noget af det, de unge kvinder fremhæver hos Mødrehjælpens medarbejdere, hvilket uddybes i kapitel 14.

De fysiske rammer - Kvindernes sted

I Mødrehjælpen i Odense har man fået mulighed for at have nogle lokaler, som overvejende er for de unge kvinder. Her har nogle af de unge kvinder selv haft mulighed for at sætte deres præg på indretningen. Projektmedarbejderen fortæller her om stedet:

I august 2005 blev nye gruppelokaler indviet i Mødrehjælpen – en 4-værelses lejlighed beliggende i bygningen ved siden af Mødrehjælpens rådgivning. Det var længe ventet at få etableret nye gruppelokaler. Tidligere foregik al gruppevirksomhed i et lille lokale i Mødrehjælpens rådgivning. Der har været en del snak om, hvilke fordele dette gav, at gruppevirksomheden og rådgivningen var koblet sammen under samme tag, og hvilke ulemper det ville give at flytte grupperne i egne lokaler. Det skal understreges, at lokalerne ligge i bygningen ved siden af rådgivningen.

Vi kan nu sige, at vi oplever fordelene større end ulemperne. Fordelen nu er, at der er flere rum for de unge mødre og deres børn og os medarbejdere at færdes i. Stedet er i højere grad end før "kvindernes eget" forstået på den måde, at de ikke møder andre personaler eller andre klienter i køkkenet og på gangen. Kvinderne færdes hjemmevant i køkken. De behøver ikke spørge om noget men kan frit hente deres saft, en gaffel eller andet, de måtte have brug for f. eks. at varme en flaske til deres baby.

Lejligheden har et puslerum, hvor døren kan lukkes. Der er to puslepladser, en vask samt andet de har brug for. De kan stå lidt for sig selv og alligevel centralt, da rummet ligger med døre ind til stuen/grupperummet og ud til køkken/alrum. Der er større mulighed for at sidde lidt afsides og amme, hvis der er behov for det.

Lokalerne er indrettet i et stort ejendomskompleks i bygning med dels offentlige og private virksomheder. Der er både trappe og elevator, der fører op til lejligheden på 2. sal. Man kan have en barnevogn med i elevatoren, og barnevognen kan placeres på gangen eller om nødvendigt tages med ind og stå i entreen. I gangen er der plads til overtøj, og der er et lille bord med stole, hvor der er udgang til 2 toiletter.

I gangen er der placeret en tavle med kridt, hvor f. eks. jordemoder skriver "Velkommen" eller "tillykke til Stine, der har født", "tillykke til Sandra med fødselsdag i dag" eller andet. Ved siden af sætter vi et stort flag frem. Der bliver lagt rigtig meget mærke til dette, og en af kvinderne sagde en dag, da hun så en sådan hilsen på tavlen: "Jeg glæder mig sådan til det bliver mit navn, der står der".

Kontoret er hyggeligt indrettet med et skrivebord, computer, telefon og med gode møbler til samtaler samt et mindre bord og reol. Lokalet har store vinduer, så der er dejligt lyst i rummet.

Køkken /alrum er indrettet med køkkenbord, køleskab, komfur og ikke mindst opvaskemaskine. Der er hylder og reoler/skabe, hvor porcelæn og glas står fremme. Der er et stort bord med 12 stole omkring, hvor kvinderne spiser frokost ved gruppeforløbet. Der er endvidere i et hjørne placeret en computer og printer, hvor de bl.a. kan få adgang til et vejledningsprogram vedr. studie og erhverv.

Grupperummet er stort med højt til loftet. I den ene ende er der placeret en hjørnesofa og to små borde, der kan flyttes. I rummet er der madrasser, som kan flyttes ud på gulvet til at lægge børn på. Desuden er der legetøj til børn i forskellig alder. Der er 12 stole til den anden ende af rummet, hvor undervisning eller gruppeforløbet foregår.

Det er vores erfaring at gruppeforløbene med mødregrupperne oftest foregår i sofaarrangementet, idet mødrene sidder og ammer og har deres børn oppe og naturligt sidder mere behageligt der. Fødselsforberedelse foregår derimod altid i stolene og opstillet i en rundkreds. Der er stor tavle i rummet, som benyttes af rådgiver/jordemoder.

De ændrede og forbedrede forhold har efter medarbejdernes opfattelse medvirket til mindre stress hos mødre, børn og medarbejdere. F.eks. sidder medarbejdere ikke længere og spiser deres mad i en personalestue men sidder sammen med kvinderne ved bordet i køkken/alrummet. Mere plads har givet mere overskud.

Et tværfagligt team

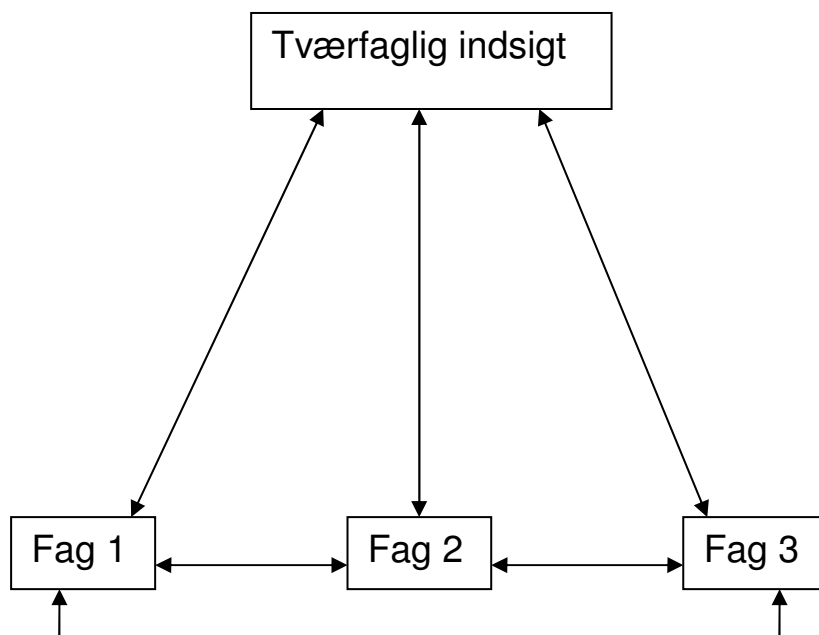
At yde optimal støtte til sårbare unge mødre kræver et tværfagligt samarbejde helst i et fast team. Denne hypotese bygges på de mangeårige erfaringer med unge mødre, som Mødrehjælpen har gjort sig indtil nu. Hypotesen underbygges af den teoretiske forståelse af deres situation, der er præsenteret i del 1 og desuden af kvindernes egen oplevelse, som er fremlagt i kapitel 14.

Mødrehjælpen har gennem mange år haft tradition for at arbejde sammen på tværs af faggrupper, og der har derfor altid været ansat forskellige faggrupper som psykologer, socialrådgiverjurister, sundhedsplejersker, jordmødre og administrative medarbejdere.

Tværfagligt samarbejde betyder imidlertid ikke kun, at arbejdet omkring f.eks. en ung kvinde varetages af flere forskellige faggrupper.

I tilfælde, hvor flere forskellige faggrupper bidrager med hver sin faglighed, vil man kunne tale om *flerfaglighed* (Lauvås og Lauvås, 1997). *Tværfaglighed* forudsætter flerfaglighed, men i det tværfaglige samarbejde vil man også udvikle fælles forståelse af f.eks. en kvindes situation. Dette betyder, at man udover sin egen faglige forståelse arbejder på at opbygge en fælles faglig forståelse. Dette kan gøres gennem f.eks. fælles undervisning, træning og supervision samt undervisning af hinanden¹⁰. I nedenstående figur illustreres denne forståelse af tværfaglighed.

¹⁰: Lauvås og Lauvås (1997) arbejder med fire forskellige begreber på et kontinuum: *Enkeltfaglighed*, *flerfaglighed*, *tværfaglighed* og *funktionel tværfaglighed*, som uddybes i kapitlet om tværfagligt arbejde.

Tværfaglighed. Lauvås & Lauvås (1997) angiver kilder: Jantz, 1972, Schnack, 1978.

I mødrehjælpen har det tværfaglige team bestået af:

2 socialrådgivere, ansat fuld tid i Mødrehjælpen.

1 socialrådgiver med terapeutisk uddannelse, ansat som projektmedarbejder.

2 jordemødre, udlånt af amtet i nogle timer pr. uge.

2 sundhedsplejersker, udlånt af den lokale storkommune nogle timer.

1 uddannelsesvejleder, pensioneret lærer, frivilligt arbejdende nogle timer om ugen.

I kapitel 9 beskrives det tværfaglige samarbejde som et praksisfelt på linje med de andre praksisfelter.

I det 3-årige projekt i Mødrehjælpen har der været satset på at udvikle et tværfagligt team. Der blev planlagt en undervisningsrække over ca. 2 år, hvor hele teamet deltog. I undervisningsrækken har der været fokus på, at arbejde både fagligt, personligt og samarbejds-mæssigt med den teori, der blev præsenteret og valgt som en del af det fælles faglige fundament.

For medarbejderne har denne fælles undervisnings- og træningsrække været af stor betydning for arbejdet. De fortæller, at de har fået et langt større kendskab til hinanden både fagligt og personligt, og at dette betyder, at de hurtigere og nemmere kan forstå, hvad den anden taler om: Desuden oplever nogle større tryghed, når man f.eks. skal arbejde sammen om at lede en gruppe. Forløbet er beskrevet mere detaljeret i del 3.

8 brikker i mosaikken

I dette afsnit beskrives hovedingredienserne i Mødrehjælpens arbejde med de unge sårbare mødre. Gennem forløbet omkring at beskrive arbejdet blev der fundet frem til 8 hovedbrikker i mosaikken – 8 praksisfelter, der er erfaring for, er vigtige dele for at kunne støtte de unge mødre til at klare sig bedre i deres liv (begrebet praksisfelt beskrives nedenfor). De 8 praksisfelter svarer til overskrifterne på kapitel 4 – 11.

8 praksisfelter i arbejdet med unge gravide og unge mødre:

- Visitation
- Fødselsforberedelsesgrupper
- Mødregrupper
- Individuelle samtaleforløb
- Uddannelses- og erhvervsvejledning
- Tværfagligt team-arbejde
- Frivilligt arbejde: Praktisk arbejde og mentoring
- Samarbejde ud af huset

Udover disse 8 vigtigste praksisfelter, er der andre mindre praksisfelter, som også har betydning, f.eks. retshjælp og individuelle jordemoderkonsultationer.

Begrebet *praksisfelt*

Begrebet *praksisfelt* er hentet fra Pär Nygrens bog om kvalitetsudvikling i psykosocialt arbejde (1999). Nedenfor kan man se hans egen definition af begrebet.

Et praksisfelt er et afgrænset område for menneskelig virksomhed, hvor virksomhedens objekt (dvs. den genstand virksomheden retter sig imod) og virksomhedens ydre rammer og mål på forhånd er definerede.

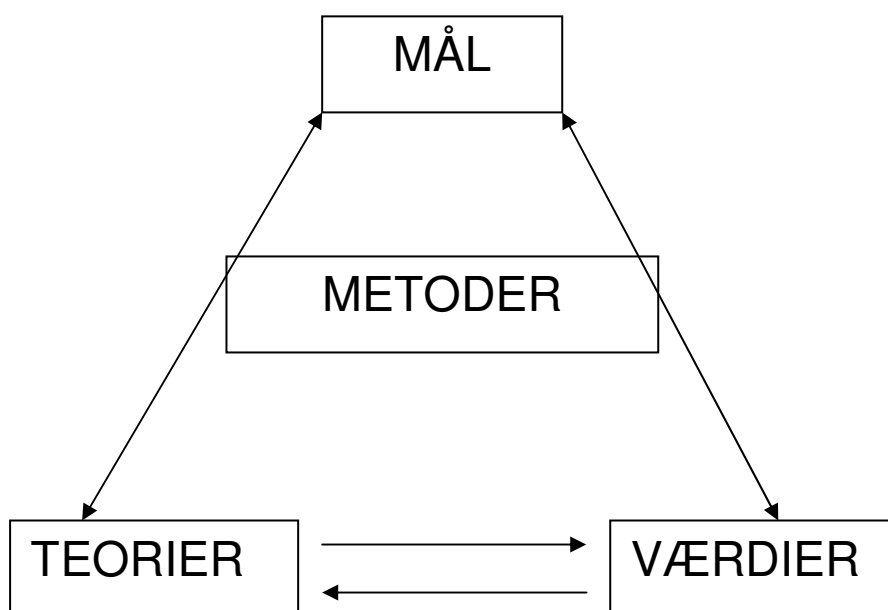
Man kan sige, at det handler om *en mere eller mindre færdigstruktureret situation, som under visse vilkår åbner sig som et felt for bestemte handlinger, hvor disse handlinger forventes at blive udført af en bestemt person eller gruppe ud fra en (eller flere) bestemt(e) rolle(r) og position(er).* (Nygren, 1999:109)

De "bestemte personer", Nygren taler om i citatet her, er primært de professionelle i en vilkårlig organisation/institution. Begrebet *virksomhed* er introduceret tidligere omkring præsentation af *Sommerfuglemodellen*.

En socialarbejder i f.eks. Mødrehjælpen træder ind i et praksisfelt som et handlende subjekt for at gennemføre en bestemt virksomhed. Hvis en ung gravid kvinde henvender sig til Mødrehjælpen udløser denne henvendelse måske en visitationssamtale, hvilket i Nygrens univers betyder, at praksisfeltet *visitation* åbnes og nogle bestemte processer og handlinger går i gang. Virket og processerne er her forskellige fra andre praksisfelter, f.eks. terapeutiske samtaler eller uddannelsesvejledning.

Den praktiske udøvelse af forskellige fag er ifølge Nygren bygget op af sådanne åbninger af praksisfelter for forskellige typer af professionel indsats. Det er udviklende for kvaliteten af arbejdet, siger Nygren, at beskæftige sig med at beskrive de enkelte praksisfelter, samt hvordan de relaterer til hinanden og tilsammen udgør en institutions arbejde.

Til beskrivelse af de enkelte praksisfelter anvender han en anden model – også kaldet *Den Hellige Pyramide* - som er gengivet nedenfor.

Den Hellige Pyramide. Efter Pär Nygren: Oplæg, Århus d. 17. dec. 2001. Se evt. også Nygren (1999)

For hver praksisfelt, siger Nygren, kan man beskrive mål, det forventede "produkt", der kommer ud af det enkelte praksisfelt. Man kan beskrive de metoder, man anvender samt de teorier, der ligger til grund for metoderne, Lige sådan skulle ens praksis gerne hænge sammen med de værdier, man har besluttet som grundlag for arbejdet.

Nygrens forståelse af socialt arbejde og praksisfelter har i denne rapport bidraget med en struktur at beskrive arbejdet ud fra. Alle medarbejdere i teamet har i større eller mindre grad deltaget i en proces omkring beskrivelsen af arbejdet. Denne proces har været en indsats i forhold til at øge den enkelte medarbejders overblik og indsigt i, hvordan hendes arbejde hænger sammen med resten af teamet. Arbejdet med at beskrive skulle ligeledes gerne øge den fælles forståelse og oplevelse af sammenhæng mellem de enkelte praksisfelter.

Beskrivelsen af 8 praksisfelter

I de næste 8 kapitler beskrives de enkelte praksisfelter inspireret af Nygrens struktur. Hver gang der beskrives mål for et praksisfelt, tilstræbes det at gøre det på en måde, så det er "målbart". At formulere mål, så de bliver målbare er ikke altid nemt, når vi har med mennesker og socialt arbejde at gøre. Nygren giver et bud på det overordnede mål eller produktionsmål, som han også kalder det, for det psykosociale arbejde.

Overordnet **produktions mål** for psykosocialt arbejde er...

...at bidrage til kvalificering af bestemte grupper af individer som handlende subjekter indenfor visse bestemte praksisfelter og visse bestemte materielle/sociale/juridiske rammer. (Nygren, 1999:106)

Indenfor denne overordnede forståelse af produktionsmålet - kvalificering af handlende individer - kan man give sig i kast med at definere, hvad de konkrete produktionsmål i en institution er, siger Nygren. Desuden kan man også gøre dette indenfor hvert enkelt praksisfelt.

I denne rapport har der i beskrivelsen af mål bl.a. været fokus på følgende:

- konkret synlig handleadfærd (noget, der kan observeres f.eks. af den professionelle)
- den pågældende kvindes egne oplevelser (noget, der kan fortælles af den unge kvinde)
- Udsagn (tanker, refleksioner eller følelser), der kan være udtryk for erkendelser

En af de vigtigste pointer omkring målbeskrivelse, der kan måles er at gøre det konkret. F.eks. kan man i stedet for at skrive "målet er at etablere en respektfuld kontakt", hvilket ikke er nemt at måle, skrive "målet er, at de unge kvinder oplever at blive mødt med respekt". Dette kan man måle ved at spørge dem.

Måden, de enkelte praksisfelter er beskrevet på, er blevet forskellig. Dette hænger for det første sammen med, at flere medarbejdere har bidraget til skriveprocessen, så det har været vanskeligt at holde en standardstruktur. Samtidig har vi ikke haft for megen tid til denne del af processen, og det er også begrundet i, at praksisfelterne er forskellige.

Metoder kan beskrives på mange forskellige måder. At beskrive praksismetoder er ikke nogen nem sag. Én af grundene til dette er, at der er en meget vægtig oplevelsesmæssig del af praksis, som skal – ja opleves for at forstå metoder i dybden. Jeg bad medarbejderne gøre et forsøg på bl.a. at beskrive:

- Overordnet systematik
- Principper, der guider handling
- Metoden i funktion (eksempler fra cases eller situationer)

Jeg håber, at forskelligheden her er inspirerende og ikke forvirrende.

Der beskrives desuden teorier, som har inspireret arbejdet i de forskellige praksisfelter. Teorier kan man sige er metodens tænkning, de antagelser, der ligger bag de metoder, man har valgt.

Mødrehjælpens værdigrundlag

Medarbejderne og jeg ville gerne have haft endnu mere tid til udviklingen af arbejdet. I fald vi havde haft det, ville jeg gerne have brugt ekstra tid i forhold til at arbejde med værdigrundlag og menneskesyn.

Mødrehjælpen har sit eget værdigrundlag, som organisationen og medarbejderne arbejder ud fra, hvilket man kan læse om på Mødrehjælpens hjemmeside. Ser man på udtalelserne fra de unge kvinder i resultaterne af miniundersøgelsen, tyder alt på, at teamet arbejder ud fra et fælles værdigrundlag. Kvinderne oplever i høj grad at blive mødt på samme måde, lige meget hvem de har kontakt med i teamet.

Imidlertid kunne det have været spændende at sætte fokus på, på hvilken måde værdigrundlaget kommer til udtryk i de forskellige praksisfelter. Som det måske er fremgået, har der været nok at se til vedr. beskrivelse af metoder, teori og forskningsresultater samt arbejdet med miniundersøgelsen. Derfor er der denne gang ikke arbejdet med fordybelse af værdigrundlaget.

Med forhåbningen om, at det måske lader sig gøre en anden gang, vil jeg afslutte beskrivelsen af rammerne om Mødrehjælpens arbejde med de unge kvinder og gå videre med beskrivelsen af de enkelte praksisfelter.

Kapitel 4

- Visitation

Alle unge kvinder, der henvender sig til Mødrehjælpen, kommer til en visitationssamtale. Visitation beskrives her som det første praksisfelt, og der lægges ud med at beskrive målene for visitation.

Mål for praksisfeltet *Visitation*:

- etablere kontakt til den enkelte unge gravide/mor – en kontakt der skal opleves respektfuld og tillidsvækkende
- klarlægge den unge kvindes situation og foreløbige behov
- informere om og tilbyde deltagelse i relevante støttende aktiviteter
- aftale konkret deltagelse i relevante aktiviteter
- informere om juridiske rettigheder

Visitation – hvordan?

En del af helheden

Som man kan se ud af målbeskrivelsen, er der fra allerførste færd lagt vægt på den kontakt, der skabes til den enkelte kvinde. Den første byggesten i at etablere kontakt er valget af medarbejdere. Visitationssamtaler foretages nemlig af de to socialrådgivere, som også deltager i arbejdet med grupperne. Den socialrådgiver, der skal være med til at lede næste gruppe, tager sig simpelthen af de visitationer, der kommer i perioden op til.

Dette har konsekvenser på mindst to måder. For det første kender de unge gravide kvinder allerede én af rådgiverne, når de møder op til det første træf i fødselsforberedelsesgruppen. Dette kan have betydning for trygheden og dermed for kvindernes måde at deltage i gruppen på. For det andet kan det faktum, at kvinderne inden gruppedeltagelsen ved, at der er én i gruppen de kender, være medvirkende til, at de beslutter sig for at deltage i gruppen.

Visitationen får således ikke karakter af en formaliseret ”forretningsgang”, kvinderne skal igennem, men bliver i langt højere grad starten på en kontinuerlig og sammenhængende kontakt til kvinderne.

En anden måde, hvorpå helhedsperspektivet kommer til udtryk, er gennem en skriftlig opsamling af personligt arbejde hos den enkelte kvinde. Denne tages allerede i brug ved visitationen og følger kvinden gennem forløbet. En guide til brug ved visitation samt opsamling i det videre forløb, som er anvendt i Mødrehjælpen Odense, er placeret som bilag 1 sidst i rapporten.

Samtalen vil i første gang ofte dreje sig om fødselsforberedelse, men det viser sig som regelen under samtalen, at der er behov for andre oplysninger. Det kan være faderskab, forældremyndighed og samvær. Stort set alle, der henvender sig første gang, har brug for rådgivning omkring deres økonomiske situation når de skal have barn.

Måden, man møder kvinderne

Det er klart, at der til visitationssamtalen også er andre formål end at etablere kontakt. Der er også andre mere kontante ting, der skal afklares, som det ses af målformuleringen.

Det er dog under alle omstændigheder medarbejdernes prioritering i visitationssamtalen, at kvindens behov sættes i centrum. En ung kvinde kommer måske til visitationssamtale og er meget ked af det, fordi kæresten er gået fra hende. Hun er måske 16 år, gravid i 5. måned, holdt op i folkeskolen og føler sig meget alene med hele sin situation.

I en sådan situation vil medarbejderne prioritere at tale med den unge kvinde om hendes helt aktuelle situation og støtte hende på forskellige niveauer. Det kan være alt fra at lytte på en omsorgsfuld måde over at hjælpe med information om rettigheder til at være støttende i kontakt til evt. sagsbehandler. Prioriteringen kan i en sådan situation meget vel blive, at nogle af de konkrete ting, der skulle afklares må udskydes til et andet tidspunkt.

Medarbejdernes prioritering er først og fremmest begrundet i en stor del af den teori og viden, der er præsenteret i de to første kapitler. Det drejer sig for det første om at tage alvorligt, at de unge gravide kvinder står med mange udviklingsopgaver på én gang, og at det derfor er ekstra svært for disse kvinder. For det andet drejer det sig om, at mange af de kvinder, der bliver gravide tidligt har ekstra belastninger med sig.

Prioriteringen i visitationssamtalerne er derfor for en stor del begrundet i faglig indsigt på området. Ud over de teoretiske perspektiver, der allerede er præsenteret, er man i visitationen inspireret af dels teori om aktiv lytning og dels de metodemæssige konsekvenser af Brodens og Sterns teori om henholdsvis graviditet og moderskab i det første møde med de unge kvinder.

Teori om aktiv lytning vil blive uddybet mere i kapitel 7. Vedrørende perspektiver på metodemæssige konsekvenser af Brodens og Sterns teori vil jeg uddybe lidt her.

Brodens faser

De to medarbejdere, som overvejende har stået for visitationen, har på et tidspunkt beskæftiget sig mere indgående med Brodens teori, som allerede er gennemgået. I den forbindelse har de to medarbejdere beskrevet både i kort og længere form, hvad der er kendetegnende for de forskellige faser i graviditeten. Desuden har de beskrevet, hvad man som behandler og menneske skal være opmærksom på i de forskellige faser. I nedenstående figur 5 gengives en kort udgave.

Figur 5: Kort info og råd til alle med kontakt til unge gravide.

0 – 4 mdr. graviditet

Den gravide:

- befinder sig i kriselignende tilstand
- kan være glemsom og ukoncentreret
- er som regel sårbare, usikre og følsomme

Derfor vigtigt:

- at fortælle den gravide, at det er helt almindeligt, at man er glemsom og forvirret
- hjælpe med at tage kontakt til socialforvaltning og instanser samt informere samarbejdspartnere om, at der er brug for forståelse og tålmodighed
- være ekstra tydelig i rådgivningen
- ikke for mange informationer på en gang
- afmystificere graviditetssymptomer og amnestuehistorier

4 – 8 mdr. graviditet

Den gravide:

- mærker fosterbevægelser og opfatter barnet som selvstændigt individ
- begynder at knytte sig til barnet
- har fantasier om barnet
- sætter ofte navn og benævnelser på barnet
- får sit forhold til egen mor i centrum

Derfor vigtigt:

- at tale med den gravide om hvilke forestillinger hun har om barnet
- tale om hvilke indre billeder kvinden har af:
 - sig selv som mor
 - barnet som barn
 - relationen til barnet
 - egen mor som mor
 - sig selv som barn
- Være opmærksom på manglende tilknytning og henvise til yderligere støtte

8 -9 mdr. graviditet

Den gravide:

- adskiller sig psykisk fra barnet??
- mærker øget angst og uro
- mærker ny og stærk tilknytning til barnefaderen
- søger ofte tættere kontakt til egen mor
- idylliserer måske forhold til egen mor og netværk
- stress kan fremprovokere for tidlig fødsel

Derfor vigtigt:

- hjælpe med ansøgninger vedr. bolig og økonomi (stressfaktorer reduceres)
- være og måske gøre opmærksom på, at angst og uro er naturligt
- acceptere en stærkere tilknytning til egen mor og barnefader, selv om forholdene kan være problematiske

Denne korte intro i figur 5 anvender medarbejderne selv i deres arbejde, når de møder de unge første gang til visitationssamtaler. Det skal dog understreges, at der for de pågældende medarbejdere ligger langt større mængde af viden og erfaring bag de enkelte faser og de punkter, der er medtaget.

Som det ses af figur 5, gives der desuden anvisninger i forhold til handling i de enkelte faser. Naturligvis er der individuelle forskelle hos kvinderne, men overordnet kan listen bruges af alle, der har med gravide kvinder at gøre.

Sterns moderskabskonstellation

I første del af rapporten er Sterns teori om *moderskabskonstellationen* præsenteret kort. Her lægges vægten mere på det, som Stern kalder "de kliniske implikationer", dvs. de metodemæssige konsekvenser teorien har i praksis.

Kvinderne er på visitationstidspunktet endnu ikke mødre, men de er med Brodens formulering i gang med at blive til mødre. Derfor vurderes det overordnede perspektiv i Sterns teori relevant her.

Det er Sterns faste overbevisning, at man bør anerkende moderskabskonstellationens særlige karakter og dens overvældende betydning. Hvis man ikke gør det, vil det være svært at forstå mødres oplevelse af temaer og problemer (Stern 1997).

For terapeuter og behandlere betyder perspektiver, at man i kontakt med mødre og især førstegangsmødre må arbejde med terapeutiske og behandlingsmæssige alliancer, som er forskellige fra andre sædvanlige tilgange.

Én af de ting, Stern fremhæver, er kvindernes ønske om at blive støttet, værdsat og hjulpet af en moderfigur. Det der kan true kontakten til en kvinde, der er påvirket af denne struktur er, at behandleren ikke er i stand til at reagere på disse ønsker og behov.

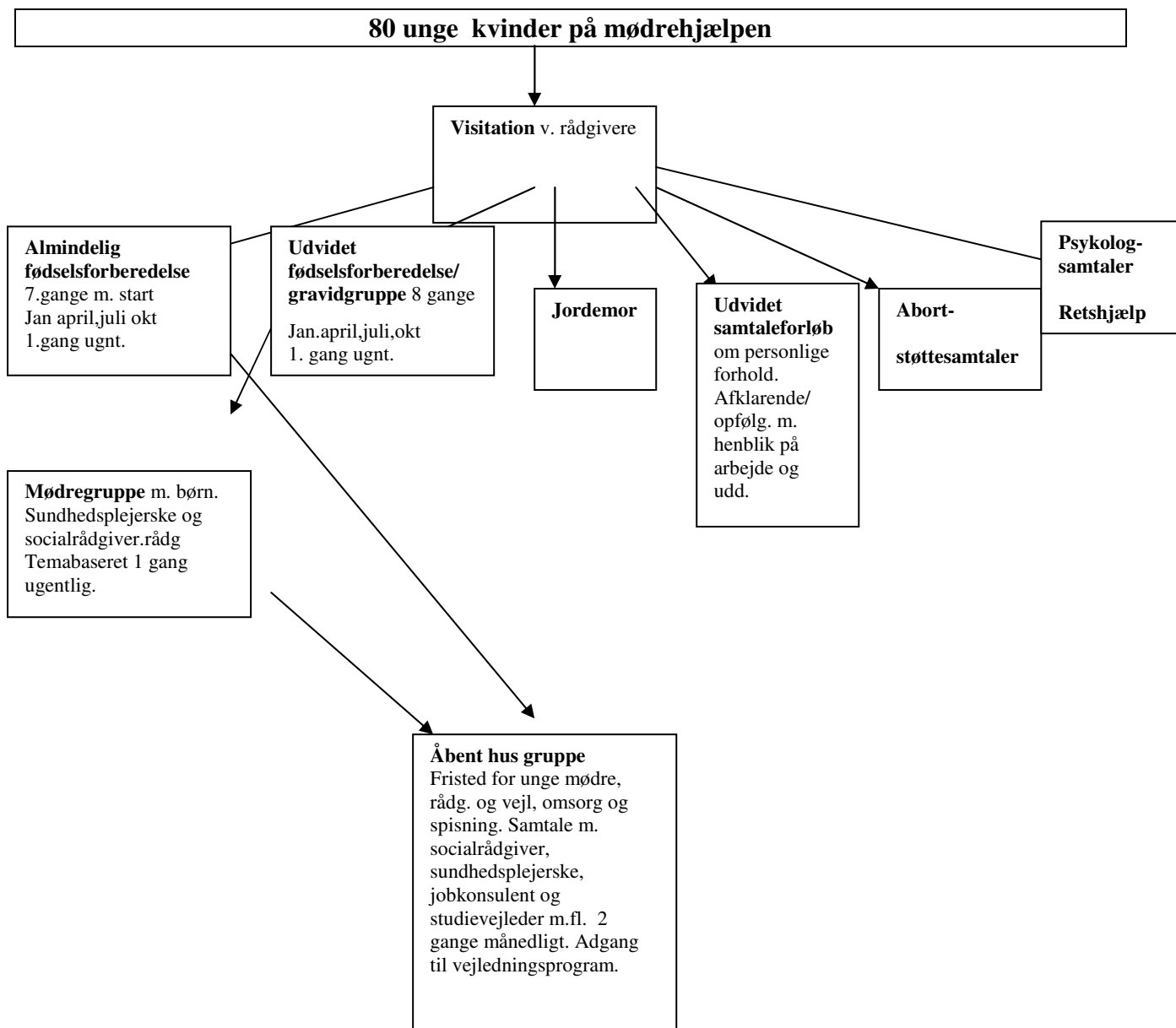
Derfor, siger Stern, er det mest hensigtsmæssige, at en behandler accepterer denne form for overføring, som han kalder "god bedstemor" overføring. "En god bedstemor" værdsætter og støtter den pågældende kvinde. Denne tilgang til visitation og generelt til arbejdet i mødrehjælpen er noget af det, der er udviklet i løbet af de 3 års projektføreløb. Perspektivet er uddybet endnu mere i kapitlet om mødregrupper.

Mulige forløb

I Mødrehjælpen har man gennem mange år haft tilbud til de unge gravide og de unge mødre. Med projektpenge de sidste år har der været mulighed for at udvide paletten af tilbud. Det har for det første drejet som arbejdet med at rette mere fokus på uddannelse og arbejde.

Nedenfor er det vist i figur 6, hvilke henvisningsmuligheder der har været indenfor Mødrehjælpen under projektperioden.

Figur 6: Oversigt over mulige forløb i projektet

Figuren indeholder en oversigt over de tilbud, som de unge kvinder kan visiteres til. Her i visitationsafsnittet er det blot oversigten, der er vigtig, og jeg går derfor ikke yderligere ind i de enkelte tilbud.

Nogle af tilbuddene er sammenfaldende med de 8 praksisfelter, som er listet op i kapitel 3 og beskrives derfor senere. Her i figur 6 er det de konkrete tilbud og muligheder til kvinderne, der er i fokus. Det vil sige praksisfelter, hvor der er direkte kontakt til kvinderne. De 8 praksisfelter i kapitel 3 har fokus på, hvad der skal til fra organisationens side og indeholder således f.eks. "tværfagligt samarbejde", som har betydning for kvinderne mere indirekte.

Henvendelser – hvordan?

Det er Mødrehjælpens erfaring, at flertallet af de unge kvinder ikke umiddelbart selv henvender sig for at få hjælp, heller ikke de, som har mest brug for det. Unge gravide og unge mødre får oftest kontakt til Mødrehjælpen gennem andre kontakter, hvor de bliver opfordret til at henvende sig eller får noget positivt at vide om Mødrehjælpens tilbud.

Mødrehjælpen anser det derfor for vigtigt, at de professionelle og andre, der kommer i kontakt med de unge gravide og unge mødre, er opmærksomme på de behov for støtte, disse unge kvinder kunne have. Samtidig er det naturligvis betydningsfuldt at være orienteret om, hvilke tilbud, der rent faktisk er for denne målgruppe i området.

Mødrehjælpen ser det som en del af arbejdet at være medvirkende til, at alle har mulighed for at få kontakt til Mødrehjælpen og dermed have mulighed for at deltage i de eksisterende aktiviteter. Det er ikke nok at sidde og vente på, at de unge kvinder kommer. Derfor gør Mødrehjælpen flere ting, der informerer om både de aktuelle tilbud samt om målgruppen. Se mere om dette i kapitel 11.

Hvem henviser

Mange kvinder i Mødrehjælpen bliver henvist gennem jordemødre, ikke mindst de jordemødre, som enten selv deltager i eller har et godt kendskab til Mødrehjælpens tilbud. Her starter det ofte med, at en jordemoder er opmærksom på, at en ung kvinde kunne have brug for støtte.

Jordemødrene beskriver, at det ofte vil være nødvendigt at få etableret en god kontakt til den unge kvinde og først herefter foreslå den unge kvinde at høre om Mødrehjælpens tilbud. En af årsagerne til, at denne fremgangsmåde kan være nødvendig er, at en del af de unge kvinder har en forbeholden indstilling til det at tage imod støtte fra (offentlige) institutioner.

Nogle unge kvinder bliver henvist gennem sagsbehandlere eller læger. Andre igen har hørt om Mødrehjælpens tilbud gennem veninder eller bekendte, som selv har haft fornøjelse af tilbuddene. Vedrørende det sidste siger det sig selv, at det er vigtigt for de organisationer, der arbejder med de unge mødre, dels at sikre nogle langsigtede tilbud dels, at alle oplever et positivt udbytte af den støtte og kontakt man får.

Kapitel 5

- Fødselsforberedelsesgrupper

I Mødrehjælpen har man valgt at have tilbud om to typer fødselsforberedelsesgrupper også kaldet gravidgrupper:

- Almindelig fødselsforberedelse
- Udvidet fødselsforberedelse

Den almindelige fødselsforberedelsesgruppe ledes af en jordemoder. Denne gruppe er for unge gravide kvinder uden andre problemstillinger udover graviditeten.

Den udvidede fødselsforberedelsesgruppe er for kvinder med særlige behov. Denne gruppe ledes af både en socialrådgiver og en jordemoder, og gruppen fortsætter med de samme kvinder som mødregruppe, efter at kvinderne har født.

Nedenfor i firkanten er målene for den udvidede fødselsforberedelsesgruppe beskrevet.

Mål for praksisfeltet udvidet fødselsforberedelsesgrupper

1. De unge kvinder får et grundlag for at få en god fødsel gennem at...
 - være orienteret om de fysiske og psykiske forandringsprocesser i graviditeten
 - være orienteret om fødsel, amning, forælderroller m.m.
 - rette opmærksomhed på egenomsorg i graviditeten under fødsel og efter
2. De unge kvinder oplever at føle sig i orden socialt gennem at...
 - udveksle erfaringer med og genkende oplevelser hos andre unge gravide
 - have mulighed for at danne private netværk
3. At reducere den del af kvindernes brug af sundhedsvæsenet, som skyldes angst og usikkerhed
4. At reducere antallet af nye graviditeter umiddelbart efter fødslen gennem at...
 - de unge kvinder er orienteret om antikonception

Målene for den almindelige fødselsforberedelsesgruppe adskiller sig ikke indholdsmæssigt fra målene i den udvidede gruppe. Dog er vægten i den almindelige gruppe naturligt, da denne gruppe er ledet af en jordemoder alene, og da målgruppen er en anden, i højere grad lagt på punkt nr. 1.

Arbejdet i grupperne

Mødrehjælpen har siden 1990 haft grupper for førstegangsfødende unge gravide/unge mødre under 25 år. Som det er nævnt tidligere, er arbejdet med grupperne bygget op omkring et tværfagligt samarbejde imellem jordemoder, sundhedsplejerske, og

socialrådgiver. De 3 faggrupper har arbejdet tæt sammen omkring gennemførelse af hvert gruppeforløb.

Mødrehjælpen har som nævnt to forskellige tilbud om fødselsforberedelse: Den almindelige fødselsforberedelsesgruppe og den udvidede fødselsforberedelsesgruppe.

I Odense startes fire udvidede grupper op om året, mens der startes mellem fem og seks almindelige fødselsforberedelsesgrupper op om året. Der vil være mellem 8-12 deltager i hver gruppe. De unge, som er henvist eller henvender sig vil alle næsten uden undtagelse blive skrevet op til et gruppeforløb på Mødrehjælpen. Derefter bliver de visiteret til en af de to grupper, alt efter individuelle behov, alder og termin eller ønske.

Til det første tilbud, som betegnes *Almindelig fødselsforberedelse*, er der primært knyttet en jordemoder, og det vil være jordemoderen som er leder af eller "tovholder" i gruppen. Til gruppen er der knyttet en socialrådgiver, som vil være i gruppen en enkelt gang. I gruppeforløbet vil det være socialrådgiveren, som har ansvar for informationen vedrørende sociale rettigheder, faderskab og samvær, samt økonomi og bolig. Derefter vil det i disse gruppeforløb være sådan, at den unge kan tilbydes individuel rådgivning hos den pågældende socialrådgiver, hvis der er behov herfor.

I det andet gruppeforløb som betegnes *De udvidede grupper*, deltager både en jordemoder og en socialrådgiver i gruppeforløbet. Begge fungerer som ledere af gruppen, således at de er til stede hver gang begge to. Når gravidgruppen slutter, fortsætter de unge kvinder sammen som mødregruppe. Den samme socialrådgiver fortsætter i mødregruppen og fungerer derfor som tovholder hele vejen igennem, mens jordemoderens plads overtages af en sundhedsplejerske.

Gruppen starter

Som det blev nævnt i sidste kapitel, starter det tværfaglige samarbejde og det forbyggende arbejde med grupperne ved førstegangshenvendelsen. Den socialrådgiver, som er tilknyttet den pågældende gruppe har talt med kvinderne til visitationssamtalen.

Når kvinderne starter i gruppen vil der være udarbejdet et program (se bilag), som de får udleveret på skrift, så de kan se hvilket emne vi gennemgår på de forskellige gruppedage. Det samme gør sig gældende når de starter i mødregruppen.

Som det er beskrevet tidligere mødes man nu i nyere lokaler, hvor der er bedre plads, og hvor kvinderne i højere grad betragter stedet som deres. Det har betydet rigtig meget for undervisningen, og de unge kvinder betragter det som deres eget sted.

Hos Broden, som er citeret tidligere, understreges det, at den indre forberedelse til moderskabet er lige så vigtigt som den kropslige og praktiske, når det drejer sig om at skabe emotionel åbenhed med henblik på at tage mod barnet.

I gravidgrupperne hos Mødrehjælpen arbejdes der ud fra, at tilknytninger i mor og barn relationen starter i graviditeten. Derfor arbejdes der med at skabe opmærksomhed

omkring relationen mellem mor og barn koblet med, at den gravide får en basal viden om graviditeten og fødsel. Der arbejdes så at sige med, at kvinden får koblet den fysiske graviditet med den psykiske graviditet.

Eksempler på spørgsmål, der stilles i fødselsforberedelsesgrupperne er:

Hvordan har den unge kvinden det i sin graviditet?

Hvilke tanker gør hun sig om sit kommende barn?

Hvordan ser hun sig selv som mor?

Hvad syntes hun selv, hun har med sig fra sin opvækst, som hun gerne vil give videre til sit barn?

Er der ting fra hendes egen barndom, som hun ikke ønsker sig for sit barn?

Ovenstående spørgsmål fungerer som igangsætter for den enkelte kvinde men også for gruppen, som ofte lader sig inspirere af hinanden.

Jordemoderens rolle i gravidgrupperne i Mødrehjælpen

I gravidgrupperne er jordemoderens specifikke rolle at undervise i sundhed, fødselsforberedelse og antikonception. I Mødrehjælpen Odense er to jordemødre udlånt af Fyns Amt få timer om ugen.

Sideløbende med grupperne, har én af jordemødrene en ugentlig konsultationsdag, hvor hun ser de gravide individuelt eller sammen med barnefaderen eller andre pårørende. Her har hun god tid til diverse undersøgelser. Jordemoderen understreger at netop god tid er alfa og omega i arbejdet med denne gruppe af unge kvinder. Mange har brug for tid til at vinde tillid til voksne, idet nogle af deres erfaringer består af svigt fra de voksnes side.

Jordemødrene i Mødrehjælpen oplever, at det for de unge kvinder skaber tryghed, at de kun har få personer, de skal relatere fagligt til i graviditeten. F.eks. kan jordemoderen gennem sin ansættelse i amtets jordemodercenter have mulighed for hurtig henvisning til speciallæge, ultralyds-scanninger, fødegang mm.

Udover tiden til individuelle konsultationer og grupper bruger jordemødrene i Mødrehjælpen også tid på det tværfaglige samarbejde med socialrådgivere, psykolog og sundhedsplejersker.

Gruppens sammensætning

Det metodiske arbejde med gravide bygger som nævnt tidligere i høj grad på Margaretha Berg Brodens og Svend Aage Madsens teori med udgangspunkt i graviditetens 3 faser, som er beskrevet i kapitel 2: Fusionsfasen, differentieringsfasen og separationsfasen.

Det har metodiske konsekvenser for arbejdet med fødselsforberedelsesgrupperne, at man så præcist skelner mellem de forskellige faser i graviditeten. F.eks. sætter man i Mødrehjælpen i Odense så vidt muligt kvinder sammen i grupper efter hvor langt de er i graviditeten. Derfor starter man grupper op fire gange om året, så man har en rytme, der i vidt omfang tilgodeser dette aspekt.

Det kan ikke altid lade sig gøre på optimal vis at sætte kvinderne sammen, men man er meget opmærksom på denne faktor, og den præcise viden om de enkelte faser italesættes i højere grad end tidligere både overfor de gravide kvinder og kolleger imellem.

Hver ting til sin tid

Arbejdet med at uddybe og forstå de forskellige faser, som kvinder oplever under graviditeten har ført flere ting med sig i arbejdet med gravidgrupper i Mødrehjælpen.

I det 3-årige projekt her har der været ekstra fokus på uddannelse og arbejde. I forbindelse hermed har Mødrehjælpen efterhånden skaffet sig nogle erfaringer med, på hvilke tidspunkter, det vinder mest genklang hos de unge kvinder at tale om fremtidig uddannelse og beskæftigelse. Dette relaterer i høj grad til de faser, man gennemlever som gravid:

På et tidspunkt stod det klart for Mødrehjælpens medarbejdere, at det var ganske vanskeligt at få gang i samtalerne om evt. uddannelse kort efter fødslen. Kvinderne er jo forståeligt nok på dette tidspunkt primært optaget af barnet og af at drage omsorg for det.

Derfor fandt man i Mødrehjælpen ud af, at det var vigtigt at få påbegyndt en proces omkring evt. uddannelsesmæssig fremtid allerede under graviditeten, når de unge kvinder henvendte sig. Men heller ikke her var det helt enkelt at finde det rigtige tidspunkt.

Mødrehjælpens erfaring var flere gange, at det var vanskeligt i begyndelsen af graviditeten. Set i forhold til Brodens faser giver det god mening, da kvinderne i den første fase er mere optaget af de kropslige forandringer, er mere trætte osv.

Det mest oplagte tidspunkt for de første samtaler om de unge kvinders beskæftigelsesmæssige fremtid ligger ifølge Mødrehjælpens erfaringer i den anden graviditetsfase, den som Broden kalder differentieringsfasen. Her bliver barnet i maven mere virkeligt, og den gravide kvinde konfronteres med nye problemstillinger og følelser, som hun bliver nødt til at håndtere for at kunne finde sin nye identitet.

Som Broden siger, så er hendes store spørgsmål er: Hvordan bliver jeg som mor? Mange af kvinderne beretter, at netop det, at de skal være mødre, gør, at det bliver vigtigere for dem at tænke i uddannelse og arbejde. Det har betydning, at de bliver gode rollemodeller, at deres børn kan være stolte af dem.

Gruppedynamik

Mødrehjælpens medarbejdere har ønsket at få mere inspiration i forhold til dynamikkerne i de forskellige grupper af kvinder. Inden jeg går i gang med at præsentere noget af det teori, der er arbejdet med, vil jeg fremlægge en case fra en gruppe.

Case

En kvinde 22 år, gravid, bor sammen m. fader i ny bolig (3vær) har kendt ham i ca. 3.mdr.

I gravidgruppe:

Kvinden sætter sig for sig selv med nogle stole i mellem sig selv og de øvrige gruppedeltagere, ser trist ud. Efter noget tid i gruppen siger hun, at hun hader graviditeten, siger at den 1. jordemoder ikke forstod hende, ønsker det overstået.

Kvinden siger hun ikke har tillid til det offentlige system. Når gruppemedlemmer giver hende respons – siger hun, at hun ikke vil tale om det. Siger hun er sikker på, at hun ikke vil blive hjulpet, siger, at sådan har hun det bare. Siger at hun forestiller sig det værste omkring fødslen, for så kan hun kun blive glædelig overrasket, hvis det ikke går galt.

Teori om gruppedynamik

Arbejdet med de unge kvinder i grupper – både gravid- og mødregrupper - har i sin form mange ligheder med begrebet *Socialt gruppearbejde*¹¹. Udover det "sociale" i gruppearbejdet er der i arbejdet omkring de unge mødre helt klart en vægt af sundhedsfaglig viden og praksis, som betyder utrolig meget for de unge kvinder. Dette kan ses af resultaterne fra miniundersøgelsen i kapitel 14.

Til forståelsen af gruppedynamikker og gruppeledelse er medarbejderne blevet præsenteret for Bions teori om grupperegression samt en gruppedynamisk model udviklet på Tavistock Instituttet (England), som er en videreudvikling af Bions teori, og som i højere grad er tilpasset et organisationsperspektiv.

Medarbejderne har valgt at anvende teorierne, og siger, at deres fælles forståelse af gruppedynamik har betydet, at det er blevet nemmere for dem at lede grupper sammen. Nedenfor præsenteres kort Bions teori samt Tavistocks psykodynamisk systemteori.

¹¹ Se overvejende Heap, Ken (2000): *Gruppeteori inden for social- og sundhedsområdet*. Socialpædagogisk bibliotek.

Bion

Wilfred Bion hører til den psykodynamiske tradition indenfor psykologisk teoriudvikling. Bion har som få været vedholdende med at forstå gruppers adfærd ud fra mekanismer, der foregår på gruppeplan og ikke på individplan. Individens handlinger og adfærd forstås i Bions univers ofte som udtryk for det han kalder *gruppens holdning*.

To niveauer i en gruppe

I en gruppe eksisterer der, efter Bions opfattelse, altid to niveauer. Disse eksisterer samtidig og kaldes henholdsvis *arbejdsgruppen* og *grundantagelsesgruppen*.

Arbejdsgruppen definerer Bion som:

...mental aktivitet af en bestemt art, ikke de personer, der beskæftiger sig med denne aktivitet. (Bion, 1993:127)

Den mentale aktivitet, Bion her taler om, er den aktivitet, som gruppen er mødtes for at være sammen om. Heri ligger den opfattelse, at en gruppe altid har et formål. Når der foregår arbejdsgruppeaktiviteter er det formålet, der arbejdes på.

Bion betegner arbejdsgruppeaktiviteter som sofistikerede og til en vis grad videnskabelige, da aktiviteterne iflg. Bion har rationelle metoder, hvilket står i modsætning til det andet niveau: Grundantagelsesgruppeaktiviteter.

Aktiviteter på grundantagelsesniveau udspringer af stærke følelsesmæssige impulser, og i en gruppe, mener Bion, kan herske én af tre grundlæggende antagelser: *Afhængighedsgruppen*, *kamp-flugt gruppen* eller *pardannelsesgruppen*.

Disse følelsesmæssige aktiviteter foregår altså samtidig med de mentale aktiviteter i arbejdsgruppen. I modsætning til arbejdsgruppen vil det ofte ikke være den formelle leder, der leder grundantagelsesgruppen og dermed går foran med disse følelsesladede aktiviteter.

Målet på grundantagelsesniveau er gruppens bevarelse: Dette kan betyde, at aktiviteterne i alle tre grundantagelser, er udtryk for en vilje til at bevare gruppen på trods af individuelle behov. De tre antagelser arbejder så at sige på gruppens overlevelse, og når én af de 3 grundantagelser er stærkt aktiveret, kan man sige, at gruppens forsvar er aktiveret.

De to sameksisterende niveauer i en gruppe kan betragtes i forhold til hinanden som figur/grund, hvor arbejdsgruppen skal være figur, for at gruppen skal kunne arbejde konstruktivt på gruppens mål (Duus og Jørgensen, 1998).

De tre grundantagelser

Om den ene antagelse, *afhængighedsgruppen*, siger Bion:

Kendemærkerne ved denne gruppe er dels umodenhed, hvad angår individuelle relationer, dels ineffektivitet, hvad angår grupperelationer - ... (Bion, 1993:75)

Aktivering af denne antagelse indebærer, at gruppen er samlet for og forventer at blive støttet af en leder, derfor er gruppen præget af passivitet, hjælpeløshed og kritikløshed (Burgaard, 1994). Konkret kan man f.eks. opleve, at en hel gruppe forholder sig passiv og ikke foretager sig noget, ofte undtaget lederen, som er aktiv.

I den anden antagelse, *kamp-flugtgruppen*, gælder det ...*at gruppen er samlet for at bekæmpe noget eller for at stikke af fra det.* (Bion, 1993:134). Denne gruppementalitet er således mere aggressiv end passiv, og i denne antagelse tolereres ingen svagheder hos den enkelte (Burgaard, 1994). En udgave af denne gruppe kan være, at gruppen er overkritisk overfor én i gruppen, også kaldet syndebuk fænomenet

I *pardannelsesgruppen* er man samlet om et håb, om at en ufødt leder eller idé kan redde gruppen (Bion, 1993:133). Bion kalder det også messiansk håb. Med eksempler illustrerer Bion, hvordan han har observeret, at to mennesker kan være meget optaget af hinanden, mens resten af gruppen tilsyneladende bifalder dette og ikke tager initiativ til, at der skal ske andet for gruppen. Denne antagelse er i modsætning til de andre antagelser præget af en vis optimisme og glæde.

Gruppregression

Bliver en af grundantagelserne figur, altså det fremtrædende, kan der ske en stærk aktivering af grundantagelsen. Grundantagelser er stærkt knyttet til følelser og dermed også gruppens forsvar og angst. En stærk aktivering af dette niveau kan derfor aktivere primitive forsvarsmekanismer og munde ud i en tilstand, som Bion kalder gruppregression.

Bion mener, at der er forskel på grupper, men han pointerer, at gruppregression kan forekomme i alle grupper, og han giver her en beskrivelse af, hvordan den kan fremtræde:

Grundantagelsesgruppen hverken opløses eller mødes, og henvisninger til tid har ingen betydning i grundantagelsesgruppen. Jeg har hørt en gruppe bestående af intelligente mænd, der udmærket vidste, hvornår sessionerne begyndte og sluttede, udtrykke vrede over, at sessionen var forbi, og som i temmelig lang tid var ganske ude af stand til at fatte en kendsgerning, som i en tilstand af arbejdsgruppementalitet ikke ville kunne udgøre et problem. (Bion, 1993:151)

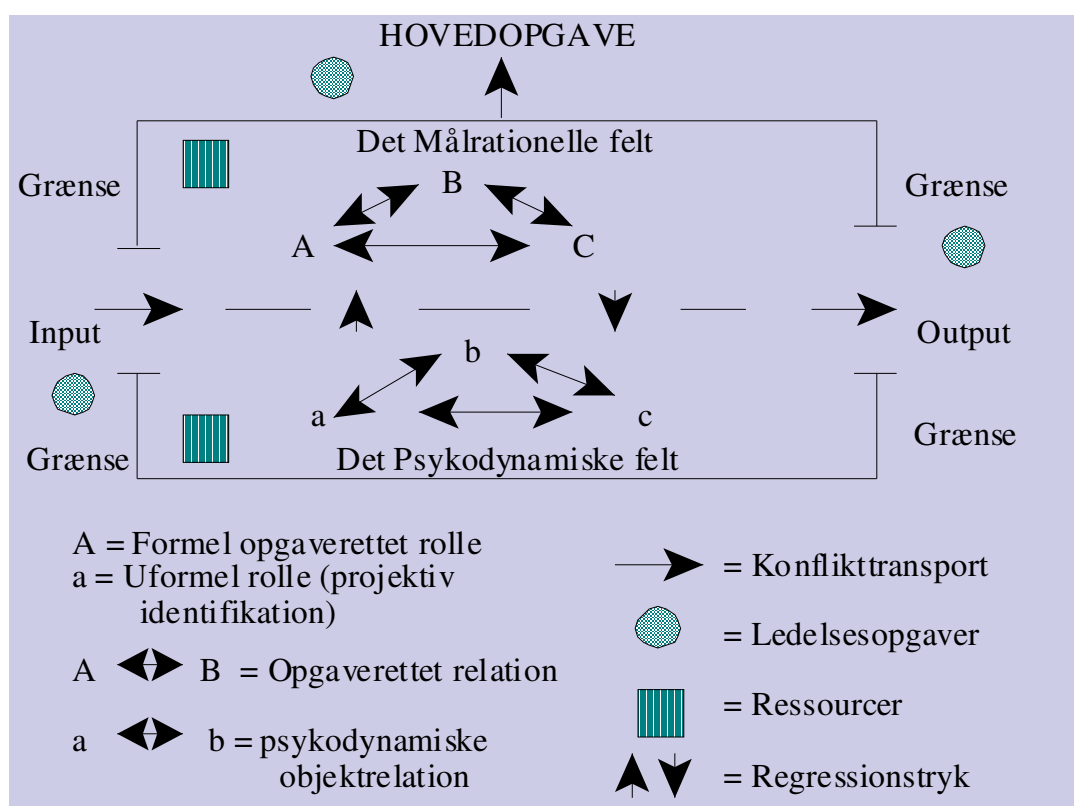
Medarbejderne i Mødrehjælpen har brugt Bions teori til at forstå dynamikken i grupper af kvinder, hvor gruppen måske bliver meget passiv. En tommelfingerregel i Bions teori er, at når én af de 3 grundantagelser er stærkt aktiveret, er der ofte tale om angst eller usikkerhed i gruppen.

Usikkerhed i en gruppe kan f.eks. stamme fra, at der ikke hersker tydelighed omkring hvad målet med gruppen er eller hvad der skal ske. Det kan også stamme fra, at der hersker usikkerhed omkring normerne i gruppen, og at normerne f.eks. for nogle kan føles grænseoverskridende. Hvis eksempelvis én af kvinderne i gruppen taler til andre på en måde, som andre føler sig generet af, kan det skabe angst og bl.a. resultere i, at gruppen bliver passiv.

Som leder af en gruppe har man mulighed for at styre og regulere disse ting i en gruppe. Men en forudsætning her for er, at man kommer til at forstå hvad der sker og ved noget om, hvad man kan gøre for f.eks. at modvirke angst og usikkerhed. For at forstå mere om dette kan man anvende Tavistock modellen, som udvider Bions teori med at udfolde arbejdsgruppeniveauet.

Psykodynamisk systemteori

Teorigrundlaget i modellen i figur 7 kaldes psykodynamisk systemteori og beskrives nedenfor (Visholm, 1993).

Figur 7: Systemteoretisk model (Visholm, 1993:141)

De to niveauer *Det Målrationalle Felt* og *Det Psykodynamiske Felt* er en viderebearbejdning af de to niveauer, som Bion kalder henholdsvis *Arbejdsgruppen* og *Grundantagelsesgruppen*, som er udfoldet ovenfor. Den systemteoretiske model er konstrueret til at kunne analysere, hvorfor et system ikke fungerer optimalt.

Forudsat at man kan anvende modellen, skulle det være muligt at afdække hvor vanskeligheder i en gruppe eller en organisation primært er opstået, f.eks. i lederfunktionen, i det målrationalle felt, det psykodynamiske felt eller udefra.

I teorien antages det, at ethvert system har en *hovedopgave*, som det skal løse. En organisation skal eksempelvis producere et produkt til det omgivende samfund. Hypotesen er, at hvis systemet ikke løser sin hovedopgave, overlever systemet ikke på sigt.

Systemet har *grænseområder*, gennem hvilke der kan udveksles med dets omgivelser. Systemet defineres i forhold til sine omgivelser af forholdet mellem hovedopgave og grænserne, som således giver systemet dets identitet. Kan man f.eks. i Mødrehjælpen ikke skaffe kvinder, der vil deltage i grupperne, hjælper det ikke meget, at man løser sin opgave til perfektion.

I teorien forudsættes, at det er nødvendigt med ligevægt mellem *mål* og *midler*, således at opgaven står i et realistisk forhold til de ressourcer, der er til stede. Disse kan være både penge, medarbejder- kvalifikationer, fysiske rammer osv..

I det målrationalle felt er der *formelle roller*. I det psykodynamiske felt udgør de *uformelle roller* den centrale problemstilling. Her er det netop de mekanismer beskrevet i Bions teori om grundantagelsesgruppen, der gør sig gældende.

I psykodynamisk systemteori suppleres det rene psykodynamiske aspekt fra Bion med et større fokus på de ressourcer, der er en forudsætning for gruppens funktion, f.eks. bevidsthed omkring mål, de aktuelle ressourcer og ikke mindst lederens betydning.

Gruppetedelse i praksis

Netop lederens funktion har været i fokus omkring udvikling af Mødrehjælpen arbejde med grupperne. Spørgsmålene har været forskellige: Hvordan får vi dem til at sige noget i gruppen? I andre grupper har det mere været spørgsmålet om, hvordan man får kvinderne til at tale mindre om sig selv, så der kan blive plads til den information om graviditet, som medarbejderne har vurderet nødvendige.

Medarbejderne har i den forbindelse bl.a. arbejdet med at blive mere tydelige omkring mål og program for hver mødegang i gruppen. I gruppen, hvor kvinderne talte meget om sig selv og ikke gav andre plads, fandt medarbejderne ud af at styre mere. I nogle tilfælde betød det, at medarbejderne måtte afbryde kvinderne, men på en måde, så kvinderne ikke føler sig afvist. Det handler f.eks. om ikke at blive vurderende overfor kvinderne, men i stedet tale ud fra sine egen behov og med udgangspunkt i målet og programmet.

Den situation, der er fremlagt i en case ovenfor, prøvede vi at anskue gennem Bions teori. En vigtig pointe i hans teori er at anskue individets adfærd som en gruppehandling. Konsekvensen af denne anskuelse vil ofte være at flytte fokus fra individet til gruppen. Dette kan gøres gennem at spørge ind til, om de andre har lignende oplevelser, men det kan også gøres gennem at almengøre en kvindes problemer. Lederen af denne gruppe gjorde faktisk begge dele:

Case fortsat:

Gruppen giver deres oplevelse / holdninger til kende. Jordemoder drager noget alment ud, henvender sig med konkret viden om emnerne til både kvinden og gruppen.

Jordemoder henvender sig til pigen efterfølgende udenfor gruppen og spørger til hende. Pigen ønsker ikke at tale.

Efter at kvinden har født kontakter jordemoderen telefonisk kvinden og spørger til fødslen. Hun svarer, at det er gået godt og nemt, det blev en pige.

Adspurgt om hvordan hun oplevede hjælpen på sygehuset svarer hun, den var god, de var søde og hjælpsomme. Adspurgt om hun kommer til efterfødsel siger hun, at naturligvis kommer hun.

Grunden til, at jordemoderen kontakter kvinden, er at hun er bekymret for, hvordan kvinden skal klare mor/barn kontakten. Jordemoderens hypotese var, at kvinden ikke ville komme mere end 1 gang. Til historien hører, at denne kvinde havde oplevet store svigt tidligere, ikke følte, at hun havde venner og følte sig ensom.

Kvinden kom faktisk til hele forløbet efter fødslen, fik det en del bedre og forholdt sig langt mere åben overfor de andre kvinder i gruppen. Der kan være mange individuelle forklaringer på dette, som vi senere skal vende tilbage til, men gruppedynamisk har det en betydning, hvordan gruppen forholder sig, og det er i høj grad styret af lederen af gruppen i dette tilfælde medarbejderen.

På trods af kvindens negative indstilling til gruppen i starten, lægger gruppen ikke afstand. På et tidspunkt trækker gruppen sig mere, hvilket kunne have udviklet sig til irritation og andre negative indstillinger fra de andre i gruppen. Her holdt medarbejderen fast i at bevare en positiv eller neutral mentalitet fra gruppens side gennem at flytte fokus til de andre og alment gøre problematikken.

Kapitel 6

- Mødregupper

I Mødrehjælpen arbejder man med to typer mødregupper:

- Udvidet mødregruppe (fortsættelse af udvidet fødselsforberedelsesgruppe)
- Åbne mødregruppe

Den åbne mødregruppe er åben for alle unge mødre. Den bruges overvejende af de, der har været i en "almindelig" fødselsforberedelsesgruppe eller har deltaget i én af Mødrehjælpens andre gruppetilbud.

Udvidet Mødregruppe

4 gang om året starter en udvidet mødregruppe op, det vil sige det er en genopstartet gruppe, der oprindeligt var udvidet fødselsforberedelsesgruppe.

Mål for praksisfeltet *udvidet mødregruppe*:

- Styrke mor/barn relation, hvilket bl.a. betyder:
- at mor viser interesse for sit barn (f.eks. tager initiativ til krops- og øjenkontakt)
- at moderen omtaler sit barn positivt (f.eks. med kærlig stemmeføring)
- de unge mødre i højere grad er i stand til at tolke barnets signaler
- Desuden at de unge mødre oplever højere selvværd og mere selvtillid, som bl.a. kan betyde:
- de unge mødre oplever at tro mere på sig selv som mor
- de unge mødre får bedre netværk
- får kontakt til andre unge mødre

De udvidede mødregupper består af 5 til 10 unge mødre, og grupperne er lukkede. Det vil sige, at der ikke lukkes flere medlemmer ind, end dem der var der fra starten af den udvidede fødselsforberedelsesgruppe. Grupperne mødes én gang om ugen af 2½ times varighed 8 gange. Alle grupperne ledes af én socialrådgiver og én sundhedsplejerske.

Et møde i gruppen

I alle forløbene i mødregupperne er der ligesom i fødselsforberedelsen faste temaer, som bliver taget op både undervisningsmæssigt og vejledningsmæssigt. Udover disse kan der tages temaer op, der er behov for, ligesom det er forskelligt fra gruppe til gruppe, hvilke temaer, der lægges mest vægt på.

Hvert gruppemøde består af forskellige elementer, som er sat sammen i en overordnet systematik. Hvert element har en funktion i forhold til målene, som er beskrevet ovenfor. Nedenfor er det beskrevet en typisk plan for en mødegang i mødregruppe. Hver enkel aktivitet og hvert enkelt formål nedenfor har sammenhæng med de overordnede mål.

Program for en mødegang i den udvidede mødregruppe:

1. Siden sidst runde:

For at: give alle mulighed for at sige noget
lære at lytte til hinanden
give hinanden med- og modspil

2. Undervisning

F.eks. Barnets signaler, og behov
Barnets udvikling
Mor/barn relation
Sikkerhed

3. Praktisk vejledning

F.eks. Viser hvordan man kan tale med barnet
Viser hvordan barnet holdes
Viser behandling af "rød numse"

4. Socialt samvær

For at: Give kvinderne lejlighed til at fordybe kontakt til nogle
Lade ting opstå, som måske er inspireret af dagens program
Give plads til temaer, der ikke har været plads til i programmet

I alle dele af gruppearbejdet er *aktiv lytning* et vigtigt princip for gruppelederne, dette princip skal jeg vende tilbage til. I nogle af delene fungerer gruppelederen som rollemodeller, f.eks. når de holder et af børnene.

I den undervisende del siger det sig selv, at det er vigtigt at være i stand til at formidle stoffet til kvinderne på en måde, så de forstår det og for lyst til at bruge det.

Arbejdet med mor og barn i grupperne

I mødregrupperne lægger man hos Mødrehjælpen vægt på barnets behov. Nogle af de spørgsmål, man beskæftiger sig med er: Hvad har et lille barn brug for af pleje og omsorg? Hvordan lytter man til barnets signaler og dermed lærer sit lille barn at kende? Hvordan får man skabt en god mor og barn kontakt?

Et fokus på barnets behov indbefatter naturligvis også, at man kommer ind på moderens relation til barnet. F.eks. beskæftiger man sig med hvad man skal være opmærksom på i kontakten med barnet. Der tales om øjenkontakt, og om hvorfor det er vigtigt at være tydelig og åbne sit ansigt, når man taler med barnet?

Temaerne i disse spørgsmål er i høj grad funderet i tilknytningsteori. Både Broden og Svendsen baserer sig bl.a. på tilknytningsteori. Her har medarbejderne også fordybet sig i Bowlbys teori om den sikre base.

Bowlby siger for det første, at i tilknytningsteori betragtes evnen til at skabe nære emotionelle bånd til andre individer som et af de væsentligste træk ved effektiv personlighedsfunktion og psykisk sundhed. I teorien skelnes for det andet mellem *omsorgssøgen* og *omsorgsgiven*.

Udforskning af omgivelserne ses som et tredje grundelement og i modsætning til tilknytningsadfærd: Når en person føler sig i sikkerhed, er han tilbøjelig til at udforske langt væk fra tilknytningsperson. Når han er urolig og bange, føler han trang til nærhed¹².

Bowlbys 3 primære tilknytningsmønstre

1. Det sikre mønster

Fuld tillid til at forældrene er til rådighed og vil hjælpe
Kommer af: Stabil tilgængelighed, kærlig reaktion

2. Det ængstelig, klæbende mønster

Ikke sikker på, om forældre vil være til rådighed
Kommer af: Ustabil tilgængelighed, trusler om at blive forladt

3. Det ængstelig, undvigende mønster

Tror ikke på, at der vil blive reageret hjælpsomt
Kommer af: stabil utilgængelighed, afvisning.

I gruppen tales der også om amning og modermælkserstatning, om søvn og ro og regelmæssighed. Der tales om forældrroller, forældremønstre og ikke mindst parforhold. Hvordan får man f.eks. en hverdag til at fungere som par med et lille barn eller som enlig mor?

Der bliver talt om netværk og netværkets betydning når man skal være forældre, hvorfor er det vigtigt? Hvilken betydning har det hvis netværket ikke eksisterer eller er skrøbeligt?

¹² Fænomenet *Udforskning fra en sikker base* (Ainsworth hos Bowlby)

Her tages bl.a. udgangspunkt i Sterns forståelse af moderskabskonstellationen, hvor det at lade et netværk være støttende er en af de fire ufordringer i moderskabskonstellationen.

I gennem årene har Mødrehjælpen haft afklarende samtaler, om hvad de skal når barselsorloven slutter. I Mødrehjælpens arbejde med at øge fokus på uddannelse og beskæftigelse er dette udover afklarende og støttende samtaler til den enkelte unge også blevet et tema i grupperne.

”Den gode bedstemor”

Arbejdet med mødregrupper er inspireret af forskellige teorier: De primære er Sterns teori om moderskabskonstellationen, Bions teori om gruppedynamik, Bowlbys tilknytningsteori samt forskellige teorier om kommunikation.

I forhold til Stern har medarbejderne fokus på det at møde de nybagte mødre med en ”god bedstemor” position. Det betyder, at medarbejderne ikke holder sig tilbage med at komme med anerkendende udsagn om det enkelte barn. Som Stern jo skriver, så forventer moderen at blive mødt med støtte og anerkendelse fra en moderfigur, og hvis ikke man gør det, kan man ødelægge den relation, der skal ligge til grund for samarbejdet.

Men samtidig med, at man skal være den ”gode bedstemor”, så er der en anden side af arbejdet, som handler om at være opmærksom på, hvis kvinderne ikke ser deres børns signaler.

Nedenfor gives vi et eksempel på, hvordan gruppearbejdet kan foregå i en sådan situation. Opmærksomheden på problemet starter individuelt, tages op alment i gruppen og slutter med at sikre sig resultat på det individuelle plan.

Case fra et mødregruppeforløb

I en af mødregrupperne var der en meget ung mor, som havde deltaget 3 gange i gruppeforløbet. Medarbejderne konstaterede, at der var en vigende øjenkontakt hos barnet, som var knap 2 måneder.

Moderen sad ofte med barnet vendt væk fra sig, og når barnet blev uroligt, holdt moderen barnet ud i strakt arm. Med mere eller mindre hoppende bevægelser forsøgte hun at trøste barnet, hvilket ofte ikke lykkedes.

Den 4. gang i gruppeforløbet tog sundhedsplejersken et emne op omkring mor og barn kontakt. Der blev fokuseret på, hvad der er vigtigt for at få skabt en god tilknytning. Medarbejderen satte bl.a. fokus på at få etableret en god øjenkontakt med barnet samt det, at man er i stand til at kunne trøste og berolige sit barn.

Sundhedsplejersken havde på forhånd talt med den unge mor og aftalt, at det var ok, at hun tog de ting op i gruppen, som medarbejderne havde observeret omkring hendes kontakt med sit barn, bla. den vigende øjenkontakt hos barnet.

Medarbejderne oplevede at moderen var meget interesseret i at få vejledning om, hvordan hun kunne skabe en god kontakt til sit barn og dermed også få lettere ved at berolige sit barn.

Sundhedsplejersken satte sig ned på en madras på gulvet sammen med moderen og barnet og forklarede til gruppen:

”Det er vigtigt når du er sammen med dit barn altid at arbejde ansigt mod ansigt. Det er vigtigt at du åbner dit ansigt op, og at du har tydelige ansigtsudtryk/ bevægelser i din kontakt med barnet. Når du sidder eller ligger med dit barn er det vigtigt, at barnet er vendt mod dit ansigt. For at trøste og berolige dit barn kan du svøbe det, og holde tæt kropskontakt, imens du bevarer øjenkontakten med barnet når det er uroligt”.

Det blev aftalt med den unge mor, at hun til næste gang arbejdede med de forskellige anvisninger hun havde fået. Desuden aftalte vi, at vi i næste uge skulle tale om, hvilke iagttagelser eller oplevelser hun selv havde gjort i den forløbende uge. Hendes kommentarer til dette var: ”Det er lige som at få lektier for ”.

Da hun kom i gruppen den næste gang, så hun både glad og forventningsfuld ud, og hun virkede stolt. Hun var tydelig spændt på, at vise hvad de kunne sammen. Barnet virkede gladere og søgte selv øjenkontakten, var meget nysgerrig, samt mere roligt. Det var tydeligt for de andre gruppemedlemmer, at der var sket en ændring, og kvinden var meget stolt.

Den åbne mødregruppe

I 2005 startede Mødrehjælpen i Odense et tilbud til alle unge mødre, om at deltage i en åben mødregruppe to eftermiddage om måneden. Der var to af det faste personale i grupperne til stede, hver gang.

Formålet var at de unge skulle have et mødested, hvor de kunne træffe andre unge førstegangsmødre, bruge hinanden som netværk og udveksle erfaringer. Tilbuddet eksisterede det meste af 2005, men der kom en afmatning i slutningen af efteråret i antallet af deltagere. Derfor blev det af ressourcemæssige grunde besluttet, at sætte tilbudet på stand by en periode og tænke over, om indholdet eller rammerne skulle ændres.

I efteråret 2006 starter Den Åbne Mødregruppe op igen, men denne gang mødes man en gang om måneden. Tidspunktet er blevet ændret således, at man mødes sidst på eftermiddagen og spiser sammen som afslutning på dagen.

Den åbne gruppe fungerer permanent uden tidsbegrænsning og er, som navnet næsten siger, åben for alle unge mødre, der måtte have lyst til at komme. Typisk benyttes den åbne gruppe af kvinder, som har afsluttet deltagelse i en "almindelig" fødselsforberedelsesgruppe eller en udvidet mødregruppe.

Mål for praksisfeltet *Den åbne mødregruppe*:

- give de unge mødre, der har behov for dette, støtte til fastholdelse af kontakt til ligesindede
- få inspiration af at se eget barns og andre børns udvikling
- give de unge mødre fortsat adgang til rådgivning hos professionelle
- give særlig mulighed for vejledning vedrørende uddannelse eller arbejde

Rammerne om gruppen

I starten var der åben mødregruppe 2 torsdage i måneden fra kl. 15 - 17.00, mens det nu er én gang om måneden. Faste datoer og tidspunkter for åbning i lokalerne er beskrevet i en lille folder, der uddeles til de afsluttende fødselsforberedelses- og mødregrupper.

Den åbne mødregruppe afholdes samme sted som de andre grupper. Når de unge mødre kommer ind i entreen, står der en tavle, hvor der er skrevet velkommen og hvem de kan træffe/møde i dag af personale. En frivillig medarbejder samt to faglige medarbejdere byder velkommen. Den frivillige har forinden handlet ind, lavet kaffe, te, saft, stillet lidt frugt frem. Der gives god tid til at tage i mod den enkelte kvinde og hendes barn.

Rummene er store, lyse. Der er puslerum, der er stort grupperum m. sofagrube/bord og madrasser til at lægge ud på gulvet. Der er legetøj til børn i forskellig alder. De unge mødre er vant med, hvor tingene står. Der er et hyggeligt rum/kontor til samtale, hvis nogen skal i enerum.

Intentionen med al denne satsen på det kendte er for det første at skabe så trygge rammer som muligt og dermed reducere angst. Dette bygges teoretisk set først og fremmest på Bions teori om angstens betydning for gruppens funktion (se forrige kapitel).

En af intentionerne er også i så høj grad som muligt at gøre stedet til "kvindernes eget sted". Det er selvfølgelig en intention med begrænset gangbarhed i virkeligheden, men antagelsen er, at jo mere kvinderne føler, at det er "deres sted", jo mere aktive vil de selv være i deres bestræbelser på at få ting til at ske både for dem selv og for gruppen.

I den åbne gruppe er det de unge mødres eget initiativ og behov for oplysning, råd og kontakt der er styrende for aktiviteterne. Gruppen er åben, der er ingen plan, men de kan komme med ideer eller forslag til emner eller ting der kan foregå, som personalet/den frivillige, så kan arrangere.

Ledelsen af den åbne gruppe har derfor også en anden karakter end i de faste gruppe, selv om teorierne om gruppedynamik bestemt også er gældende her. Der er i højere grad tale om "leading from behind". Det hele foregår mere flydende, hvor personalet må gå ind og ud af kontakt med den enkelte og samtidig have god kontakt med hele gruppen og ikke mindst kollegerne.

Kendte fagpersoner

Tilstede i den åbne gruppe er en sundhedsplejerske, en frivillig samt en rådgiver med terapeutisk indsigt. Fagpersonerne lytter, yder opmærksomhed i forhold til kvinden og barnet ved aktiv lytning og ved at være nærværende og deltagende i forhold til, hvad de er optaget af. F.eks. spørger vi: "Hvordan det?, hvad synes du om det? Hvad tænker du om det? Hvad vil du gøre?"

Her bruges både small talk, humor, snak om hverdagslivet, og mere indfølelse aktiv lytning, hvor kvindernes tanker, følelser og lyst til og behov for at handle aktivt gives opmærksomhed og sætte i fokus. Dette kan foregå i sofagruppen, i køkkenet, i puslerum eller i enerum. Kontakten bygger ofte på den relation, der allerede er opbygget fra tidligere kontakt: Fagpersonen og den unge mor har en historie sammen - der er tillid. Desuden har fagpersonerne allerede kendskab til den enkelte mor og hendes barn.

Fleksibel struktur

Rådgiver/sundhedsplejerske og kvinderne sidder omkring stuebord sammen i sofa eller er sammen med barn og evt. mor på madrasser udlagt på gulvet, hvor barnet kan ligge og lege. Sundhedsplejerske tager selv initiativ eller på opfordring fra én af kvinderne indgår

hun i at fortælle f.eks. omkring kost, udvikling, andet, der spontant opstår af snakken hos de tilstedeværende.

Rådgiverne kan også rådgive/vejlede eller instruere en enkelt kvinde i omsorg/kontakt eller give konkret viden videre om sundhed, udvikling lege eller andet. Hvis man kommenterer direkte på hvad en enkelt kvinde gør, og hvilke resultater/konsekvenser det får, foregår dette som oftest i enrum eller i en anden del af rummet, således at resten af gruppen ikke er involveret. Der vises direkte gennem kontakten med barnet, hvordan moderen selv kan gøre.

Videreformidling af kontakt

Som en handlemulighed for kvinden i forhold til aktuelle problemstillinger kan man lave konkrete aftaler om opfølgning på en snak, man har haft i den åbne gruppe. Aftalerne kan være til samtaler hos Mødrehjælpen eller hos rådgiver, advokat, psykolog. Man kan også lave aftaler om at kontakte eller formidle kontakt til andre samarbejdspartnere f.eks. den offentlige forvaltning.

Studievejledning

Den sidste torsdag i måneden fra kl. 15.30 – 17.00 er der en studievejleder tilstede i gruppen. Studievejlederen svarer på både individuelle og generelle spørgsmål i gruppen. Den pågældende forholder sig konkret opsøgende og interesseret til kvinderne og kan f.eks. tage kontakt til den enkelte og følge op på en kontakt sidste gang.

Studievejleder tager også her initiativ til at åbne computeren og bl.a. anvende et vejledningsprogram - SE pakken. Endvidere er der mulighed for yderligere aftale med studievejleder om at benytte afklaringsprogram i forhold til afklaring af interesser og uddannelsesønsker.

Studievejledning er meget relevant i den åbne mødregruppe, idet mange af deltagerne her står overfor, at deres barsel slutter. Her bliver spørgsmålet om, hvad de så skal, meget nærværende. På dette tidspunkt er flere af kvinderne forståeligt nok optagede af, at der også venter en verden efter barselsperioden. Denne fremtidige verden, som foreløbig kun udgøres af ideer, tanker og måske følelser, er mange af de unge kvinder på dette tidspunkt interesserede i og motiverede for at få talt om.

Kapitel 7

- Individuelle samtaleforløb

To typer samtaler

I Mødrehjælpen kan man i hovedtræk tale om to typer samtaleforløb:

- Rådgivende samtaleforløb
- Uddannelsesrettede afklarende og bearbejdende samtaleforløb

Rådgivende samtaler

De rådgivende samtaler har altid været én af ingredienserne i Mødrehjælpens arbejde. De rådgivende samtaler afspejler en tilgang til socialt arbejde, som rækker langt tilbage i historien nemlig, at det sociale arbejde har to overordnede ben at gå på: Det rådgivende/behandlende og det ressourcefremskaffende/ressourceformidlende (Egelund og Hillgaard, 1993).

De rådgivende samtaler varetages af Mødrehjælpens socialrådgivere. Mange af udtalelserne fra de unge kvinder, der er interviewet afspejler denne dobbelthed.

I forhold til fremskaffelse eller formidling af ressourcer drejer det sig ofte om kontakten og formidlingen til bevilgende myndigheder. F.eks. lægger én af kvinderne stor vægt på, at hendes rådgiver hjalp hende med at gå til kommunens sagsbehandler for at tale om mulighed for at få en lejlighed. En anden kvinde fortæller om, at hendes rådgiver har rykket kommunen for afgørelse omkring ansøgning midler til lejlighed.

Vedrørende det rådgivende aspekt beskriver kvinderne hvordan de kan komme til deres rådgiver med alle typer problemer, og de oplever at få støtte til det de kommer med. Det kan f.eks. dreje sig om deres forhold til kæresten, tvivl i forhold til deres barn eller forhold til forældre. I nogle tilfælde formidler rådgiveren kontakt til andre kolleger f.eks. juristen, psykologen eller psykoterapeuten.

Uddannelsesrettede afklarende og bearbejdende samtaler

Den type samtaler, som her kaldes *uddannelsesrettede afklarende og bearbejdende samtaler*, er en type samtaler, der er udviklet med dette projekt. Disse samtaler ...

- retter sig specielt mod at øge tilknytningen til arbejdsmarkedet
- er af og til mere dybdegående og kan derfor kræve psykoterapeutiske kompetencer
- sætter særligt fokus på oplevelser med skolegang og kulturelle værdier
- baserer sig på de teoretiske forståelser, der ligger i *Sommerfuglemodellen*

Mål for praksisfeltet *Afklarende og bearbejdende samtaleforløb*:

Overordnet:

- Den enkelte kvinde bliver i stand til at træffe eget valg omkring uddannelse eller arbejde i overensstemmelse med sin faglige, sociale og personlige livssituation.

Delmål:

- Den unge kvinde får undersøgt de tanker, idéer og problemstillinger, hun har. Dette gælder både personlige, sociale og uddannelsesmæssige temaer.
- Den unge oplever at kunne have tilstrækkelig tryghed i en dialog med et voksent menneske, således at hun kan reflektere, mærke og forholde sig til de forskellige dele af sine idéer og problemstillinger. Det kan dreje sig om f.eks. barrierer, besværligheder, ressourcer, behov, egen baggrund og specielt normer, kultur og livsværdier omkring arbejde og uddannelse herunder følelser som glæde, vrede og sorg samt angst omkring disse.
- Den unge konkret udarbejder ansøgninger og handleplan vedrørende arbejde og uddannelse.

Metoder

I dette afsnit beskrives forskellige dele af *praksisfeltet uddannelsesrettede bearbejdende og afklarende samtaler*. Først ridses dog nogle gennemgående principper for hele praksisfeltet op, mens det senere mere konkret beskrives, hvordan de typisk anvendes på forskellige tidspunkter i processen. Nedenfor er der anvendt forskellige begreber, som forklares i det senere afsnit om teori.

Gennemgående principper er:

- Aktivt at lytte til de idéer og problemstillinger, den enkelte unge kvinde lægger frem.
- Sammen med den unge undersøge de problemstillinger, tanker og idéer, som hun kommer med, hvad enten det er personlige, sociale eller uddannelsesmæssige problemstillinger.
- Tage initiativ til at tale om de forskellige dele af den unges kvindes problemstillinger f.eks. barrierer, besværligheder, ressourcer, behov, egen baggrund og specielt med opmærksomhed på normer, kultur og livsværdier omkring arbejde og uddannelse herunder forskellige følelser og angst i forhold til disse.
- Lytte, spejle, anerkende og leve sig ind i det, den unge kvinde bringer frem vedr. de forskellige dele af hendes problemstillinger.
- Tag initiativ til sammen med den unge kvinde at udarbejde konkrete ansøgninger og handleplan vedrørende arbejde og uddannelse.

Projektmedarbejderen, som for en stor del har stået for udviklingen af dette praksisfelt, har nedenfor lavet en opdeling i delfelter. Herefter beskrives mere udførligt, hvad projektmedarbejderen typisk gør og lægger vægt på i en samtalerække, som kan bestå af de forskellige dele.

Disse er delfelter, som anvendes og beskrives

- Første samtale
- Afklarende bearbejdende samtaler
- Samtaler med brug af programmet SPOR/MAXI-DUE
- Samtaler om konkrete uddannelses- og erhvervsmuligheder (beskrives i kapitel 8)
- Kontakt til jobkonsulent
- Udarbejdelse af handleplan
- Opfølgning på uddannelse/arbejde
- Mentor ordning (beskrives i kapitel 10)

Mange af disse delfelter varetages af projektmedarbejderen men ikke alle. F.eks. står den frivillige studievejleder for samtaler om konkrete uddannelses- og erhvervsmuligheder, som er beskrevet i kapitel 8. Dette praksisfelt udgør ét af eksemplerne på, at medarbejderne må indgå i meget nære samspil med hinanden om arbejdet med den enkelte kvinde, hvorfor det bliver så vigtigt med teamets fælles forståelse af arbejdet.

Første samtale

Den første samtale er ikke det samme som visitationssamtalen. Den første samtale her er den første i en proces, hvor den unge kvinde er særligt interesseret i at få afklaret, hvad hun gerne vil i fremtiden vedr. uddannelse eller arbejde. Kvinderne kan henvises til et sådant forløb tidligt eller senere i forløbet hos Mødrehjælpen. Det vil sige at man kan være gravid eller allerede have født.

Ét af målene i den første samtale er at få en fælles retning omkring det videre forløb. Det er intentionen i den første samtale, at den skal føre frem til en afklaring af, hvad der skal arbejdes med.

I den første samtale er noget af det vigtigste at kunne skabe et trygt rum mellem den unge og rådgiveren, således at den unge får mod og lyst til at komme i dialog om sig selv og sit liv¹³.

Rådgiverne i Mødrehjælpen oplever, at det kræver personlig overvindelse og mod for kvinderne at komme i Mødrehjælpen første gang. Det kræver mod at turde vise sig, og lukke op til måske ukendte områder og dele af sig selv. Mange af de unge kvinder kan have svært ved at sætte ord på indre oplevelser og følelser, og nogle kvinder er måske heller ikke i stand til at mærke egne følelser.

¹³ En inspirationskilde til at beskrive, hvad det er der er vigtigt og hvordan man kan skabe et trygt rum, kommer fra Hald K. og Tverskov E. (1996): *Under ordene – om kommunikation og pædagogik*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Dette stiller krav til rådgiverne, som skal lytte. Det er ikke nok, at lade som om man lytter. For at skabe tillid, skal man være oprigtig interesseret i den unge, have indføling, vise opmærksomhed og allervigtigst acceptere den unge, som den hun er på godt og ondt.

Den lyttende tilgang baseres bl.a. på Carl Rogers' teori om aktiv lytning, som uddybes senere.

Hald og Tverskov (1996) beskriver lytterens rolle som følgende:

- At stille hv - spørgsmål (hvad, hvornår, hvilken, hvem, hvordan.)
- At have øjenkontakt med den, man taler med.
- At sidde med åben kropsholdning og opmuntre ved at nikke, sige hmmm, ja og den slags. Husk det er ikke nok at indstudere. Det skal være ægte. Denne praksis kan ikke indstuderes, - den skal være oprigtig og ægte.
- Spørge nysgerrigt
- Gerne opsummere (mener du så..., vil det sige ..., skal det forstås sådan...)
- Undgå skjulte dagsordener, lad være med at få personen til at sige det, du gerne vil have frem.
- Undgå hvorfor-spørgsmål. De lægger altid op til forklaringer. Fortælleren får en følelse af at skulle forsvare sig, - og det er slet ikke ideen i aktiv lytning.

Udover at få skabt en tryk og god kontakt til den unge gravide/mor, det drejer sig i den første samtale også om at få undersøgt, hvad der optager den unge hvad der vil være hjælpsomt her og nu og på længere sigt.

Gennem ovenstående spørgsmål afdækkes dels tanker /indhold dels følelser/ressourcer og barrierer. En væsentlig del af metoden består i at opsummere, således at man sikrer sig, om man har forstået kvindens fremstilling af problemerne.

Undervejs i samtalen kan det være relevant at fordybe enkelte emner i samtalen. Man kan enten spørge til konkrete hændelser eller til følelser i forbindelse her med. Formålet er, at kvinden bliver mere tydelig for sig selv, lærer sig selv bedre at kende gennem at gøre indholdet i problemstillingerne mere nærværende og måske erkende på både et intellektuelt plan og et følelsesmæssigt plan.

Fordybelserne har også en undersøgende funktion for rådgiveren, idet rådgiveren får mulighed for at fornemme, i hvilke temaer, der evt. kan være stof, som kan være forhindringer for at kvinden kommer videre f. eks i forhold til arbejde/uddannelse. Her kan der evt. indgås en kontrakt om flere samtaler, hvor der arbejdes med bestemte temaer over en periode. Et eksempel er beskrevet nedenfor:

Case: En ung mor til første samtale.

Kvinden oplyser, at hun gerne vil i gang med noget uddannelse, men kan ikke rigtig pege på noget konkret. Da rådgiver spørger til hvad hun har lyst til, er svaret at hun egentlig ikke har lyst, men at det skal hun jo. Hun kan ikke bare gå og ikke skulle noget. Hun siger lidt senere i samtalen, at hun måske gerne vil have en hg, hun har været startet før, men blev så gravid. Nu vil hun gerne i gang, vil gerne have en uddannelse. Hun siger hun har egentlig ikke rigtig lyst, men skal i gang, hun vil gerne klare sig selv og ikke være afhængig af kontanthjælp. Rådgiver spørger herefter til hendes tidligere oplevelser af skole, og det viser sig, at hun har det rigtigt svært med skolegang. Rådgiver undersøger og spørger ind til hvad hun tror det vil betyde for hendes tanker om og evt. valg af hg-uddannelsen, og kvinden svare, at hun umiddelbart mærker en stor angst og usikkerhed, og fortæller at hun tidligere i folkeskolen følte sig dårligere end de øvrige, når hun var i gruppe. Kvinden fortæller, at hun har i det hele taget en meget dårlig oplevelse af folkeskolen. Kvinden siger ja til at lave aftale om, at der i et samtaleforløb arbejdes mere med afdækning af dette tema, inden der planlægges konkret uddannelse.

Et sådant samtaleforløb, som kvinden blev tilbudt, kaldes i det følgende afklarende bearbejdende samtale og beskrives nedenfor.

Afklarende bearbejdende samtaler

Formålet med bearbejdende afdækkende samtale er, at den unge kvinde får mulighed for at opleve, erkende og reflektere over forskellige dele af sig selv såvel personlige som faglige. Det er intentionen, at kvinden i første omgang får mere overblik over ressourcer og barrierer, således at hun bliver mere klar over, hvad der evt. skal arbejdes med eller læres i forhold til en fremtid på arbejdsmarkedet.

I afklaringsarbejdet med den unge kvinde bygges i den konkrete praksis på flere forståelsesrammer af, hvordan mennesker udvikler sig og relaterer sig til hinanden. En del af teorierne er allerede beskrevet i de første kapitler.

Teorier, som særligt er på banen her i de afklarende bearbejdende samtaler, er de teorier, der ligger i Sommerfuglemodellen, som er præsenteret i kapitel 3.

I samtalerne undersøger men sammen f.eks. hvilke indre repræsentationer den enkelte kvinde har med sig. Det kan dreje sig om repræsentationer på de 3 niveauer, der er beskrevet i sommerfuglemodellen, hvor folkeskoletemaet fra casen hører til det andet

niveau. Man kan tale med kvinden om den måde, hun har oplevet sine skoleerfaringer på, altså de repræsentationer hun har med sig.

De indre billeder (repræsentationer) er afgørende fordi de, som Stern siger, er med til at skabe forventninger om fremtidige oplevelser. Forventninger er med til at bestemme, hvordan man reagerer både på forhånd og i en given situation. For kvinden i casen kan det betyde, at hendes oplevelser med folkeskolen er forventningsskabende i negativ retning i forhold til det at påbegynde en uddannelse.

Arbejdet i de afklarende bearbejdende samtaler bygger også på viden fra forskellige undersøgelser. Målgruppen unge gravide og unge mødre har statistisk set oftere end gennemsnittet haft ustabile opvækstforhold. Derfor er det også intentionen at skabe et rum, hvor den unge oplever et andet menneske stille sig til rådighed fuldt og helt og dermed byde på en mere stabil voksenkontakt.

Det er intentionen gennem den stabile og nærværende kontakt i disse samtaler at skabe forandringer omkring kvindernes forventninger til sig selv og særligt i forhold til uddannelse og erhvervsmæssig fremtid. Kvinderne skulle gerne føle sig mere accepteret som person og dermed nå til en tilstand af selvaccept.

Som forståelsesramme anvendes desuden objektrelationsteorier og med disse også psykodynamiske begreber som forsvar, angst og impulser¹⁴. I denne teoretiske forståelsesramme kan nogle af de unge kvinders problemer med at undgå eller afbryde uddannelse forstås som angst for at mærke ubehagelige følelser og tilstande forbundet med tidligere skoleoplevelser.

I en udviklingspsykologisk forståelse arbejdes der med at relatere det bagudrettede til nutiden (her og nu) og igen koble det til det fremadrettede liv. Dette sker dels gennem samtale som beskrevet tidligere og dels ved konkrete opgaver, hvor den unge for sig selv reflekterer over f.eks. egne ressourcer og barrierer indre som ydre. Sådanne eventuelle opgaver danner således baggrund for næste samtale.

Case: Ung kvinde, 21 år, mor til pige på ½år

Aktuelt:

Den unge kvinde kommer meget stabilt til aftalte samtaler. Kvinden er samlevende med faderen til pigen i lejlighed. Kvinden er på kontanthjælp, kæresten er arbejdsløs, sygemeldt og på kontanthjælp også. Han har, oplyser hun, flere afbrudte skole/arbejdsforhold og skal afklares med henblik på arbejde/uddannelse.

Familieforhold:

Kvinden fortæller, at hendes forældre blev skilt, da hun var 4 år. Hun flyttede sammen med mor. Faderen, der arbejdede, havde et periodevis meget stort alkoholmisbrug. Hun oplyser, at hun ofte har stået med faderen i kritiske situationer, hvor han har været meget syg.

¹⁴ Objektrelationsteoriene uddybes af pladshensyn ikke mere end det er gjort i kapitel 3.

Hun oplyser, at hun ofte har henvendt sig til de offentlige myndigheder, hospital, kommune m.fl. men har oplevet, at de ikke har kunnet gøre noget. Hun fortæller, at faren flere gange har været i behandling for misbruget, men dette har ikke hjulpet. Han er nu meget syg, arbejder ikke mere og har hjemmepleje og en kontaktperson. Han behandles med antabus. - særlig i forbindelse med hans kritiske sygdom og sandsynligheden for at han måske dør af det.

Kvinden fortæller, at hun har fået lov til alt af moderen og har oplevet, at moderen ikke satte grænser for hende eller forlangte, at hun skulle lave noget, ex.. hvis ikke hun ville børste tænder, var det OK. Hun fortæller, at det har resulteret i mange dårlige tænder, tandlægebesøg.

Kvinden fortæller, at hun aldrig rigtig har lært at klare sig, f.eks. hvordan man laver mad, vasker tøj, eller får betalt regninger. Kvinden bemærker, at også kæresten er opdraget således, og at mange ting føles utrygt og usikkert. Desuden fortæller hun, at kæresten er meget impulsiv, at han hele tiden siger, at hun spekulerer for meget på, hvordan tingene skal gå. Kvinden beskriver, hvordan hun tænker meget over sin og datterens situation.

Skolegang/erhvervserfaring:

Den unge kvinde har 10. klasse med afgangsbetegnelse i dansk, engelsk og 9. kl. i matematik. Hun beskriver skoletiden som noget, der ikke interesserer hende. Hun havde ind imellem meget svært ved at koncentrere sig især hvis det ikke interesserer hende. Hun mindes ikke, at der var hjælp at hente og udtrykker at hun følte sig ensom.

Hun oplyser, at hun har kosmetolog make-up-artist uddannelse. Har herefter påbegyndt grunduddannelse til bygningsmaler men fik ingen praktikplads. Startede derefter Socialsundhedsuddannelsen men bestod ikke 1. praktik. Fortæller at hun havde rigtig meget fravær og sygdom.

Kvinden oplyser, at hun ingen erhvervserfaring har. Hun ved ikke, hvad hun skal efter barsel, hun kan ikke mærke nogen lyst til noget uddannelse eller arbejde. Hun fortæller, at hun ikke ønsker, at bruge al sin tid på arbejde men gerne ville arbejde deltid og have tid til sin datter. Kvinden giver konkret udtryk for, at hun er bange for ikke at kunne klare en hverdag med arbejde og familie.

Den unge kvinde fortæller, at hun er meget lykkelig omkring sin fødsel og sin datter. Hun har ikke lyst til, at andre skal passe datteren. Hun er bange for at skulle adskilles fra hende, når hun skal i pasning.

Observationer:

Medarbejder lægger mærke til, at kvinden er rolig og omhyggelig i sin kontakt til datteren. Kvinden ser f.eks. på datteren med god øjenkontakt, ammer hende, når der er brug for det, responderer på lyde, ved at tage hende op. Kvinden afbryder kontakt til medarbejder for at se og undersøge barnets behov, dvs. hun udsætter sit eget igangværende. Kvinden genoptager roligt sit eget forehavende, når barnets behov er tilfredsstillt.

Kvinden undviger af og til øjenkontakt med medarbejderen, især når medarbejderen taler positivt om det hun ser f. eks. i mor/barn kontakten, eller medarbejderen giver udtryk for sin oplevelse af hende i samtalen.

Hypoteser:

Brud/skilsmissen mellem hendes forældre, da kvinden er 4 år, har en betydning for hendes personlige udvikling og har fået betydning for hendes følelse af ustabilitet og utryghed i verden og voksne i hendes liv.

Forældrene har sandsynligvis været følelsesmæssigt påvirket af bruddet, og dermed har kontakten/relationen mellem hende og forældrene været meget præget af dette. Meget ansvar for egen omsorg (f.eks. børste tænder, lektier m.m.) har været overladt til hende selv.

Kvinden har meget angst og sorg omkring faderen. Hun har stået med en far, der har haft store fysiske og psykiske problemer i form af misbrug og hun har oplevet, at omverden heller ikke hjalp, når hun henvendte sig.

I forhold til oplevelse af omsorg, at blive sørget for, holdt om, antages, at hun har manglet en stor del og i stedet lært at klare sig selv. Det antages, at kvinden har en oplevelse af meget stor usikkerhed på sig selv og hvad hun kan og ikke kan. Derfor kommer hun måske nemmere end andre mødre i forsvar til omverdenen, hvis der er antydninger af kritik.

Hypotesen er derfor, at kvinden har brug for at opleve sig som god nok mor, og at få mere fornemmelse af sig selv, blive opmærksom på egne behov, følelser og mangler. Desuden at blive anerkendt på, at der er ting hun af gode grunde ikke kan, fordi hun ikke har lært det.

Konkrete tiltag:

Der foreslås individuelle samtaler af 1½ time. Under samtalerne arbejdes på anerkendelse af det hun fortæller. Der arbejdes på at understøtte hendes lyst til at gå mere ind i, hvad hun tænker om det hun har oplevet, hvad hun mærker, når hun tænker på de oplevelser, hun har haft (selvfornemmelsen).

Under samtalerne anerkendes hendes her og nu kontakt med datteren. Konkret kan det betyde, at medarbejderen beskriver hendes ro, overblik og evne til at undersøge barnets signaler, reagere på dem og dermed tage sig af de behov, som hendes barn har.

I de afklarende og bearbejdende samtaler er det afgørende at alt, hvad der beskrives her, ikke reduceres til teknik. Tilgangen bygger på en kobling af personligt og fagligt udviklede kompetencer, der betyder, at man engagerer sig i at hjælpe et andet menneske. Dette er i tråd med sommerfuglemodellen, hvor rådgiverens/terapeutens repræsentationer ligeledes kan udgøre ressourcer eller barrierer i arbejdet med de unge kvinder.

Samtaler med brug af programmet SPOR/MAXI-DUE.

Programmet SPOR/MAXI-DUE er et computerprogram, man kan bruge til at afklare hvilke uddannelser og jobs, der kunne passe til det enkelte menneske. Programmet stiller en masse spørgsmål vedr. forskellige job aspekter f.eks: Hvad vil du sige til at arbejde udendørs i al slags vejr? Hvad vil du sige til et job, hvor du skal arbejde på forskellige tider af døgnet?

Spørgsmålene samles af programmet, som til slut fremkommer med en liste over mulige jobs/uddannelser, som passer til vedkommende. Denne liste kan så bruges som udgangspunkt for nærmere undersøgelse af de enkelte job og uddannelse, da de indeholder job aspekter, som den pågældende har svaret positivt på.

Formålet med at bruge SPOR/MAXI-DUE er at den unge kvinde får optimal mulighed for at identificere og undersøge interesseområder, der peger i retning af arbejdsfunktioner. Et andet formål er, at den unge bliver opmærksom på interesseområder, sådan at hun efterfølgende måske kan give et bud på jobområder. Disse kan så danne grundlag for en undersøgelse og en dialog med rådgiveren.

Programmet inddrages undervejs i den afdækkende samtale, hvis det er nødvendigt. Især er dette vejledningsprogram godt for den unge i forhold til opmærksomhedstræning gennem spørgsmålene i SPOR. Undervejs er rådgiver tilstede ved siden af den unge, således at den unge har mulighed for at tale med rådgiver, hvis der er noget i spørgsmålene, hun er i tvivl om.

Det er meget vigtigt, at der er afsat god tid af til gennemgang af programmet, idet processen kan blive overfladisk og ikke anvendelig, hvis den unge ikke forholder sig til hvert enkelt spørgsmål.

En anden styrke ved dette program er, at den unge hurtigt kan opnå konkret viden om de enkelte uddannelser, jobindhold, kvalifikationer og uddannelseskrav, m.m.

Samtaler om konkrete uddannelses- og erhvervsmuligheder

Hvis den første samtale afdækker et konkret behov for vejledning, og den unge kvinde er helt afklaret på uddannelses mål samt at det virker realistisk, kan studievejlederen evt. tage over i forhold til denne rådgivning.

Dette praksisfelt beskrives i næste kapitel.

Kontakt til jobkonsulent

Der har i Mødrehjælpen også været mulighed for at inddrage en jobkonsulent fra Odense Kommune. Formålet med tilknytning af jobkonsulent fra Odense kommune er, at der er en person til rådighed, som har det overblik og kendskab til job/praktikmuligheder samt kendskab til de konkrete aktuelle krav, som arbejdsgiver og arbejdsmarkedet stiller.

Endvidere har det været målet at skabe en hurtig vej til etablering af samarbejde og samtale mellem den unge, projektmedarbejderen i Mødrehjælpen og jobkonsulent. Jobkonsulent kan indhentes direkte til Mødrehjælpen uden korrespondance forudgående.

Aftalen med Odense kommune om tildeling af et afgrænset timetal hver måned, hvor jobkonsulenten kommer i Mødrehjælpen til samtaler vedr. arbejdsmarkedet, har i nogle tilfælde betydet en hurtig afklaring af konkrete praktikmuligheder.

Dette har haft betydning både i forhold til gravide, der har kunnet komme i gang med målrettet aktivering frem for sygemelding og i forhold til unge mødre, der har været usikre på job/uddannelse eller som har haft brug for optræning. Jobkonsulent har hurtigt været i stand til at pege på muligheder samt have en yderligere afklarende snak med den unge om gældende kvalifikationer og krav i forhold til arbejdsmarkedet.

Udarbejdelse af handleplan

Der udarbejdes en handleplan, når den unge er i stand til at pege på noget konkret, som hun har lyst og evner til at gå i gang med. Formålet med at udarbejde en handleplan er individuelt fra ung til ung. I de situationer, hvor der skal inddrages en kommunal sagsbehandler får denne ansøgning og handleplan en væsentlig betydning.

Det er meningen, at den unge skal kunne kende sig selv i ansøgningen og opleve ejerskab i forhold til handleplanen, mål og delmål. Herved kan den unge lettere forelægge sin plan for den kommunale sagsbehandler. Der er her med større sandsynlighed for at hun bliver taget alvorligt, og at der kan etableres et samarbejde.

Handleplaner bliver især udarbejdet, når en plan kræver støtte og accept fra kommunal myndighedssagsbehandler, således at planen er koblet sammen med en ansøgning til kommunen om økonomisk hjælp til vejledning- eller uddannelsesforløb evt. revalidering.

Det kan dreje sig om et alment uddannelsesforløb på VUC (9. og 10. klasse), praktik eller et længerevarende revalideringsforløb. Handleplanen baseres på den afdækkende samtale herunder uddybning af ressourcer og barrierer. Det er som allerede nævnt meget væsentligt, at den unge kan stå inde for handleplanen, hvilket vil sige, at hun kan genkende mål og delmål samt selv føler sig rustet til at formidle den til sagsbehandler.

Opfølgning på uddannelse/arbejde

Når en ung kvinde er gået i gang med en uddannelse eller andet erhvervsmæssigt, sker der opfølgning, således at der fortsat er en kontakt/relation mellem rådgiver og den unge. Der følges op på, hvordan den unge klarer sig, og hvordan hun oplever at være i gang i et arbejde eller i en uddannelse.

Opfølgningen bygger fortsat på de tidligere beskrevne principper i kontakten omkring aktiv lytning o.a. Opfølgningen giver den unge mulighed for fortsat at få støtte til at se egne

ressourcer og bearbejde forhindringer, og det viser sig ofte, at nogle forhindringer først viser sig, når kvinderne er i gang med uddannelse. Derfor vægtes det have en person, der kan lytte, give opbakning og støtte også til succeserne.

En ung mor, der aldrig fik sin 9 klasse i folkeskolen forsikrede under barselsorloven, at hun aldrig skulle i skole igen. Hun startede med økonomisk hjælp fra Kommunen på VUC efter barselsorloven. Da hun nærmede sig eksamen sagde hun ved en opfølgningssamtale:

Jeg havde aldrig troet, at jeg skulle komme til at sidde og hjælpe min sidekammerat – og så med matematik!

Opfølgningen foregår på Mødrehjælpen med aftalte samtaler efter den unges eget behov. Der er især behov på kritiske tidspunkter, hvor en ung kvinde er på vej til at droppe ud af den uddannelse eller skolegang, hun er i gang med. Det er vigtigt, at rådgiveren ikke begynder at give råd, ikke fordømmer eller tager nederlaget personligt.

Rådgiveren/psykoterapeuten må være sammen med den unge om besværligheden og om at undersøge, hvad der er i gang hos den unge kvinde. Det kan være vigtigt at hjælpe kvinderne med at stå ved sig selv og dermed styrke dem, og det kan også være nødvendigt at hjælpe med at finde løsninger, så kvinderne kan se en konkret handlemulighed.

Mentor ordning

Mentor ordningen beskrives i kapitel 10. Hvad der er vigtigt at understrege i dette kapitel er den indre sammenhæng i tilbuddene, hvorfor der også i forhold til de frivillige mentorer er et tæt samarbejde.

Teori

Som nævnt bygger de afklarende bearbejdende samtaler i forhold til uddannelse og erhverv på flere teorier. Her har jeg, som en af de vægtige teorier, sammen med medarbejderne valgt at fremlægge dele af Rogers teori om aktiv lytning.

Aktiv lytning – om at være i kontakt

Mennesker er afhængige af omverdens oplevelse af dem. Ifølge Rogers er det afgørende for, hvordan man bliver i stand til at opleve sig selv. Derfor har man, som Rogers udtrykker det, brug for, at nogle andre oplever én som man er, så man kan opleve sig selv og derved genkende sig selv. Carl Rogers beskriver i den klientcentrerede rådgivning og terapi de 6 nødvendige og tilstrækkelige betingelser for en personlighedsforandring¹⁵:

¹⁵ Præsentationen af Rogers bygger her på undervisningsmateriale udleveret under terapiuddannelse på Institut for Gestaltanalyse.

1. At 2 personer er i kontakt.

Kontakt defineres som: "To mennesker er i en vis grad af kontakt, når hver af dem udgør en opfattet forskel i det oplevelsesmæssige felt hos den anden"

2. At den første person, klienten, befinder sig i en tilstand af inkongruens, idet han er sårbar eller ængstelig.

Inkongruens betyder, at der er en uoverensstemmelse mellem individets virkelige oplevelse og dets selvopfattelse (selvbillede). Hvis et individ oplever en sådan forskel, opstår der som regel en spændingstilstand, f.eks. angst, uhensigtsmæssig vrede, psykisk ubehag. Klienten må befinde sig i en tilstand, hvor han/hun er motiveret til at forandre sig, hvilket f.eks. kan være at klienten oplever, at hendes selvudfoldelse er blokeret på væsentlige punkter.

Rådgiveren kan ikke forandre klienten, medmindre klienten selv vil det

3. At den anden person, rådgiveren er kongruent i forholdet til klienten.

Kongruent vil sige, at rådgiveren skal være en kongruent, ægte, integreret person indenfor grænserne af forholdet. Det vil sige, at rådgiver i kontakten til klienten er frit og dybt sig selv, med sine virkelige oplevelser nøjagtig repræsenteret i bevidstheden om sig selv. Det er det modsatte af at vise en facade, enten bevidst eller ubevidst. Det er ikke målet, at rådgiveren skal give udtryk for eller meddele sine følelser, men først og fremmest skal rådgiveren ikke narre klienten med hensyn til sig selv. Han kan f.eks. ikke lade som om, han accepterer visse sider af klienten, hvis det ikke er sandt. Rådgiveren skal føle sig fri nok til at udtrykke negative, utålmodige eller angstfulde følelser og oplevelser, i det omfang disse står i vejen for rådgiverens hovedopgaver, at give ubetinget accept og indfølelse forståelse. Rådgiveren skal agere som model for klienten.

4. At rådgiveren oplever ubetinget accept for klienten.

Ubetinget accept betyder her, at rådgiver ikke sætter nogen betingelser for at ville opleve klienten, sådan som han er. "Jeg kan kun lide dig, hvis du er på en bestemt måde." Det betyder, at terapeuten vil hjælpe klienten som en selvstændig person, som har tilladelse til at have sine egne følelser, sine egne oplevelser. Ifølge Rogers skyldes fejltilpasning, at der opstår en uoverensstemmelse mellem individets totale oplevelse og selvbilledet/selvopfattelsen. Målet for rådgiveren er, at optræde på en sådan måde, at klienten oplever alle tanker, følelser og holdninger er lige værdifulde fra rådgiverens synspunkt. Efterhånden føler klienten sig i princippet accepteret som person. Klienten nærmer sig da en tilstand af betingelsesløs selvaccept.

5. At rådgiver oplever en indfølelse forståelse for klientens indre referenceramme.

At rådgiver oplever en nøjagtig, indfølelse forståelse af klientens bevidsthed om sin egen oplevelse. Det handler om at opleve klientens private verden, som om den var rådgiverens uden dog nogen sinde at miste sig selv. Rådgiveren skal fungere som en slags alter ego

for klienten. Teknikken går ud på at genspejle fra øjeblik til øjeblik klientens subjektive virkelighed indenfor den kontakt der er, den tryghed. Rådgiveren er mere effektiv, når han lægger vægt på følelser i stedet for tankeliv.

6. At klienten oplever – i det mindste i minimal grad: at betingelserne i 4 og 5 er til stede.

At betingelserne er nødvendige betyder i Rogers' univers, at hvis betingelserne ikke er opfyldt, sker der ingen personlighedsforandring. At betingelserne er tilstrækkelige betyder, at der ikke behøver at blive gjort andet, for at en forandring kan ske.

Kompetencer

At være virkelig aktiv lyttende på den måde, Rogers beskriver, kræver selvindsigt hos rådgiveren. Man skal både stole på sin egen intuition og samtidig være åben og bevidst og kunne meddele sig overfor den unge kvinde, om det der rører sig.

Nogle af de kvalifikationer det kan kræve er:

1. At have lært at rumme egen usikkerhed og egne reaktionsmønstre
2. At kende sig selv i dybden og at turde være i stue med sine egne følelser
3. At have trænet i at arbejde med følelser – både personligt og professionelt
4. At have et erkendt, bevidst og fast grundsyn, i dette projekt i relation til vigtigheden af at arbejde ud fra kvindens egen motivation og ikke have ambitioner/faste mål på kvindens vegne.

En del af disse kompetencer relaterer sig til den professionelles formåen på det personlige plan. Denne del af kompetencerne kan man f.eks. skaffe sig gennem en terapeutisk uddannelse. Herudover må der være fleksibilitet i forhold til tiden i rådgivningssystemet, da processerne for det afklarende arbejde i forhold til den enkelte kvinde tidsmæssigt kan variere meget.

Kapitel 8 - Uddannelses- og erhvervsvejledning

I Mødrehjælpen satser man på uddannelsesvejledning som et særligt praksisfelt. Uddannelses- og erhvervsvejledning varetages både af projektmedarbejder og en frivillig studievejleder.

Mål for praksisfeltet *uddannelsesvejledning*:

- Den enkelte kvinde får overblik over sine faglige, boglige og andre typer af kvalifikationer
- Den unge kvinde oplever at få overblik over de reelle formelle adgangskrav til den/de uddannelser, hun er interesseret i
- Den unge kvinde kan sammenholde egne ønsker om uddannelse og arbejde med konkrete facts i form af optagelseskrav, uddannelsens varighed, indsatskrav, økonomi mm.
- Den unge kvinde skaffer sig informationer om konkrete handlingstiltag i forbindelse med beslutning om uddannelse eller arbejde. Det kan f.eks. dreje sig om dato for ansøgningsfrist, ansøgningssted, fremskaffelse af ansøgningsskema samt orientering om vejledningssystemet på uddannelsen.

I projektet gennemføres uddannelsessamtaler almindeligvis på ét af to tidspunkter:

1. I forlængelse af de afklarende bearbejdende samtaler.
2. I forbindelse med første eller anden samtale med rådgiver eller projektmedarbejder.

Rammerne om arbejdet.

Ved den første samtale med uddannelsesvejleder er den medarbejder til stede, der har kendskabet til den unge kvinde. Samtalerne foregår i Mødrehjælpen, hvor den unge kvinde normalt kommer til andre samtaler med projektmedarbejder eller andre rådgivere.

Forinden samtalen har den unge kvinde forberedt spørgsmål sammen med den medarbejder, der kender kvinden. Det er drøftet, hvilke behov for afklaring og viden, den unge kvinde har. Endvidere har medarbejderen i samråd med kvinden kort informeret uddannelsesvejleder om, hvem kvinden er og hvad hun har brug for at få afklaret.

Første samtale

Medarbejderen, som kender kvinden, indleder kort og præsenterer uddannelsesvejleder og den unge kvinde for hinanden. Desuden fortæller hun kort, hvad det er, der skal foregå i samtalen.

Herefter tager uddannelsesvejlederen over, og dialogen foregår nu primært mellem uddannelsesvejlederen og den pågældende unge kvinde. Medarbejderen skriver væsentlige ting ned til sagen.

Metodemæssigt gælder nogle af de samme overskrifter som ved den afklarende bearbejdende samtale nemlig, at den unge kvinde oplever tillid, tryghed og respekt, hvilket også betyder, at uddannelsesvejlederen ikke har nogen "projekter" på den unges vegne – ikke vil have hende hen til et bestemt sted.

Ingen "projekter"

En måde at undgå at have "projekter" i disse samtaler, er at følge kvinden i hendes ønsker. Det betyder, at hvis den unge kvinde f.eks. gerne vil være arkitekt, så begynder vejleder ikke at komme med sine vurderinger af, hvor vidt det er muligt for den unge kvinde. Uddannelsesvejlederen undersøger i stedet sammen med kvinden, hvilke krav der er til optagelse på arkitektuddannelsen, hvor mange år det tager, hvor man kan uddanne sig osv.

Herefter kigger man sammen på, hvilke kvalifikationer kvinden har og man får sammen et overblik over dette. Næste skridt er så at sige at beskrive vejen fra den aktuelle situation til målet. Dette drejer sig ofte om varighed af forberedende skolegang, karaktergennemsnit osv. Når alle disse informationer er konkret beskrevet, kan kvinden gøre sin reelle vurdering af, om hun kan og vil satse på at blive arkitekt.

Hvis ikke hun vælger at blive arkitekt, fortsættes processen enten med alternative ønsker eller med at tale om de forhindringer, der er for at hun kan blive arkitekt. Hvor store er forhindringerne og kan de overvindes?

I gennem samtalen er aktiv lytning, som er beskrevet tidligere, et gennemgående princip. Kvinden får under samtalen bredt sine faglige og evt. personlige ressourcer og barrierer ud og sat dem i forhold til den eller de uddannelser, der er interessante for den unge. Dermed får hun en kvalificeret vejledning om, hvilke reelle muligheder og veje, der er for hende at gå, og hvilken der ville passe i forhold til den unges aktuelle livssituation.

Kvinden modtager relevant materiale, pjecer m.m. omkring uddannelsen, ligesom der henvises til relevante kontaktpersoner på et konkret uddannelsessted for yderligere information, hvis dette er aktuelt.

I metodedelen ligger også brugen af maxi-due – det computerprogram, som er beskrevet i forrige kapitel, og som anvendes mange steder i vejledningssystemerne. I uddannelsessamtalerne anvendes det primært til oplysning om de enkelte uddannelser.

Fleksibilitet

Det er Mødrehjælpens uddannelsesvejleders oplevelse, at der i det ordinære uddannelsessystem er brug for fleksibilitet i forhold til målgruppen. Mange af de unge gravide eller unge mødre har brug for at færdiggøre eller forbedre den almene skoleuddannelse, folkeskolens afgangsprøve 9 eller 10 klasse.

Det ses af det konkrete arbejde med uddannelsesvejledning, at mange af de unge kvinder har meget store faglige huller og for dem uoverskuelige oplevelser fra deres grundskoletid med sig. Dette gør, at nogle kvinder oplever en massiv barriere i forhold til at tale om uddannelse igen. Minderne vælter frem og bliver en meget besværlig og massiv forhindring for at komme videre.

Med fleksibilitet mener vi, at der er mulighed for at gøre flere ting i et forløb, således at det er den enkeltes behov og evner, der prioriteres. F.eks. kan det have betydning, at kvinden i en presset livssituation kan holde 3-6 mdrs. orlov fra skolegang. Et andet eksempel kan være, at man kombinerer deltidsskolegang med praktik, hvis en kvinde ikke kan overskue så mange lektier. Dette kan forhindre, at hun ikke oplever endnu et skolenederlag.

Kontaktperson netværk til uddannelsesstederne

En erfaring med uddannelsesvejledningen er, at det er vigtigt med et godt lokalt kendskab samt et kontaktpersonnetværk på uddannelsesstederne. Gensidig information og oplysning omkring kvinderne og projektet til uddannelsesstederne og de kommunale sagsbehandlere har væsentlig betydning for både den efterfølgende vejledning til mødrene på uddannelsesstederne og det aktuelle samarbejde omkring planer for de kvinderne.

I forhold til kommunale sagsbehandlere kan der f.eks. være overvejelser om hvad der er brug for at medtage i en uddannelsesplan set i forhold til, at de skal starte uddannelse og er eneforsørger. Et andet eksempel er samarbejdet med VUC, hvor vejlederne i skemalægningen forsøger at tage højde for, at kvinderne har et lille barn, og at de derfor skal nå at aflevere i daginstitutionen om morgenen.

Ind imellem tager uddannelsesvejlederen med en kvinde på besøg på potentielle uddannelsessteder eller arbejdssteder. Udover den umiddelbare støtte til en enkelt kvinde, er denne type besøg fremmede for dannelse og vedligeholdelse af personnetværk.

Kapitel 9

- Tværfagligt samarbejde

Som beskrevet i kapitel 3 kræver den optimale støtte til sårbare unge mødre, at der foregår et tværfagligt samarbejde helst i et fast team. Tværfagligt samarbejde er som praksisfelt forskelligt fra de andre hidtil beskrevne praksisfelter, idet dette praksisfelt er kendetegnet af at være uden direkte kontakt med målgruppen. Praksisfeltet er ikke mindre vigtigt, men det har en anderledes karakter, idet produktet kommer de unge kvinder til gode på en mere indirekte måde.

Mål for praksisfeltet *tværfagligt samarbejde*:

- Den unge kvinde oplever sammenhæng og mening i den støtte der bidrages med fra forskellige fagpersoner.
- Forskellige fagpersoner er i stand til at kommunikere fagligt og sammen udvikle en fælles forståelse af en ung kvindes situation.
- Forskellige fagpersoner er i stand til at agere samlet og supplere hinanden i en kontakt med en ung kvinde eller en gruppe af unge kvinder.
- Forskellige fagpersoner er i stand til at gennemskue eventuelle uenigheder og anvende dem til sammen at fordybe analysen af en given situation.

Fire niveauer

Tværfagligt samarbejde indbefatter som beskrevet i kapitel 3, at man udover sin egen faglige forståelse arbejder på at opbygge en fælles faglig forståelse.

Lauvås og Lauvås (1997) arbejder med fire forskellige begreber på et kontinuum: *Enkeltfaglighed, flerfaglighed, tværfaglighed og funktionel tværfaglighed*. Forfatterne refererer her til Bailey (1980), som beskriver de enkelte discipliner omtrent som følger:

1. *Enkeltfaglighed (unidisciplinary)*: Her drejer det sig om et miljø, hvor de professionelle arbejder helt autonomt, hvilket ofte betyder, at man blot har et lokalefællesskab.
2. *Flerfaglighed (multidisciplinary)*: Forskellige faggrupper mødes her som en gruppe med et diagnosticerende eller planlæggende formål. Hver fagperson forbliver dog uafhængig og meget lidt påvirket af hinanden.
3. *Tværfaglighed (interdisciplinary)*: Overgangen til dette niveau kendetegnes af, at det out put, der skal til, f.eks. beslutninger og handlinger, kræver en interaktiv indsats fra de involverede faggrupper.
4. *Funktionel tværfaglighed (transdisciplinary)*: Der ridses tre betingelser op: Teamet praktiserer dele af arbejdet sammen. Man har en fælles udviklingstilgang, hvilket vil sige at medarbejderne underviser/træner hinanden. Opløsning af roller, således at ansvarsområder kan varetages af flere en et teammedlem.

Skal jeg vurdere graden af tværfaglighed i det team i Mødrehjælpen, jeg har arbejdet med de sidste 3 år, vil jeg sige, at det ligger et sted mellem tværfaglighed og funktionel tværfaglighed.

Medarbejderne praktiserer i høj grad sammen på tværs af faggrupper, hvilket primært forgår i grupperne. Der er til en vis grad opløsning i rollerne, således at visse ansvarsområder kan varetages af flere teammedlemmer.

Det fælles grundlag

I opbygning af en mere vidtgående tværfaglighed har der i dette forløb været satset på 4 hoveddele, som alle naturligvis er foregået fælles i teamet:

- Undervisning i og valg af fælles teorigrundlag
- Træning i at koble teori til konkrete cases og situationer
- Træning i at samarbejde
- Træning i personlig erkendelsesarbejde, relateret til konkrete faglige situationer

Baggrunden for at opbygningen er begrundet i, at alle fire dele er med til at påvirke, hvordan opgaveløsningen foregår.

Konkret så planen for andet halvår 2004 ud som følger:

Efterår 2004: Arbejdet med grupper.

August:	Præsentation af Gruppeteori (Bion, Visholm, Tavistock model o.a.) eksempler fra arbejdet (fagl.)
Oktober:	Opsamling af erfaring fra grupperne, egne oplevelser i grupper (forhindringer og styrker). (pers.)
December:	Opsamling af erfaring fra grupper. Arbejde med analyse af egen gruppe, teamet. (samarb./org)

Der var afsat en hel dag i august, oktober og december. Første gang blev der undervist i gruppeteori, hvilket vil sige, at teori blev gennemgået, og der blev udleveret undervisningsmateriale, hvor centrale pointer i teorierne var summeret op. Der var ligeledes rig lejlighed til at stille spørgsmål, medarbejderne måtte have.

Denne første gang blev medarbejderne i små grupper på 3 eller 2 bedt om at finde eksempler fra praksis. Derefter præsenterede de eksemplerne, så de fælles fik relateret teorien til arbejdet i gravidgrupper og mødregrupper. Dette skulle gerne så meget fælles inspiration til anvendelse af teorien i praksis, at det blev umiddelbart brugbart i makkerskaberne i gruppearbejdet.

Næste gang blev der lagt vægt på både det faglige og det personlige. Der blev indledt med en lille repetition af gruppeteorien, hvorefter teammedlemmerne skulle reflektere over egne oplevelser og erfaringer i grupper. Erfaringerne kunne være fra både gammel og nyere tid, og det kunne dreje sig om både følelser, tanker og håndtering af situationer.

Oplevelserne blev forsøgt forstået gennem teorierne, og mange gange arbejdedes der ligesom i det foregående med at finde mulige handlemuligheder.

Den tredje gang var gruppetemaet koncentreret om teamets egen funktion som gruppe altså det samarbejds-mæssige aspekt. Her fik de bl.a. den opgave at drøfte et emne i 20 minutter, mens jeg observerede gruppen. Bagefter fortalte de hvad de hver i sær havde oplevet, og vi tilstræbte ud af det og med hjælp fra teorierne at få en fælles forståelse af det korte forløb.

Flere medarbejdere mener, at de 3 dage pr. halve år har været for lidt til at få teorierne ordentlig ind i forhold til praksis. Når man tænker tilbage på forløbet, er jeg tilbøjelig til at give dem ret, også fordi vi ind imellem også skulle lave andet som f.eks. at fremlægge udarbejdet spørgeskema med henblik på at få medarbejdernes kommentarer.

Anbefalingen vil derfor være at lave et mere intensivt forløb, hvis det er muligt, evt. med 2 eller 3 dage i træk første gang i et tema.

Læring i grupper

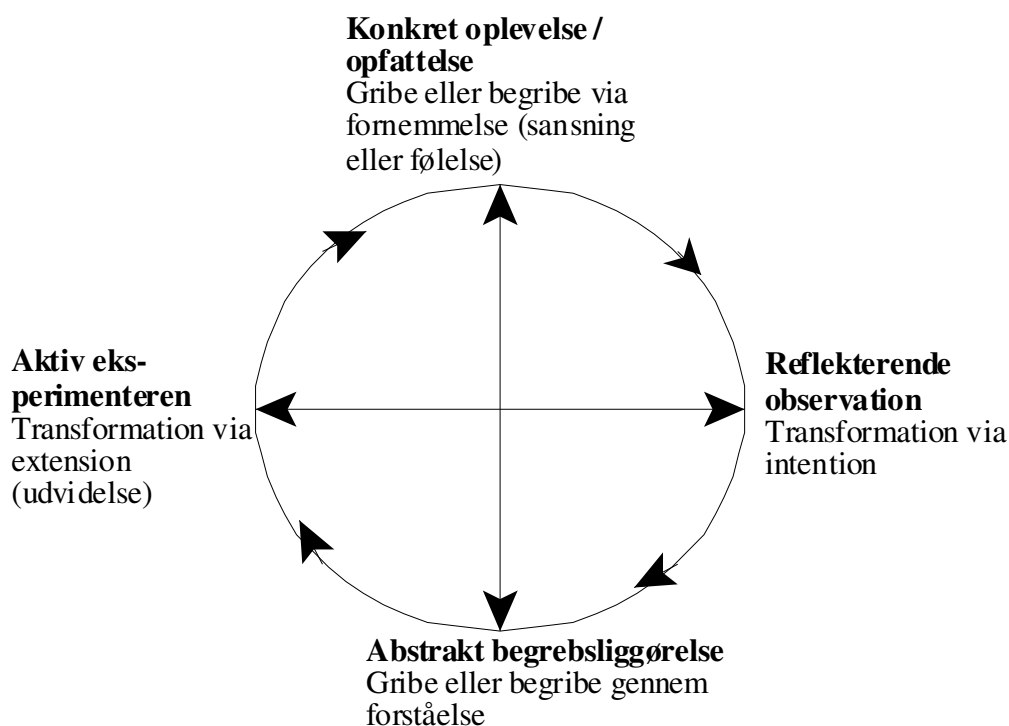
Tilgangen til at skabe et tværfagligt samarbejde bygger i høj grad på Nygrens tilgang til Kvalitetsudvikling i Psykosocialt arbejde (Nygren, 1999). En anden inspirationskilde er David Kolbs erfaringsbaserede læringsteori.

Læring, mener Kolb, forstås bedst som en *proces*, og ikke ud fra et produkt, eller det han kalder *outcome* (Kolb, 1984). idéer eller tanker, som mennesker har, er ikke konstante eller noget, der fastholdes, de formes og omformes hele tiden. Vi lærer hele tiden, og processen er funderet i erfaring, mener Kolb.

Kolb taler om, at Læring kræver en bestemt af konflikter mellem dialektisk oppositionelle måder at forholde sig til verden på. Udgangspunktet er her, at læring i sin natur forstås som en spændings- og konfliktfyldt proces. Grundtanken i Kolbs model er at der er 4 måder at forholde sig til verden på, og at det er i spændingsfeltet mellem disse, at læring foregår.

1. Konkret oplevelse
2. Refleksiv observation
3. Abstrakt begrebsliggørelse
4. Aktiv eksperimenteren

Kolbs læringsmodel er afbildet nedenfor i figur 8.

Figur 8: Kolbs læringscirkel. Min oversættelse. (Kolb,1984:42)

To dimensioner

For at der kan være tale om læring, siger Kolb, skal der foregå både en gribeprocess og en transformationsproces. Gribeprocessen kan bestå i enten konkret opfattelse eller abstrakt begrebsliggørelse, som begge er afbildet ved den lodrette pil. Transformationen kan foregå enten ved aktiv eksperimenteren eller reflekterende observation.

Hvis man f.eks. forstår en teori, er det altså ikke det samme som at lære den. Man skal også enten reflektere over den eller eksperimenter i praksis i forhold til teorien, før man kan tale om en læreproces. Lige sådan er det med at opleve eller sanse. Gennem transformationen gør man det forståede eller oplevede til et aktiv, til noget af sit eget, noget der kan anvendes.

Optimal læring, siger Kolb, foregår, når man går hele cirklen rundt.

Gruppelæring

Kolbs læringsteori er oprindelig koncentreret om individuel læring. Imidlertid kan man koble hans læringsteori med Bions gruppeteori og dermed udvikle en teori om gruppelæring. Kobler man de to teorier, kan man tale om gruppelæring, når hele gruppen samlet gennemgår en gribe- og transformationsproces.

At gennemgå disse processer samlet skabes der netop mulighed for, hvis man afsætter tid til undervisnings- og træningsforløb for et team. Udover mere undervisningsprægede forløb, som kan være opbyggende, er jeg ligeledes tilhænger af løbende fælles supervision eller sparring, så den fælles faglige tilgang vedligeholdes.

Kapitel 10

- Frivilligt arbejde

Til mødrehjælpens arbejde med de unge mødre er knyttet en gruppe af frivillige, som har forskellige funktioner

Målet med det *frivillige arbejde* er:

- At de unge oplever en imødekommende voksenperson, der tager imod dem, når de kommer i grupperne
- At der i forhold til grupperne varetages en række praktiske opgaver som indkøb, madlavning, oprydning mm.
- At den frivillige oplever, at hun gør en forskel og at det værdsættes.

Praktisk arbejde

At arbejde med frivillige kræver ressourcer, ligesom det også giver ressourcer. Det er vigtigt at kunne tage en grundig indledende samtale med de frivillige, forberede og organisere opgaver og samtidig varetage en del efterfølgende koordinering af opgaver mellem frivillige.

Det skal nævnes, at disse ressourcer ikke i tilstrækkelig grad har været tilstede i projektperioden. Dette har betydet en del ekstra opgaver for den enkelte rådgiver samt projektmedarbejder i det daglige i et forsøg på at imødegå disse opgaver.

Gruppen af frivillige har været sårbar, så det har været vanskeligt at skaffe afløsere, hvis én af de frivillige sygemeldte sig. Det har blandt andet drejet sig om manglende hjælp til rengøring af gruppelokaler, indkøb og madlavning til grupperne 2 gange ugentlig. Disse er væsentlige og nødvendige funktioner, der skal til for at gruppen og medarbejdere kan fungere.

En anden vigtig ting i arbejdet med de frivillige er opfølgning og mødevirksomhed og information.

Krav til samarbejdet

Det kræver tid til samarbejde at benytte sig af frivillig arbejdskraft. F.eks. har der været afholdt opfølgingsmøder med de frivillige medarbejdere. Et eksempel på dagsorden til et sådant møde er placeret nedenfor:

- Velkommen –præsentation af hinanden.
- Generel information om Mødrehjælpens ny struktur.
- Projekt ung gravid evaluering og tanker om fortsættelse af dette.
- Åben diskussion om de frivilliges oplevelse af arbejdet og forventninger til fremtiden.
- Ideer og ændringer, vi mangler flere frivillige
- Mentorordning.
- Evt.

De frivillige medarbejdere bliver på opfølgingsmøderne informeret om relevante ting i Mødrehjælpen. De kan på møderne komme med idéer til nye tiltag i forhold til de unge kvinder. F.eks. er der kommet forslag om efterfødselsgymnastik i forbindelse med afholdelse af den åbne gruppe. Idéerne drøftes og inddrages evt. i den fremtidige planlægning.

På opfølgingsmøder i Mødrehjælpen giver de frivillige ofte udtryk for tilfredshed, at de oplever, at de gør en forskel samt at deres arbejde værdsættes. De giver også udtryk for, at de oplever samarbejdet mellem frivillig og medarbejder som godt, og at medarbejderne er lydhøre. De føler sig informeret om nødvendige eller relevante ting, lige som de føler, at medarbejderne har en forståelse for, at der er tale om frivilligt arbejde.

Mentorordning

Mentorordningen er meget ny og under forsøg. På nuværende tidspunkt er der kun én ung mor, der har haft et langt forløb ($\frac{3}{4}$ år) med en mentor.

Formålet med mentorordningen er:

- At den unge gravide/mor har en voksenperson at kunne henvende sig til med diverse spørgsmål bl.a. problemer i forbindelse med gennemførelse af uddannelse
- At den unge gravide/mor oplever, at blive bakket op og støttet fagligt i løbet af sin uddannelsesperiode
- At den unge gravide/mor får hjælp og sparring til konkrete boglige opgaver og til at overskue og planlægge lektier og dermed undgå stress, som kunne resultere i frafald

Case: Beskrivelse af mentorforløb

En ung kvinde skal starte på 9. klasse. Kvinden har gennem hele sin barndom haft en meget omtumlet og svær skolegang. Hun har skiftet klasse og skole samt de sidste år i skolen gået i specialklasse. Hun har fået at vide, at hun ikke er ordblind men har svære stave og læse problemer.

Kvinden er alene med en lille dreng og har svære problemer med faderen. Der har været en del vold i parforholdet og Kvinden er nu flyttet. Hun har haft tilknytningsproblemer til sønnen og er derfor henvist til kommunal sagsbehandler og familiehus.

Kvinden har gennem ca. ¾ år nu gået til samtaler på Mødrehjælpen bl. a omkring sit parforhold, sin familie (forholdet til moderen) og det at skulle leve alene. Da kvinden er parat til det, og barselsorloven er ved at være slut, er der lagt en uddannelsesplan.

Kvindens problem er nu, at der ikke er nogen i hendes netværk hun kan bruge i forhold til lektiehjælp. Kvinden oplyser, at hun ikke vil spørge sin familie. Forholdet til moderen er bedret, og kvinden vil gerne bevare det de nu har sammen, og kvinden mener selv, at hvis moderen skulle hjælpe med lektier ville de risikere at forholdet blev ødelagt.

Kvinden vil gerne have en mentor og opstiller punkter til kontrakt der kommer til at se således ud:

- At mentor hjælper med engelsk, eksempelvis lytter til udtale, hjælper med oversættelse, læsning og stavning
- At mentor skimmer stile i dansk og kommenterer disse ærligt
- At kvinden kan sende opgaver til gennemsyn over mail og få disse tilbage med kommentarer
- At mentor giver sparring på opgaver, dvs. er med til at snakke om, hvordan de kan gribes an.

Der afholdes dernæst et møde mellem den evt. mentor, kvinden og projektmedarbejderen. Her fremlægger kvinden sine punkter og mentor fortæller, hvem hun er og hvad hun kan også i forhold til kvindens punkter. Projektmedarbejderen præciserer hvorledes mentor kan bruges.

Der laves en aftale om ordningen, og der udveksles telefon numre og første møde aftales. Der underskrives tavsheds erklæring med mentor omkring det frivillige arbejde. Projektmedarbejderen laver opfølgning efter behov. Dette kan ske via telefonopringning eller samtale.

Kvindens oplevelse af mentorordning

Projektmedarbejderen har en aftale med kvinden. Hun har nu haft mentoren i over et halvt år. Kvinden starter allerede i venteværelset med at fortælle, hvor godt hun har det. Herefter fortæller kvinden ved samtale med projektmedarbejder, at hun er rigtig glad. Hun fortæller, at hun lige har afsluttet 9. klasse dansk skriftligt med 7 og mundtligt med 9. Kvinden fortæller, at hun har oplevet mentorordningen som en rigtig god ordning, som hun har haft gavn af og faktisk mener hun, at uden den havde hun ikke klaret sig så godt igennem.

Kvinden fortæller, at mentor har været medvirkende til, at hun har kunnet bevare roen i uddannelsesforløbet. Hun har lært meget af den sparring, hun har fået på de opgaver hun

har skullet lave. Hun fortæller, at det aldrig var gået, hvis hun havde skullet gå til sin familie med disse ting. Kvinden oplever i øvrigt mentor som ærlig og én, man kan snakke med om andet end skoletingene. Det synes hun har været rart i de perioder, hvor der har været andre ting, der har fyldt mere end lektier.

Kvinden fortæller også, at det lige i starten var hårdt at få kritikken. Hun havde selv bedt om at få kritikken ærligt, og det har hjulpet hende at få fundet ud af, at det jo ikke handler om hende personligt, men om det faglige.

Kvinden fortæller, at hun fortsat ønsker mentorforholdet i det næste skoleår, hvor hun skal have matematik, samfundsfag og historie. Hun oplyser, at hun ikke længere er tilknyttet familiehuse, da problemerne omkring sønnen er løst, og han trives godt i daginstitutionen.

Mentors oplevelse

Projektmedarbejderen har senere en samtale med mentoren. Mentor bekræfter kvindens oplevelser og fortæller, at hun oplever, at der er sket en stor udvikling med kvinden fagligt såvel som personligt.

Mentor fortæller, at de fra starten fik lagt en fin struktur på samværet, der i starten gik på at maile. Det viste sig dog, at det blev nødvendigt at mødes, da der i starten skulle meget hjælp og støtte til kvinden omkring lektierne.

Mentor fortæller, at hun blev overrasket over, hvor store stavemæssige problemer kvinden havde. Mentor oplever, at kvinden har arbejdet hårdt, og at det ikke har været nemt for hende at komme til der, hvor hun er i dag.

Mentor mener, at det har været en god ting, at de på et tidspunkt fik talt hele kvindens skolehistorie igennem. Det er mentors indtryk, at kvinden har fået nogle positive oplevelser af lærerne på VUC og at hun i dag næsten ikke taler om sit besvær mere.

Kapitel 11

- Samarbejde ud af huset

Mødrehjælpen har en del samarbejde ud af huset. Dette arbejde foregår på flere niveauer og består hovedsageligt af:

- Overordnet samarbejde
- Formidling
- Samarbejde i forhold til den enkelte kvinde

Overordnet samarbejde

Aftaler om ressourcer

Mødrehjælpen i Odense har en helt overordnet aftale med Odense Kommune omkring udlån af sundhedsplejersker nogle få timer om ugen. I forbindelse med det 3-årige projekt er der også lavet aftale om betaling af husleje for en afgrænset periode. Her har ejeren af udlejningsejendommen ligeledes ydet arkitektbistand samt ombygning af lejligheden.

Aftaler om samarbejde

Samarbejdet med øvrige institutioner og kommuner bygger en del på et tidligere projekt, hvor man fra start inddrog diverse uddannelsesinstitutioner og Odense Kommune i en følgegruppe til daværende projekt.

De deltagende var Social- og Sundhedsskolen, Teknisk Skole, Handelsskolen og VUC samt Odense Kommune ved børn- og ungekonsulent, projektkonsulent og aktiveringsafsnit.

At der var skabt kontakt til personer i denne følgegruppe har betydet, at når en ung gravid eller en ung mor henvendte sig på uddannelsesstedet, kendte man der til projektet. Desuden kendte man konkret til unge mødres problemstillinger.

Den store betydning, kendskabet til hinanden har haft for det enkelte samarbejde, peger mod, at der fremover i samarbejdet evt. kunne prioriteres mere opfølgning i form af mødevirksomhed og besøg på uddannelsesinstitutionerne. Her kan udveksles information samt skabes og vedligeholdes alment kendskab til hinanden studievejledere og Mødrehjælpens personale imellem.

Vedrørende samarbejdet med kommunen har kendskabet til hinanden ligeledes vist sig gavnligt for det fremadrettede samarbejde. Her kunne man evt. opprioritere samarbejdet ved afholdelse af jævnlige møder med repræsentanter fra børn- og ungeforvaltningen, job- og projektafsnittet samt revalideringsafsnittet.

Som et væsentligt element er der i det 3-årige projekt oprettet en samarbejdsaftale med jobkonsulenten fra Kommunen. Denne er fysisk placeret ca. 200 m. fra Mødrehjælpen, hvilket vil sige, at der hurtigt kan laves et møde eksempelvis vedrørende praktik til en ung mor.

Samarbejde vedrørende den enkelte kvinde

Etableringen af aftalen om jobkonsulenten blev en realitet med baggrund i, at der kunne gå meget lang tid fra, at Mødrehjælpens projektmedarbejder fik kontakt til en sagsbehandler vedrørende praktik til, at en jobkonsulent kunne tale med den unge om ønsker og muligheder. Inden et sådant møde kom i stand, kunne den unge allerede enten være faldet fra eller have fundet noget andet. Den lange tid var primært begrundet i lang sagsbehandlingstid.

På et tidspunkt lykkedes det at få tildelt et antal timer, som kunne bruges til holdundervisning og individuelle samtaler med unge gravide eller mødre. Dette betyder, at der er direkte adgang til jobkonsulenten uden ventetid.

Samtaler med jobkonsulent er foregået på Mødrehjælpen. Projektmedarbejderen har sammen med den unge forberedt spørgsmål og været med til mødet. En enkelt gang er sagsbehandlingen foregået mellem jobkonsulent og projektmedarbejder, hvor en ung gravid meget hurtig blev placeret i relevant praktik i forhold til efterfølgende uddannelse.

Der har været samarbejde med relevante sagsbehandlere vedrørende ansøgninger om målrettet aktivering og hjælp til uddannelse f. eks. 9. eller 10. klasse. Som oftest er dette foregået skriftligt, hvor den unge er udstyret med en handleplan. Mange gange har den unge selv henvendt sig til sagsbehandler på kommunen, og enkelte gange har en medarbejder bistået via fremmøde eller telefonisk.

Formidling

Som nævnt under visitation, er det langt fra alle kvinder, der selv henvender sig til Mødrehjælpen. Derfor satses der på oplysningsarbejde i forhold til specielt andre professionelle kolleger, som er placeret steder, hvor man kommer i kontakt med unge gravide eller mødre.

Mødrehjælpen har bl.a. udarbejdet pjecer og andet oplysningsmateriale til andre professionelle faggrupper, som måtte komme i kontakt med unge gravide.

I løbet af projektperioden har der været rettet henvendelse til de forskellige områdekontorer i Odense Kommune for information om projektet. Her er det kun et par steder, det er lykkedes at komme ud og møde medarbejderne og informere om projektet. De øvrige har sagt fra pga. tidspres.

Der er sendt foldere dels til socialforvaltningens børn- og ungeafdelinger og sundhedsplejen samt til diverse revaliderings- og aktiveringskontorer samt til ovennævnte uddannelsessteder.

Del 3: Projektet

Kapitel 12

- Projektets intention

Her i 3. del af bogen gøres rede for det 3-årige projekt, som er finansieret af beskæftigelsesministeriet. I dette første kapitel af del 3 er det primært intentionerne bag projektet, der beskrives. I næste kapitel (13) beskrives udviklingsforløbet med medarbejderne, og i det sidste kapitel (14) fremlægges resultater fra spørgeskemaer og interviews med unge kvinder, som har deltaget i projektet.

Det 3-årige projekt er en lille del af en lang historie i Mødrehjælpen, hvor man gerne har villet gøre en særlig indsats i forhold til unge sårbare mødre.

Bekæftigelsesperspektivet og Metodeudvikling

I den oprindelige ansøgning om satsmidler til dette 3-årige projekt hedder det:

Formålet med projektet er gennem intensiv støtte og vejledning at motivere unge enlige mødre til at gennemføre en uddannelse eller få en fast tilknytning til arbejdsmarkedet.

Ansøgning om tildeling af satsmidler (Kbhvn. 1.9.03)

I dette projekt har det altså fra starten været intentionen at sætte ekstra fokus på den del af kvindernes liv, der har med uddannelse og arbejde at gøre. Dette er begrundet i forskellig viden om de unge mødre. Den viden vi har, kan man sige går to veje. (se konkrete fakta i kapitel 2)

For det første ved vi, at der blandt unge teenagemødre statistisk er overvægt af sociale belastningsfaktorer i deres opvækst. Det vil altså sige, at de unge mødre samlet set har sværere betingelser i forhold til uddannelse og livets udfordringer i det hele taget, når man sammenligner med gennemsnittet i samme alder.

For det andet ved vi, at der statistisk set er større risiko for sociale belastningsfaktorer i fremtiden og dermed også for de unge mødres børns betingelser. Én af de ting, der er meget markant her er, at en meget stor del af de kvinder, der bliver mødre meget tidligt aldrig får en uddannelse. Samtidig ved vi, at børn af forældre med uddannelse gennemsnitligt klarer sig bedst.

Én af de ting, der understreges i Mødrehjælpens ansøgning er følgende:

I Mødrehjælpen oplever vi, at disse unge mødre/unge gravide er motiveret for og har potentiale til at blive selvforsørgende gennem uddannelse/arbejde – de kan blot ikke gennemføre planerne, når hverdagen melder sig.

Ansøgning om tildeling af satsmidler (Kbhvn. 1.9.03)

Mødrehjælpen lægger i ansøgningen derfor erfaringer frem med at arbejde med de unge mødre. Man har de senere år været i gang med at udvikle ...

...en helhedsorienteret model, baseret på erhvervsforberedende støtte allerede i graviditetsperioden og en flerårig opfølgning herpå. Dette sker sideløbende med at den unge gravide/unge mor støttes i opgaven som mor og får hjælp til løsning af de sociale og personlige problemer hun står med.

Ansøgning om tildeling af satsmidler (Kbhvn. 1.9.03)

De enkelte dele af projektet, der er fremhævet er:

- Visitationen foregår gennem Mødrehjælpen
- Der arbejdes med afklaring af den enkelte deltagers hele livssituation med fokus på både kommende forældreskab og uddannelse/arbejde
- Individuelle samtaleforløb til afklaring af personlige problemer og forhold samt afklaring i forhold til uddannelse/arbejde
- Gruppeforløb i graviditeten, mødre/forældregruppe og opfølgingsgruppe efter endt barsel
- Langsigtet at etablere fast sted, hvor de unge mødre har mulighed for fast tilknytning
- Udvikling af metoder til at arbejde med de unges forhold til uddannelse/arbejde i tæt tilknytning til arbejdet med graviditet og barsel

Mødrehjælpen forventer på dette tidspunkt, at ca. 80 unge kvinder vil blive involveret i projektet.

Det er Mødrehjælpens forventning ved ansøgningstidspunktet, at 2/3 af de i projektet involverede mødre vil blive fastholdt i deres uddannelse eller have opnået fast tilknytning til arbejdsmarkedet.

Udvikling og evaluering

Jeg blev i begyndelsen af 2004 spurgt af Mødrehjælpen, om jeg kunne være med til både at udvikle metoder og forestå en type evaluering af projektet. I mange evalueringstraditioner ville man adskille disse to roller. I Mødrehjælpen havde man dog en interesse i at få skrevet en meget fagligt orienteret rapport, som både kunne indfange det

metodeudviklingsarbejde, der var lagt op til og samtidig beskrive de metoder, der allerede var udviklet.

Med udgangspunkt i ovenstående og det budget man havde til rådighed blev løsningen en *udviklingsorienteret evaluering*. Denne evaluering er inspireret af den type forskning, der kaldes *aktionsforskning*, hvor handling kombineres med forskning. Dvs. man udvikler praksis, samtidig med at man forsker eller som i dette tilfælde evaluerer praksis.

En af de centrale årsager til, at man kombinerer handling og evaluering/forskning er, at man overvejende er interesseret i at undersøge selve handlingen eller praksis. Her kigger man ikke kun på *om* bestemte former for praksis virker men i høj grad på *hvordan* de virker. Med andre ord undersøger man og eksperimenterer med, hvilken dynamik, der f.eks. skal skabes, for at de unge mødre motiveres for at starte på og bliver i stand til at fastholde en uddannelse.

En sådan form for evaluering har megen fokus på selve processen og er derfor velegnet til at udvikle og undersøge metoder (Duus, 2003). En del af undersøgelsen består således i at få beskrevet metoder, altså gøre tavs viden bevidst og fælles. Det har været Mødrehjælpens mål at udvikle, afdække og beskrive optimale metoder til at arbejde med disse unge kvinder, når man har som mål at forbedre deres beskæftigelsesmæssige situation.

Udviklingsorienteret forløb med team

Den ene komponent i den udviklingsorienterede evaluering var udarbejdelsen af et forløb med det team, der skulle deltage i projektet. Teamet var sammensat af flere faggrupper og bestod af:

- 2 socialrådgivere, ansat i mødrehjælpen
- 2 sundhedsplejersker, udlånt af Odense kommune få timer om ugen
- 2 jordemødre, udlånt af Fyns Amt få timer om ugen
- 1 projektmedarbejder, ansat i projektet, socialrådgiver med terapeutisk efteruddannelse
- 1 frivillig studievejleder, pensioneret lærer og studievejleder
- 1 projektleder, ansat i Mødrehjælpen, afdelingsleder (deltog delvist)

Disse 8 til 9 medarbejdere deltog i forløbet. Udgangspunktet var, at disse medarbejdere udgjorde et tværfagligt team, som havde en fælles opgave. Forløbet strakte sig over de 3 år, som projektet var planlagt over, dog med forskelligt indhold og form. Man kan sige, at der fra starten var fokus på undersøgelse og planlægning, dernæst på udøvelse og udvikling af metoder og til slut på opsamling og formulering af viden. Hele det konkrete forløb og intentionerne bag beskrives i næste kapitel.

Undersøgelse af de unge mødres oplevelse af indsatsen

Som et supplement til medarbejdernes egen processuelle opsamling og udvikling af viden blev det planlagt at supplere med en mini-undersøgelse af de unge mødres oplevelse af

indsatsen. Denne undersøgelse skulle omfatte de unge mødres tilstand og forventninger ved starten af kontakten til Mødrehjælpen samt deres oplevelse af forløb og indsats dels efter gennemførelse af det ene gruppeforløb (graviditet) og dels ved afslutning af forløbet.

Undersøgelsen blev konstrueret som en kombination af spørgeskema- og interviewform. Det var idéen, at spørgsmålene fra spørgeskemaet til de unge kvinder skulle læses op og evt forklares af en udenforstående medarbejder, dvs. én som ikke direkte arbejdede med kvinderne. Denne skulle så skrive svarene ned.

Af forskellige organisatoriske og dermed praktiske årsager i Mødrehjælpen lykkedes det ikke at få dette til at fungere optimalt, og det endte med, at der lå langt færre besvarelser end forventet. Undersøgelsen af de unge mødres oplevelse er derfor lavet som en kombination af en mindre spørgeskemaundersøgelse kombineret med interviews. Nærmere bestemt lavede jeg i november 2006 interviews med 3 af de kvinder, der havde gennemført forløb i Mødrehjælpens projekt. Se mere om dette i kapitel 14.

Kapitel 13

- Udviklingsforløb med teamet

Som nævnt i sidste kapitel er begrebet *udviklingsorienteret evaluering* inspireret af principperne i *aktionsforskning*. I dette kapitel beskrives, hvordan den udviklingsorienterede evaluering her er udført i praksis, og med dette gøres også rede for nogle af principperne i aktionsforskning.

Aktionsforskning

Én af de helt gamle ophavsmænd til aktionsforskning er Kurt Lewin. Han understregede, at aktionsforskning er en type forskning, der skal kunne være med til at skabe handling. Dvs, at forskningen skal kunne skabe ændring i praksis. Man kan sige, at megen forskning går ud på at observere verden og udtale sig om, hvad man ser.

Målet i aktionsforskning er i høj grad også at skabe viden om, hvordan man kan forandre verden. Lewin har i øvrigt sagt, at man ikke ved meget om en organisation, før man har forsøgt at ændre den. Så synspunktet er her, at man får viden af at være i samspil. (Duus, 2003)

At være i samspil med det tværfaglige team har i dette projekt udgjort den udviklingsorienterede del af evalueringen og har tilvejebragt den viden, jeg måtte have for at kunne skrive denne rapport. Det har været nødvendigt at være i samspil for at kunne indfange, forstå og beskrive de metoder, der er anvendt og også udviklet undervejs. Noget af det har jeg selv deltaget i udviklingen af.

For medarbejdernes vedkommende har processen været med til at skabe ændringer i praksis. Fordi det har været en "aktionsevaluering", har medarbejderne været medundersøgere. De har været nysgerrige, været med til at definere, hvad de havde brug for at fordybe sig i.

Medarbejderne har tilegnet sig og forstået ny teori, koblet det sammen med egen praksis og drøftet eventuelle virkninger af forskellige måder at intervenere på. De er gået dybere i udforskningen både personligt og fagligt, hvis der var noget de ikke kunne forstå. De har som det sidste været med til at beskrive de forskellige praksisfelter, der er beskrevet i rapporten.

Projektet startes - Lewins model

Kurt Lewin har beskrevet en måde at gå til et aktionsforskningsprojekt på, som har været udgangspunktet her.

Ethvert aktionsforskningsprojekt starter med en idé, som ikke er særlig konkret, men måske har man et ønske om at nå et bestemt mål. Metoderne til at nå målet er i starten ofte uklare, og afgrænsning af projektet mangler ofte helt på dette tidlige tidspunkt.

Det første skridt man må tage er at overveje idéen nøje, ikke mindst i forhold til de midler, man har til rådighed. I denne proces, som er en slags undersøgelsesproces, vil der ofte komme flere oplysninger frem om den situation man har med at gøre.

Lewin, K (1946) (ikke citeret)

I dette forløb foretog vi undersøgelsen i flere etaper. Først blev det drøftet, hvilke ressourcer der var til rådighed, hvad det konkret ville betyde i arbejdstimer etc. Herefter blev det besluttet at lave en ret konkret undersøgelse, som bestod i, at jeg mødtes med teamet en hel dag, hvor dagsordenen primært var at afdække, hvad medarbejderne oplevede som vigtigt og under hvilken form.

Efter denne dag var det næste skridt i undersøgelsen, at jeg kom med et forslag til et forløb, som skulle lægges frem for teamet. Lewin sige videre.

Hvis alt går vel gennem denne proces, så vil der melde sig to ting, som er vigtige:

1. Få lagt en overordnet plan for, hvordan man når frem til sit mål.
2. Tage beslutning i forhold til første handlings-trin.

Lewin, K (1946) (ikke citeret)

Jeg præsenterede planen for teamet og efter forskellige drøftelser fik vi lagt nedenstående overordnede plan, som er det jeg kalder udviklingsforløbet, hvor jeg og hele teamet deltog.

Udviklingsforløbet

Som det kan ses nedenfor er planen bygget op af halvårs-temaer. Disse temaer er lagt op som mit sammendrag af de behov og ønsker, som medarbejderne havde lagt frem.

Planen er nedenfor beskrevet, som den så ud fra starten. Alle dele er ikke planlagt i detaljer. Dette hænger sammen med nogle af principperne i aktionsforskning, hvor den endelige planlægning er baseret på forudgående resultater.

Lewin beskriver en slags cirkel- eller spiralbevægelse, hvor man 1) planlægger næste skridt, 2) handler og 3) evaluerer/undersøger hvordan det gik med handlingen. Dette er med til at danne grundlag for mere præcis planlægning af næste skridt samt evt. korrigerende af den overordnede plan.

Forår 2004: Etablering af overordnet plan og fælles udgangspunkt.

- April: Identificering af potentialer (er gjort)
Juni: Vedtagelse af plan og overordnet teoretisk udgangspunkt (sommerfuglemodel, praksisforståelse, Nygrens kvalitetsmodel)

Efterår 2004: Arbejdet med grupper.

- August: Præsentation af Gruppeteori (Bion, Visholm, Tavistock model o.a.) eksempler fra arbejdet (fagl.)
Oktober: Opsamling af erfaring fra grupperne, egne oplevelser i grupper (forhindringer og styrker). (pers.)
December: Opsamling af erfaring fra grupper. Arbejde med analyse af egen gruppe, teamet. (samarb./org)

Forår 2005: Det individuelle arbejde med mor og mor/barn relationen.

- Februar: Præsentation af teori (Objektrelationsteori, Sterns moderskabskonstellation, Brodén, Vivi og Charlotte o.a.) eksempler fra arbejdet. (fagl.)
April: Opsamling af erfaringer fra den individuelle tilgang til de unge mødre. Egen personlig oplevelse som mor. (pers.)
Juni: Opsamling af erfaringer. Relationer i teamet (samar./org.)

Efterår 2005: Kommunikation, konfliktløsning (incl. den svære samtale)

- August: Præsentation af teori og metoder (ikke fastlagt)
Oktober: Egne problematikker vedr. kommunikation (f.eks. forsvar)
December: Kommunikation og konfliktløsning i teamet.

Forår 2006: Tid til refleksion, interviews og begyndende skriftliggørelse.

- Februar: Teori til skabelon for beskrivelse af praksisfelter (Nygren's kvalitetsudviklingsbegreber, Willerts teori og praksisforståelse)
April/Juni: Interviews - Opsamlingsmøder vedr. skriveri.

Efterår 2006: Færdiggørelse af rapport

- Ca. 2 opsamlingsmøder vedr. rapportering.

Planen sigtede mod at veksle mellem teoretisk input og refleksion i praksis samt erfaringsopsamling i praksis i mellemliggende perioder. Der blev planlagt 5-6 dage om året, hvor der dels skulle undervises i teoretiske perspektiver og dels reflekteres i forhold til både oplevet og fremtidig praksis. I de mellemliggende perioder skulle medarbejderne anvende de introducerede teoretiske aspekter til refleksion i forhold til den praksis de udøvede.

De fælles teoretiske forståelsesrammer skulle først og fremmest tjene som støtte til at give teamet et tværfagligt fundament. Det tværfaglige perspektiv er behandlet i kapitel 3 og 9, og det er med udgangspunkt i forståelsen af det tværfaglige samarbejde, at beslutningen om det teoretiske input er taget. Ud over dette har det også været idéen med teori-inputtet at gøre opsamling af faglig erfaring og viden mere tilgængelig og kvalificeret.

Ud over idéen med at medarbejderne i teamet skulle opsamle både teoretisk og praktisk erfaring indenfor de forskellige praksisfelter, der indgår i forløbene med de unge mødre, var det også planen, at erfaringen i videst muligt omfang skulle sættes på skrift undervejs. Dette var dog meget vanskeligt at efterleve pga. mangel på tid i den travle praktiske hverdag, som var en realitet for alle medarbejderne i teamet.

I planen er der taget udgangspunkt i, at praksis påvirkes af både et fagligt, personligt og samarbejds-mæssigt/organisatorisk felt af faktorer. Derfor er der under hvert tema planlagt at arbejde med hvert af disse tre aspekter.

Alle i teamet, dvs. de ansatte i Mødrehjælpen, de udlånte medarbejdere og den frivillige medarbejder har været meget interesseret i at tilegne sig mere faglig viden. Projektet har derfor i høj grad bestået i dels at udforske praksis og dermed finde kvalificeringspotentialer dels at indarbejde ny viden og teori og dermed korrigere den allerede eksisterende praksis.

Den overordnede plan holdt nogenlunde i forhold til det planlagte forløb. Efterhånden som vi kom i gang med forløbet, viste der sig gennem arbejdet med de enkelte praktiske situationer mere præcise ønsker og behov for undervisning og refleksion. Dette dannede grundlag for mere præcis tilrettelæggelse af de senere planlagte undervisningsdage.

Som tidligere nævnt var det konkrete, der kom ud af forløbet beskrevet i del 2: For det første at få identificeret praksisfelterne og dernæst at beskrivelsen af de enkelte praksisfelter, teoretisk og i praksis.

Medarbejdernes oplevelse af forløbet

I november 2006 satte vi en halv time af til, at medarbejderne i teamet kunne give udtryk for, hvordan de havde oplevet udviklingsforløbet. Jeg tog notater og slutter her kapitlet af med udsagnene, sådan som jeg oprindelige noterede dem ned:

Første spørgsmål: *Hvad har I fået ud af forløbet?*

Projektmedarbejder:

Det har understøttet arbejdet at arbejde med teori og praksis.

Det har haft stor betydning

Vi har arbejdet med os selv, udviklet os, så de unge kvinder kan udvikle sig

Sundhedsplejerske 1:

Det har fagligt givet mig meget at samarbejde med gruppen.

Jeg har fået større bevidsthed, især om grupper, men det har været svære teorier.

Jeg har følt, det har højnet kvaliteten, så det var værd at gøre en indsats.

Det har givet mig meget, men der har været for langt imellem undervisningsdagene.

Sundhedsplejerske 2:

Især gruppeteori er jeg blevet inspireret af og specielt gruppelederskab.

Vi har haft for lidt tid til at arbejde med det.

Jeg er blevet bedre til konfliktløsning, det er lettere for mig at gå ind i konflikter.

Har brug for at få gennemgået Stern igen.

Jeg er glad for at være sammen om at have et fælles ståsted, fagligt.

Der har været for langt mellem undervisningsdagene og svært til sidst at få skrevet om de enkelte praksisfelter.

Socialrådgiver 1:

Jeg kunne gentage meget af det, der er sagt.

Det vigtigste for mig har været at være sammen i samme rum, at have oplevet det samme, når vi har bearbejdet og forstået teorier.

Det er vigtigt, at bearbejdningen af teori er fælles. Det mangler vi i hverdagen.

Jeg er blevet utrolig inspireret af gruppeteorierne.

Det har været vigtigt med et fælles fagligt fundament.

Jeg ville foreslå, at vi kunne have haft 3 dage sammen i træk, for så har man tid til at komme ordentlig ind i det, både forstå teorien og bruge den.

Socialrådgiver 2:

Det har været dejligt for mig at komme ind i skriveprocessen.

Jeg er blevet mere og mere bevidst om, hvad teori betyder.

Det gik op for mig, at projektet slet ikke var så dårligt.

Der er blevet større råderum i gruppen.

Vi har fået meget mere fokus på barnet end tidligere og er blevet mindre konfliktsky.

Jeg er blevet mere bevidst om vigtigheden af samarbejdet med jer.

Det er meget inspirerende.

Det er ærgerligt at de nye, der skal ansættes, ikke har det fælles grundlag.

Jeg har brug for at få mere styr på gruppeteorierne.

Jeg vil gerne fordybe mig mere.

Frivillig studievejleder:

Jeg havde ikke ret meget kendskab i starten.

Det vi har haft om aktiv lytning har betydet mest for mig, det har jeg brugt meget siden.

Jeg har fået vigtig viden om I andres arbejde.

Godt arbejde, der bliver lavet.

Jordemoder:

Jeg har været en del fraværende pga. pres og sygdom, så det har ikke været kontinuerligt for mig, og det har haft konsekvenser for mit udbytte.

Nogle af teorierne var svære.

Jeg fik stort udbytte af gruppeteorierne.

Jeg har savnet mere tid til kobling til praksis for at forstå teorierne.

Det har været dejligt at være sammen og udveksle erfaringer.

Rart at arbejde sammen 2 og 2.

Jeg burde læse mere i fritiden, for jeg mangler teoretisk viden.

Jeg har været dybt inspireret men også glemt noget hurtigt.

Andet spørgsmål: Hvad er forskellen på ikke at have haft forløbet?

Socialrådgiver 2:

Mere tryk i samarbejdet, tillid til hinanden.

Ikke mere usikkerhed på hvordan du gør det, ingen præstationsangst.

Sundhedsplejerske 2:

Mere opmærksom på den enkelte kvinde i helheden.

Opmærksom på deres tilknytningsmønstre, som kan være årsag til, når de ikke har det så godt med hinanden.

Socialrådgiver 1:

Det har også inspireret jordemoderen og jeg i gruppen.

Vi er blevet gode til at tale om mor-barn tilknytning.

Vi taler mere på en måde, som understøtter hinanden, før talte vi kun som jordemoder og socialrådgiver.

Jeg har fået mere sikkerhed i at bruge teori, fordi vi har haft teori sammen og repeteret teori sammen.

Socialrådgiver 2:

Vi er blevet mere bevidste om, hvor vigtigt det forebyggende arbejde er.

F.eks. fokuserer vi på mor-barn kontakt allerede i graviditeten.

Sundhedsplejerske 1:

Synd vi ikke skal fortsætte.

Socialrådgiver 2:

Ja, det er jeg utilfreds med.

Sundhedsplejerske 1:

Vi har fået spejlet vores arbejde, fået at vide, at det er godt nok.

Jeg stoler mere på mine egne kompetencer.

Socialrådgiver 1:

*Jeg føler mig bedre til mit arbejde.
Mindre stress.*

Projektmedarbejder:

Det er ikke så tilfældigt, det man griber ud efter.

Det er noget jeg ved noget om, det gør mig mere rolig, så jeg bedre kan rumme.

Der er mere sammenhæng og fagligt overblik.

Jeg håbede, at det blev en del af hverdagen, vi må forsøge at holde fast i at have et forløb, så der kan blive ved med at være kvalitet i arbejdet.

Socialrådgiver 2:

Der ligger et stort erfaringsgrundlag her.

Kapitel 14 - Resultater fra spørgeskemaer og interviews

Indledning

Som nævnt i starten af bogen har jeg som evaluator af dette projekt ikke fundet nævneværdige anledninger til at kritisere Mødrehjælpens arbejde med de unge mødre. Dette bygger jeg dels på hvad jeg har hørt og erfaret sammen med personalet og dels på de svar kvinderne giver i spørgeskemaer og interviews, hvor de alle giver udtryk for fuld tilfredshed med den hjælp, de har fået fra Mødrehjælpen.

Så langt så godt. Det der dernæst efter min mening bliver interessant er at få svar på er for det første, hvad de har fået ud af hjælpen, altså hvad der har ændret sig i deres liv. For det andet er det interessant at finde ud af, hvad i Mødrehjælpens tilbud, der har haft betydning for kvinderne.

I dette kapitel fremlægges resultater af den mini-undersøgelse, jeg har forestået i fht. de unge kvinder, som har deltaget i Mødrehjælpens projekt. I alt har 50 unge kvinder deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, og 3 kvinder er blevet interviewet.

I spørgeskemaundersøgelsen er der dog en del variation i, hvor stor en del af skemaspørgsmålene, der er besvaret. Variationen er primært fremkommet af, at Mødrehjælpen i en periode har været præget af store omstruktureringer i hele organisationen.

Spørgeskemaundersøgelse – Indhold og Intentioner

Intervieweren som hjælper

Undersøgelsen består af 3 spørgeskemaer, som de unge kvinder skulle interviewes ud fra på 3 forskellige tidspunkter i forløbet. Alle 3 spørgeskemaer er placeret i bilag 2. Medarbejdere, som ikke deltog i det direkte arbejde med kvinderne, skulle forestå "interviewene" af den enkelte kvinde, stille spørgsmålene og skrive ned, hvad svaret var.

Når vi valgte denne metode var det for at øge frekvensen af fyldestgørende besvarelser. Jeg forestillede mig, at en ung mor siddende med et spørgeskema på 4 sider måske kunne opgave besvarelserne, hvis hun løb ind i flere spørgsmål, som hun ikke forstod. Det var her intervieweren skulle være medvirkende til at lette forståelsen og evt. forklare meningen med spørgsmålene.

Indholdet i spørgeskemaerne

De tre skemaer havde hver sit indhold men havde derudover en indbyrdes sammenhæng. Alle skemaerne er lagt ind som bilag bagest i rapporten.

Skema 1:

Det første skema skulle besvares ved begyndelsen af forløbet altså omkring det tidspunkt, hvor den unge kvinde havde henvendt sig til Mødrehjælpen. Spørgsmålene i dette skema søger primært fakta oplysninger som f.eks. alder, beskæftigelsesstatus og henvendelsesårsag. Sekundært bliver der spurgt til kvindernes oplevede problemer og forventninger til Mødrehjælpen.

Skema 2:

Andet skema besvares efter fødslen og det betyder for mange kvinders vedkommende efter at have deltaget i et gruppeforløb omkring fødselsforberedelser. En stor del af skema 2 søger svar på, hvad kvinderne har fået ud af at deltage i fødselsforberedelsesgruppe, og det afklares hvilken type fødselsforberedelsesgruppe, de har deltaget i. Der eksisterer aktuelt to typer i Mødrehjælpen, den almindelige fødselsforberedelsesgruppe kun med jordemoder og den udvidede gruppe ledet af både jordemoder og socialrådgiver.

Både i skema 2 og skema 3 anvendes et system, hvor man kan krydse af fra 1 til 5 f.eks. ifht. hvilken betydning det har haft at være med i fødselsforberedelsesgruppe, og hvor tallene står for følgende:

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

Skema 3:

Det tredje skema besvares ved afslutning af forløb i Mødrehjælpen eller, hvis de endnu ikke er afsluttet, for nogens vedkommende efter deltagelse i mødregruppeforløb. Dette skema søger for det første svar på, hvad kvinderne har fået ud af mødregruppeforløbet. Et andet stort tema i spørgeskema 3 er hvilke dele, situationer eller aspekter af hele forløbet, der har haft særlig betydning for kvinderne.

Det tredje tema i dette skema knytter sig til Sommerfuglemodellen, som er præsenteret i kapitel 3. På baggrund af denne model havde vi udviklet nogle hypoteser, der gik ud på, at den primære nøgle til at forbedre kvindernes uddannelses- og arbejdsmæssige situation lå i en bearbejdning af deres oplevelser på gruppeniveau, altså primært deres skolemæssige oplevelser, som for mange af de unge mødre har været negative. Dette var vi nysgerrige for at få efterprøvet og stillede derfor spørgsmål til hvor stor betydning kvinderne tillagde bearbejdning af de tre niveauer i modellen. Her fik vi overraskende svar, som jeg skal vende tilbage til.

Forbehold vedr. spørgeskemaundersøgelser

I alt 50 kvinder har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. 42 har svaret på skema 1 og 2. Skema 3 var tænkt som det mest betydningsfulde skema. Det er derfor beklageligt, at der kun foreligger 19 besvarelse på spørgeskema 3. I forhold til den overordnede sammenhæng i spørgeskemaerne giver det problemer. F.eks. er der spurgt ind til beskæftigelse ved start (skema 1) og ved afslutning (skema 3). For de fleste kvinders vedkommende er de stadig på barsel, da de svarer på skema 3, hvilket sammen med det begrænsede antal skemaer betyder, at der kun er 5 kvinder, hvor vi kan sammenligne før og efter beskæftigelsessituation.

Besvarelsene i skema 3 vil derfor primært blive brugt til at reflektere over opstillede hypoteser og overvejelser af nye hypoteser.

Andre forbehold, som må tages i forhold til spørgeskemaer, er at Mødrehjælpen i nogle tilfælde har afvejet fra princippet om, at den, der skulle varetage interviews ikke skulle være involveret direkte i arbejdet med kvinderne. I disse tilfælde har det oftest været den frivillige studievejleder, der har forestået interviewene.

Resultater fra spørgeskemabesvarelser

Alder, boligforhold og beskæftigelse under graviditeten

42 kvinder har besvaret spørgsmål fra det første spørgeskema. Alderen er dog oplyst på alle 50 kvinder, der har deltaget i et forløb, så det har været muligt at finde gennemsnitsalderen, som er udregnet til 19,74 år. Heraf er 26 kvinder under 20 år, dvs. 19 år og yngre, men de resterende 24 kvinder er 20 år og derover.

Kvinderne har for de flestes vedkommende opgivet deres alder, mens de har været langt henne i graviditeten (i gennemsnit ca. 32 uger henne). Det vil sige, at man med ret stor sikkerhed kan sige, at ca. halvdelen af de adspurgte kvinder har født inden de er fyldt 20 år og dermed falder indenfor det begreb, der tidligere er introduceret: *teenagemødre*.

Angående boligsituation bor de fleste under graviditeten i lejlighed med en kæreste, ofte barnefaderen. Det sidste har vi dog ikke nøjagtige tal på. Enkelte af de helt unge bor hos egne forældre. 33 kvinder ud af de 42, der har besvaret spørgeskema 1 og 2, har kontakt til barnefaderen under graviditeten.

Angående beskæftigelsessituation er der meget blandede svar. Mange er på barsel, nogle er sygemeldt, en del er på kontanthjælp/aktivering. Nogle er i gang med teknisk skole og enkelte går på HF eller 10. klasse på VUC. Når der spørges til deres fremtidige forventninger har næsten alle kvinderne klare forventninger og ønsker om at tage en uddannelse, og de fleste har også en idé om hvilken uddannelse, de gerne vil have.

Netværk og henvendelse

Af de 42 kvinder, som har svaret på spørgsmålet om de har nogle personer tæt på, som kan bakke dem op, svarer kun én *nej*. Mange svarer *familie/forældre, venner og veninder*. Langt de fleste svar på dette spørgsmål kunne således umiddelbart ligne svar fra alle mulige andre mennesker. Af enkeltpersoner er *kæresten* nævnt mange gange. *Mor* nævnes mange gange, mens *far* kun nævnes i et enkelt tilfælde.

I besvarelsene af et andet spørgsmål, som blev stillet under graviditeten, ser det ud til at spørgsmålet har været forskelligt forstået: Svarene på "Hvad fik dig til at henvende dig til

Mødrehjælpen?" (motivet) handler oftest om *hvem*, der fik den enkelte kvinde til at henvende sig. Derfor har vi i stedet fået noget at vide hvilke veje kvinderne kommer ad.

Det viser sig, at rigtig mange er blevet rådet til at opsøge Mødrehjælpen af en jordemoder og nogle også af lægen. Mange nævner også enten deres egen mor eller en veninde, som har anbefalet Mødrehjælpen. Enkelte er blevet rådet af en VUC-lærer el. lign. Kun en enkelt er henvist af en socialrådgiver og i dette tilfælde en socialrådgiver på sygehuset.

Det første jeg hæfter mig ved her er, at henvisningen dermed foregår langt overvejende gennem sundhedssystemet og næsten ikke gennem det sociale forvaltnings- eller behandlingssystem (kun en enkelt, som er henvist fra et krisecenter). Det andet jeg hæfter mig ved er, at personer fra netværket, som i nogle tilfælde selv har erfaring med Mødrehjælpen, også har stor indflydelse på, om de unge kvinder opsøger hjælp.

Oplevede problemer og behov i graviditetsperioden

Der er stillet to spørgsmål vedr. de unge kvinders aktuelle problemer og oplevede behov. På spørgsmålet om de synes noget er svært, svarer mange nej. Dette er langt mere udbredt i den yngste del af gruppen, altså dem der er 19 og derunder. Hvis denne gruppe synes noget er svært, er det mest økonomi eller boligsituation eller, at de skal gå hjemme. I den ældre gruppe dem fra 20 og op efter er der langt flere, der har overvejelser i fht. det at blive mor og hvilke sociale og psykiske besværligheder det kan give, f.eks.: *at stå med et barn lige pludselig* eller: *bekymringer ifht. hvordan jeg skal klare min skolegang samtidig.*

Det er tankevækkende, at den yngre gruppe langt hyppigere svarer nej til, at de oplever noget, der er svært. Det står i stærk modsætning til, at statistisk set er det de yngste mødre, der har det største omfang af sociale problemer både i deres opvækst og i forhold til at fungere familiemæssigt og på arbejdsmarkedet (se kapitel 2).

To ting går igen i mange svar, når man spørger, hvad de unge kvinder har brug for: *Rådgivning og at være sammen med andre jævnaldrende i samme situation.* Det sidste behov er mere entydigt i den yngre gruppe. Udover rådgivning og viden om selve graviditeten og fødslen er der mange, som oplever at have behov for råd vedr. økonomi og bolig. Enkelte nævner behov som at få en kæreste, at få hjælp til at klare uddannelse mm.

Forventninger til Mødrehjælpen

Forventningerne til Mødrehjælpen er høje. Jeg har stillet spørgsmålet til afkrydsning i de før omtalte 5 kategorier: *Hvad passer bedst med dine forventninger til betydningen af at deltage i et forløb i Mødrehjælpen?* Gennemsnittet af besvarelserne ligger, som man kan se nedenfor, på 4,21 dvs. lige over, at kvinderne forventer, at det vil have stor betydning for dem.

Kategorier:

1. Ingen betydning
 2. Mindre betydning
 3. Nogen betydning
 4. Stor betydning
 5. Meget stor betydning
- 4,21: Gennemsnit i besvarelser (42 kvinder)

Forventet betydning af at deltage i forløb i Mødrehjælpen

Det næste spørgsmål er oplagt, nemlig om forventningerne holder. Man må her sige, at det ikke kunne være mere præcist. Nøjagtig samme tal fremkommer, når man udregner gennemsnittet af besvarelserne i skema 3 på spørgsmålet om, hvilken betydning det har haft for kvinderne at deltage i forløbet. Først i tredje decimal er der forskel i gennemsnitstallet.

Bag tallene gemmer sig afvigelser på 1 til 2 tal og dermed kategorier mellem forventninger ved henvendelse og bagudrettet vurdering efter forløbet. Der skal mindes om, at kun 19 har svaret på skema 3.

Gennemsnit af forventninger til betydning af forløb:	4,2142857143
Gennemsnit af betydning af forløb bagudrettet:	4,2105263157

Betydning af gruppeforløb vedr. fødselsforberedelse

48 kvinder ud af de 50, der har deltaget i undersøgelsen, har deltaget i gruppeforløb vedr. fødselsforberedelse. Alle 26 i den yngste aldersgruppe under 20 har deltaget, mens der således er 2 i den ældste gruppe, der ikke har deltaget i gruppeforløb vedr. fødselsforberedelse.

Mødrehjælpen har tilbudt to forskellige typer gruppeforløb: almindelig fødselsforberedelse ledet af en jordemoder og udvidet fødselsforberedelse med både en jordemoder og en socialrådgiver. Af de 42 kvinder, der har besvaret spørgeskema 2, har 39 deltaget i fødselsforberedelsesgruppe, heraf har 30 deltaget i en udvidet fødselsforberedelsesgruppe.

Af de 48 kvinder, som har deltaget i en fødselsforberedelsesgruppe er der to, som vurderer det i kategori 1 eller 2. Alle de øvrige 48 vurderer betydningen fra 3 til 5. Gennemsnittet ligger på 4,25 vurderet kort efter forløbet (skema 2), mens gennemsnittet af

vurderinger senere i forløbet ligger på 4,3 (skema 3). Det ligger altså over "stor betydning" for kvinderne at have deltaget i disse fødselsforberedelsesforløb.

Gruppedeltagelsens betydning for områder i livet

Fra vurderingen af, hvor stor betydning gruppedeltagelsen har haft for kvinderne, bevæger vi os nu ind i, hvad det har haft betydning for, hvis kvinderne selv skal vurdere det. I skema 2 bliver kvinderne spurgt, hvilken betydning deltagelse i gruppeforløbet har haft for forskellige områder i deres liv.

Til besvarelsen er anvendt samme kategorier som tidligere. Nedenfor er afbildet gennemsnitstallene for de 7 forskellige livsområder, kvinderne er blevet bedt om at vurdere betydningen i forhold til. (note: evt. noget om udregningsmetoden, 2 decimaler)

Fødselsforberedelsesgruppens betydning FOR livsområder – gennemsnit 39 kvinder						
Gennemsnit Betydning 1 for viden om graviditet etc	Gennemsnit Betydning 2 for forhold til krop etc	Gennemsnit Betydning 3 for tilstand under fødsel	Gennemsnit Betydning 4 for netværk inden/efter fødsel	Gennemsnit Betydning 5 for indstilling til mulighed udd/arb	Gennemsnit Betydning 6 for forhold til kæreste/far til barn	Gennemsnit Betydning 7 for forhold til forældre/andre nære
3,92	3,62	3,67	3,79	2,87	2,64	2,59

Det første jeg hæfter mig ved, er at der gennemsnitligt ikke er meget stor forskel på den betydning det har for de forskellige livsområder - fra 2,59 til 3,92 – en forskel på ca. 1,3. Tallene viser for det første, at deltagelse i fødselsforberedelsesforløb i Mødrehjælpens regi *har* betydning for mange af kvindernes livsområder, idet ingen områder gennemsnitligt er nede på "mindre betydning". For det andet viser tallene, at virkningen af deltagelse i grupperne rammer bredt på kvindernes liv.

De to områder, der scorer højest nemlig *viden om graviditet* og *netværk* modsvarer fint kvindernes forventninger, som jeg refererede ovenfor, nemlig ønsket om rådgivning og at være sammen med kvinder i samme situation. De områder, der scorer lavest, i forhold til hvad de får ud af gruppeforløbet, er forholdet til forældrene og forholdet til kæreste.

Gennemsnitstallene dækker over et individuelt billede, hvor den enkelte kvinde har større spredning i sine tal. Måske har hun givet det første område 5, mens et andet område måske har fået 2. Dette viser, at det er meget individuelt for kvinderne, hvad de får med sig fra gruppeforløbet. Samtidig ser der ikke ud til, at kvindernes alder relaterer til bestemt udbytte, idet de gennemsnitlige tal er næsten identiske, når man deler gruppen i de to aldersgrupper.

Betydningen af deltagelse i mødregruppe

Betydningen af at have deltaget i mødregruppe spørges der ind til i skema 3. Interviewtidspunktet er lidt forskelligt for kvinderne, men gennemsnitligt er barnet 10 uger gammelt. 12 ud af de 19 kvinder, som har besvaret skema 3, har deltaget i mødregruppe. Langt de fleste har deltaget i udvidet mødregruppe. Den anden type der findes er åben mødregruppe.

Gennemsnitstallet for kvindernes vurdering af betydning af deltagelse i mødregruppe er udregnet til 4,09, dvs. kategorien "stor betydning". I skema 2 blev kvinder spurgt, om de havde planer om at deltage i mødregruppe samt hvilke forventninger de havde til deltagelse i denne. 31 kvinder har svaret, at de havde planer om at deltage og her er gennemsnittet af svarene 4,28. Forventningerne lå altså gennemsnitligt en lille smule højere, men da langt færre kvinder har svaret på skema 3, må det forbindes med en del usikkerhed at sammenligne disse to tal.

Mødregruppedeltagelsens betydning for områder i livet

Hvilke ting i livet, mødregruppen har betydning for, er der ligeledes spurgt til i skema 3. Gennemsnitstallene af besvarelserne er placeret nedenfor. Nogle af de livsområder, der er medtaget her er sammenfaldene med dem i spørgsmålene vedr. deltagelse i fødselsforberedelsesgruppe mens andre er skiftet ud, relateret til denne anderledes kontekst.

Mødregruppebetyn FOR forskellige livsområder- gennemsnit 12 kvinder						
Gennemsnit Mødregruppe Betydning 1 viden spædbørn	Gennemsnit Mødregruppe betydning 2 tilstand efter fødsel	Gennemsnit Mødregruppe betydning 3 forhold til barn	Gennemsnit Mødregruppe betydning 4 netværk eft fødsel	Gennemsnit Mødregruppe betydning 5 indstill udd/arb	Gennemsnit Mødregruppe betydning 6 forhold kæreste etc	Gennemsnit Mødregruppe betydning 7 forhold forældre/nære
3,55	3,55	2,82	3,55	3,09	3,18	2,91

Vedrørende den gennemsnitlige fordeling viser der sig nogenlunde samme billede som besvarelserne i forhold til fødselsforberedelsesgrupperne: Fordelingen er nogenlunde jævn mellem de forskellige livsområder, endog mere jævn i disse besvarelser. Det vil sige, at også her må deltagelsen i grupperne for disse kvinder have haft en bred betydning i deres liv.

Også bag disse gennemsnitstal gemmer der sig store individuelle forskelle, når betydningen for de forskellige livsområder skal vurderes. For nogle har gruppedeltagelsen haft størst betydning for forholdet til kæresten og for andre har det betydet mest for deres tilstand efter fødslen eller deres viden om spædbørn.

På trods af den jævne fordeling skal det nævnes, at der er tre livsområder med en delt førsteplads i scorer: Viden om spædbørn, tilstand efter fødsel og netværk efter fødslen. Dette ligger fint i tråd med Mødrehjælpens mål med etablering af mødregrupper, som det er beskrevet i kapitel 6.

Vurderinger af det samlede forløb

Som det tidligere er nævnt fokuseres der ligeledes i skema 3 på kvindernes oplevelse af det samlede forløb. Gennemsnitstallet for dette er nævnt tidligere i dette kapitel under afsnittet om forventninger til Mødrehjælpen. Gennemsnitstallet ligger på 4,21, hvilket betyder, at deltagelse i forløb hos Mødrehjælpen har haft mere end "stor betydning" for kvinderne.

Udover afkrydsning blev de unge kvinder også bedt om at beskrive betydningen. Spørgsmålet lød: *Kan du med få beskrive havde forløbet i Mødrehjælpen har betydet for dig?* Nedenfor er gengivet en forkortet udgave af svar fra 18 kvinder (én havde ikke beskrevet men blot krydset af).

Betydning af forløb i Mødrehjælpen
Møde andre unge
Hjælp fra rådgivere stor betydning
Andre i samme situation, svar på spørgsmål
Tilknytning til barnet, nye venskaber
Lært om fødsel og barn
Fik tre veninder, svar på spørgsmål
Andre i samme situation
Være mere sikker
Hjulpet på nervøsitet under graviditet
Svar på spørgsmål, komme af med tanker og følelser
Godt at være sammen med andre i samme situation
Tryghed, vejledning om baby, økonomi
Hjælp til økonomi og uddannelse
Nogen til at støtte mig, gruppen og vejlederne
Hjælp til at anke revalideringsansøgn
Hjælp til at få styr på livet
Stor hjælp
Sammen med andre unge

De ting, der især går igen i kommentarerne, er det at være sammen med andre og hjælp fra rådgiverne. Samtidig breder kommentarerne sig også ind over meget forskellige områder som økonomi, uddannelse, egen tilstand og relation til barnet.

Kvinderne blev spurgt, om der var noget, der havde haft særlig betydning i forløbet. 17 af de 19 kvinder svarede ja. Nedenfor er kommentarerne gengivet i forkortet udgave ukommenteret fra min side.

Særlig betydning i forløbet i Mødrehjælpen
Rundvisning på sygehuset
Rådgiver
Efter fødsel, snak med andre
Samvær med andre unge
Det hele, god fødselsforberedelse
At man ikke står alene i den svære tid
Den frie snak om graviditet, åbne mødregrupper, rådgivning til barn med kolik
Møde nogen i samme situation
Forhold til jordemoder under graviditet
Fødselsforberedelse, god vejledning
Svært ve at få hjælp i kommunen, fik det i Mødrehjælpen
Jeg havde et sikkerhedsnet i Mødrehjælpen
Det hele, meget glad for at komme i Mødrehjælpen
Dybdegående samt m L. vedr. forventninger fra forældre
Det hele, godt at møde andre unge i samme situation
At man kunne tale åbent om problemer
Klogere på selve fødsel

Udover disse kommentarer skal det siges, at alle de 19 kvinder, som har været præsenteret for på spørgsmålet om Mødrehjælpen har levet op til deres forventninger svaret JA. For nogle kvinders vedkommende svarer de "mere til".

Resultater vedr. Sommerfuglemodel og beskæftigelse

Sommerfuglemodellen har været anvendt som en af de teoretiske grundforståelser af, hvad der præger et menneske psykosocialt og hvordan vi kan forstå arbejdet med at skabe forandringer hos mennesker. Modellen er præsenteret i kapitel 3.

Som nævnt i begyndelsen af dette kapitel havde vi (projektmedarbejderen og jeg) med udgangspunkt i denne model en hypotese. Vi mente, at den primære nøgle til at skabe forandring i kvindernes uddannelses- og beskæftigelsesmæssige situation lå i at bearbejde oplevelser med kvindernes skolegang, altså på modellens mellemniveau. Vi vidste samtidig, at statistisk set har de unge kvinder dårligere oplevelser med skolegang end gennemsnittet, hvilket bekræftede os i at gå videre med vores hypotese.

I spørgeskemaet var det derfor oplagt at forsøge at få svar på, om hypotesen holdt, og derfor stillede vi nogle spørgsmål, som direkte er inspireret af modellen. Der blev ganske enkelt spurgt om kvinderne havde talt om de tre forskellige niveauer i modellen:

1. de nære relationer
2. erfaringer med skole/grupper
3. forventninger fra den kultur man kommer fra (værdier)

Dernæst blev de spurgt hvilken betydning det havde haft for dem, at få talt/bearbejdet oplevelser fra de tre niveauer. Besvarelsene var overraskende for os: Det talmæssige materiale viser, at det niveau vi regnede med havde størst betydning tværtimod af kvinderne blev tillagt mindst betydning.

Sommerfuglemodel GENNEMSNIET (19 kvinder)		
Gennemsnit Sommerfugl 1 betydn bearb forældre etc	Gennemsnit Sommerfugl 2 betydn bearb skole etc	Gennemsnit Sommerfugl 3 betydn bearb kultur etc
3,75	2,36	3,18

Som det ses af figuren ovenfor vurderer kvinderne, at det har haft størst betydning at få talt om deres forhold til forældre og andre de er tæt på, mens det har haft mindst betydning, at få talt om skolegang mm., men det har dog haft betydning. Nu er dette jo kun tal, og desværre er det kun baseret på 19 kvinders besvarelser. Alligevel kan det give anledning til nogle refleksioner.

For det første er vurderingerne ikke koblet sammen med viden om, hvad der er sket med kvindernes beskæftigelsesmæssige situation. Dette er på ingen måder muligt i dette projekt, da det ville kræve langvarige studier. Kvindernes børn var i gennemsnit 12 uger gamle ved besvarelsen af det sidste skema, hvilket betyder, at kvinderne stadig er på barsel og højst har nogle planer om, hvad de vil på sigt. Skulle vi vurdere den uddannelses- og beskæftigelsesmæssige udvikling i kvindernes liv, måtte de følges flere år efter.

I ansøgningen om midler beskrev Mødrehjælpen bl.a. nogle intentioner om, at 2/3 af kvinderne skulle have en nogenlunde stabil tilknytning til arbejdsmarkedet efter deltagelse i dette projekt. Om det opnås kan endnu ikke vurderes. Derimod kan vi på baggrund af de tre interviews sige noget om, hvad nogle kvinder oplever kvalitativt har ændret sig i forhold til deres grundlag for at klare uddannelse og arbejde. Dette vender jeg tilbage til senere.

Kvindernes vurdering af hvilke dele, der har haft størst betydning for dem at få talt om, er ikke i spørgsmålet koblet sammen med den beskæftigelsesmæssige situation. Det kan måske siges at være en fejl fra min side, men jeg vurderede, at det ville blive for indviklet. Jeg havde valgt et andet sted i skemaet at spørge:

Kan du huske nogle episoder eller forhold i forløbet, som gav dig tro på, at du kunne gøre noget du gerne ville, f.eks. tage en bestemt uddannelse eller få en bestemt arbejdsfunktion?

Svarene er gengivet nedenfor:

Episoder/forhold, som gav tro på kunnen eks. udd/arb
(13 af kvinder af 19 skema 3)
Nej
HF
Der blev talt meget om det vigtige af at tage en uddannelse
Nej
Ja
Ja
Tro på sig selv og egne muligheder
Taler m Lene, tænker på pædagogisk udd., men ikke afklaret
Hjælp til lektiehjælp
Støtte til at tage beslutninger
Personligt fik jeg troen på mig selv
Jeg vidste hvad jeg ville, men godt at tale med en anden
Er fast besluttet på at tage uddannelse, taler med Lene

Som det ses af figuren ovenfor, har 13 svaret på dette spørgsmål i skema 3. Lene, som bliver omtalt, er projektmedarbejderen, som er socialrådgiver og har en terapeutisk uddannelse. Hendes særlige arbejde med kvinderne ifht. uddannelse og beskæftigelse er beskrevet i kapitel 7. Disse svar afspejler en forskel hos kvinderne, men det se ud at støtte og samtale er vægtet i kommentarerne.

I forhold til sommerfuglemodellen kan man gøre sig nogle teoretiske overvejelser. Modellen er tænkt som en helhedsmodel på den måde, at alle repræsentationsniveauer hænger sammen, spiller sammen og dermed også påvirker hinanden. Denne del af modellen kan man sige tenderer til at være bekræftet gennem kvindernes besvarelser, idet betydningen er spredt ud på alle tre niveauer i modellen. Man kan dermed forestille sig, at det kan være nødvendigt for nogle af kvinderne at få bearbejdet forholdet til forældre eller de normer og værdier, der ligger i kulturen, for at få kræfter til at beskæftige sig med det uddannelsesmæssige.

Særlige episoder og forhold i forløbet

Sammen med det spørgsmål, der er beskrevet ovenfor, stillede jeg øvrige spørgsmål vedr. episoder eller forhold i forløbet, som kunne fremhæves. På spørgsmålet om noget havde gjort negativt indtryk, svarede alle undtagen 3 nej. Én var blevet skræmt af fødselsfilm, én synes der var for få kvinder i gruppen og én svarede: "de unge piger".

Episoder eller forhold, som gjorde positivt indtryk er gengivet nedenfor ligesom forhold kvinder oplevede at have lært af:

Episoder/forhold, som har gjort særligt positivt indtryk
17 kvinder af 19 skema 3
Glad for forløb, tryk ved sygehusbesøg
Jordemoder / socialrådgiver
Økonomi, éngangshjælp fra Mødrehjælp
Det hele
Det hele en god oplevelse – super
Veninder, svar på spørgsmål
Jordemoder
Møde ligesindede, go` mad
Komme her, snak med ligesindede, jordemoderen, sundhedsplejersken
Rart med voksne at tale med
Fået hjælp til at komme videre med mit liv
Kæreste slog, barn 4 mdr., Vivi gik med til kommune 1/2 time efter
Åbnet for personlige ting, god kontakt m rådgivere
De ugentlige møder med proff. rådgivning, møde unge i samme situation
Svar på spørgsmål om barns far og fødselsforberede
Sammen med andre unge, samme tanker om at blive mor
Jordemoderen var der altid for én, mange spørgsmål

Episoder/forhold, som lært særligt meget af
15 kvinder af 19 skema 3
Rådgivning om egne og børns tænder
"Åbne mig for andre"
Fødselsforberedelse
Graviditet/ fødselsvejledning, besøg af tandlæge
At man skal være sig selv, ha´ det godt med sig selv
Jordemoders undervisning
Jordemoders gennemgang af fødsels støtte
Tro på sig selv
Viden om fødselsforløb, jordmoder stor hjælp, svar
At stole på mig selv og søge hjælp hvis behov
Stor hjælp til at klare problemer med ældste barn
Ok at spørge om hjælp, ok at have problem
Spørge, hvis jeg usikker på noget
Sundhedsplejerskens gode råd
Ammevideo

Overordnet ser jeg disse kommentarer fra kvinderne som et billede på, at kvinderne har fået en blanding af konkret rådgivning/støtte kombineret med arbejdet med deres opfattelse af sig selv, den måde de er i livet på.

Interviews – indhold og intentioner

I november 2006 interviewede jeg tre af de kvinder, der har deltaget i forløb hos Mødrehjælpen. Interviewene var semistrukturerede, hvilket vil sige med nogle temaer/spørgsmål, som jeg forpligtede mig til at skulle komme ind på men samtidig med plads til at gå ind i det der kom frem i processen (Kvale, 1994). Intentionen var at få et mere kvalitativt fokus på hvad kvinderne havde fået ud af at deltage i Mødrehjælpens projektforbøb. Jeg opstillede følgende interviewguide:

Interview-guide

Mødrehjælpens projekt 29. nov. 2006

Facts:

Hvor gammel er du?

Hvor gammel var du, da du fødte første gang?

Hvornår i perioden henvendte du dig til Mødrehjælpen?

Hvor lang et forløb har du haft i Mødrehjælpen?

Arbejdsmarkedstilknytning:

Hvad var din beskæftigelsessituation, da du henvendte dig til Mødrehjælpen?

Hvilke forventninger havde du til din fremtidige beskæftigelsessituation på det tidspunkt?

Hvad er din beskæftigelsessituation nu?

Hvis ændringer, hvad har været medvirkende?

Er du tilfreds med dit liv nu?

Har der for dig været forhindringer for, at du kunne tage en uddannelse, hvis det var det du ville?

Hvilke?

Stikord til at huske forskellige aspekter:

1. vedr. forhold til nære - familie
2. vedr. forhold til skole o a
3. vedr. forventninger i kulturen
4. Vedr. egne indre forventninger og selvopfattelse

Er der noget du kan fremhæve, som specielt har hjulpet dig?

Som det ses af interview-guiden er der lagt ekstra vægt på spørgsmål vedr. uddannelse og arbejde, hvilket er i tråd med projektets beskæftigelsesmæssige fokus.

Resultater fra interviews

Korte facts

De tre kvinder jeg interviewede var i december 2006 henholdsvis 19, 22 og 23. Alder ved fødsel af barnet var 19, 20 og 21 år.

Én af kvinderne har haft kontakt til Mødrehjælpen 7 måneder, én igennem 2 år og for den tredjes vedkommende er det ikke oplyst, men det kan siges at det er et længere forløb. Alle tre har henvendt sig under graviditeten, de to 3-4 måneder henne og den tredje 7 måneder henne.

I forhold til deres beskæftigelsesmæssige situation var den ene kvinde langtidssygemeldt fra teknisk skole pga. en skade og havde opgivet håbet om at komme i gang igen. Den anden kvinde var i gang med en uddannelse til social- og sundhedshjælper og den tredje arbejdede hos et rengøringsfirma.

Problemer i folkeskolen - både fagligt og socialt

Alle 3 kvinder beskriver et problematisk forhold til det at gå i folkeskolen. Her et uddrag af interviewet med kvinden på 19 år: (note: Enkelte sætninger er taget ud af overskuelighedshensyn)

Kvinde1: *Folkeskolen – rædselsfuldt! Det har altid været noget mobberi.*

Interviewer: *Hvad med det faglige?*

Kvinde: *Hmm*

Interviewer: *Det var du ikke god til?*

Kvinde 1: *Nej, på et tidspunkt fik jeg hjælp til matematik, men det fik jeg i dansktimerne, og så følte jeg, at jeg haltede bagud.*

Interviewer: *Men du fik taget 9 klasse eller hvad?*

Kvinde: *Ja men jeg fik ikke taget fysik, men det var fordi fysiklæreren mindede meget om min stedfar, hvor han med en pegepind kunne finde på at slå ud efter os, så jeg var enormt bange for ham og turde næste ikke møde op til fysiktimerne der. Når jeg så endelig var der, sad jeg bare og kikkede ned i bordet, fordi jeg var så bange for ham.*

Interviewer: *Men du kunne godt komme ind på Teknisk skole, selvom du ikke havde fysikeksamen?*

Kvinde: *Ja, man skal bare afslutte folkeskolens 9. klasse.*

Interviewer: *Så hvordan gik det med afslutningen?*

Kvinde: *Jeg tog bare min eksamen, som gik ad helvede til, Det var 5-taller og 6-taller og 03 i engelsk, og jeg kan huske, at jeg tudede helt vildt, og så min lærer var så sød at lægge min karakter øverst, så da den næste kom ind, kunne han jo se min karakter. Den dag, der var afslutning i 9. klasse dukkede jeg aldrig op, for det var det for pinligt til. Jeg havde jo en grund til det.*

Interviewer: *Man kan sige, at både socialt og fagligt havde du det ikke særligt godt?*

Kvinde: *Det har været en kamp for mig og en barsk oplevelse at gå i skole.*

Manglende støtte hjemmefra i fht. problemerne

De andre kvinder har lignende beskrivelser af sociale og faglige problemer i folkeskolen. 2 af kvinderne beskriver store familieproblemer. Fælles for kvinderne er, at de ikke føler, de har fået støtte hjemmefra til løsning af de problemer, de havde i skolen. Det anføres bl.a., at moderen ikke kunne blande sig, fordi hun ikke havde forstand på det. I et andet tilfælde er moderen så optaget af de familiemæssige problemer, kvinden på 22:

Kvinde: *Jeg har jo aldrig haft lyst til at gå i skole, da jeg var mindre.*

Interviewer: *Det har du ikke?*

Kvinde: *Nej jeg har altid hadet skolen.*

Interviewer: *Du har altid hadet skolen?*

Kvinde: *Ja, jeg fik jo aldrig lavet lektier, og jeg var en af dem, som ikke gad.*

Interviewer: *Ved du hvorfor det var sådan, at du hadede skolen dengang?*

Kvinde: *Det er der nok mange årsager til. Dels har jeg aldrig haft nogen forståelse for, hvad der foregik, og så har jeg også været mobbet i skolen, og så har jeg haft en masse familieproblemer, min far var alkoholiker og jeg har også haft en masse problemer med min mor derhjemme og sådan noget.*

Interviewer: *Det er mange ting.*

Kvinde: *Ja, og så har jeg heller ikke kunnet forstå de ting, vi har lavet, og jeg har heller ikke kunne få hjælp til lektier hjemmefra, og så det ene med det andet.*

På vej til uddannelse og beskæftigelse

På trods af de store problemer i folkeskolen har alle tre kvinder haft et ønske om at få en uddannelse på længere sigt. Dette var i hvert fald hvad de svarede, når jeg spurgte til deres forventninger i fremtiden om uddannelse eller arbejde. Om det er udtryk for en realistisk forventning, eller om det i højere grad har været på ønskeplan, er ikke nemt at afgøre.

På det tidspunkt, hvor jeg interviewer kvinderne, har kvinden på 19, som har opgivet teknisk skole pga skaden, fået mod på at starte igen. Samtidig er hun begyndt at overveje at satse på pædagoguddannelsen som et alternativ til teknisk skole. Hendes barn er på det tidspunkt kun 5 uger, hvilket vil sige, at hun stadig er i den fase, hvor det meste koncentrerer sig om barnet.

Den anden kvinde på 22, som har født 2 år tidligere, er i gang med at tage HF fag på VUC. Hun er fast besluttet på at søge ind på Den Sociale Højskole, når hun er færdig med de nødvendige HF fag, og hun er allerede involveret i miljøet omkring socialt arbejde:

Kvinde: *Ja nu går jeg på VUC, så tager jeg en 1-årig med nogle HF-fag: De HF-fag tager jeg så, og så er det meningen, at jeg vil søge ind på Den Sociale Højskole. Så vil jeg gerne tage socialrådgiveruddannelsen. Og det er jeg fast besluttet på, jeg har det ligesom om, at nu har jeg fundet mit ståsted. Det er meget målrettet mod det jeg gerne vil.*

Interviewer: *Det er helt sikkert?*

Kvinde: *Ja, det har jeg jo aldrig rigtig vidst, før de ting, jeg har været i gang med. Det har bare været for – nå så var der en mulighed der, og så tænkte jeg, så kan jeg prøve det af, ikke også, hvis jeg syntes, der var noget, der lød spændende for at prøve nogle forskellige ting af, for jeg har aldrig været rigtig klar over, hvad jeg ville.*

Interviewer: *Hvordan har du fundet ud af det?*

Kvinde: *Ja det var fordi, jeg i starten tænkte, at det kunne da være meget spændende, men så nu, efter at jeg er startet derinde på VUC, hvor jeg begyndt at føle mig meget målrettet og meget engageret i bare de fag vi har, hvor det er noget jeg aldrig har følt før.*

Den tredje kvinde på 23 år er i gang med at tage 9. klasse. Hun beretter om, hvordan hun i folkeskolen blev placeret i en specialklasse, hvor hun intet lærte. Ligeledes beskriver hun hvordan hun har kæmpet med at lære dansk, så hun kunne bestå danskprøven på 9. klasse niveau:

Interviewer: *Så hvordan var det for dig at få taget den danskeksamen?*

Kvinde: *Jeg har aldrig følt mig så glad (ler) ja men det er rigtigt. Jeg tudede, da jeg kom ud. jeg sagde: "åhh det er gået helt galt " inden jeg fik karakteren. Jeg tænkte: "åhh nej, det er helt helt galt". Og da hun så lukker mig ind igen, så siger hun: "Jamen af alt det jeg har hørt", sagde hun, "så har de da helt taget fejl af, hvad du fejlet i folkeskolen, fordi du har fået 9", og jeg var bare sådan: ahhhh det kunne jeg slet ikke fatte. Jeg tudede hele vejen hjem, og det første jeg gjorde var at ringe til min far – min stedfar - min mors mand der... og jeg tudede i telefonen og han sagde: "Hvad er det, er du dumpet eller hvad?" "Nej jeg har fået 9!" Og jeg stod bare der, og han var rigtig glad og min mor tudede i telefonen og - jamen jeg tror aldrig, jeg har været så glad. Og jeg blev glad og de andre blev også glade.*

Kvinde: *Da jeg så fik 8 gangen efter, der var jeg jo helt - ja jeg forstod jo slet ikke noget i en uge, tror jeg (ler). Jeg kunne ikke fatte, at jeg var kommet så langt. Og min mor hun blev ved med at sige, "det er kun dig selv - du kan kun takke dig selv. Fordi det er dig, der har kæmpet.*

Barnet og hjælpen er årsag til ændringer

Alle 3 kvinder beretter om store ændringer i deres liv. De har fået mere mod på tilværelsen og mere mod på at tage en uddannelse. På mit spørgsmål om, hvad der har skabt ændringerne, kommer de i store træk med 2 svar: Den ene årsag er, at de har fået et barn, den anden er den støtte, de har fået fra Mødrehjælpen og andre steder, eks. vis familie i de tilfælde, den har været til stede.

De følgende citater vedrører det at få barn:

Kvinde 1: *Ja, men det var dengang. Nu har jeg noget at kæmpe for, dengang var jeg bare mig selv, da var det jo lige meget. Nu har man noget at kæmpe for og vil gerne videre.*

Ja – for søren da, han skal ikke have en mor der går på kontanthjælp, også det, at jeg ikke kan holde det system ud. Jeg vil gerne ud af det. Hellere tjene sit eget, uanset om det skal være.....

Kvinde 2: *Og så er der jo også det, som man hører fra så mange andre, at nu skal man alligevel op om morgenen og have hende i dagpleje. Jamen nu er det lige som om, der ikke er noget plads til en kæreste i mit liv, nu skal det være alvorligt, og hun skal altså have en ordentlig opdragelse. Og det kan heller ikke nytte noget, at hun ikke har noget forbillede eller noget med uden uddannelse eller noget. Der er mange ting i det, jeg har bare – jeg synes måske bare at jeg er blevet voksen nu. Jeg tror egentlig bare det er det, ik os. På alle mulige måder. Og så i og med, at jeg går derinde. Det er jo også noget helt andet at gå derhenne, fordi det er voksne mennesker, der går derinde, ...*

Kvinde 3: *Der sker jo ting, når man får et barn – indeni én - at man tænker lidt på en anden måde, end når man bare er sig selv. Man tænker: altså nu skal der være en fremtid i det her. Man er nødt til at tage det sure med det søde. Det er altså også mere for barnets skyld, når han bliver ældre eller hun bliver ældre at man lige som kan se: Prøv at se – jeg har fuldført noget - så skal du også ligesom være et godt eksempel for dit barn - allerede inden det er født.*

Alle 3 kvinder beretter altså om, at der sker noget med dem, når de får barn. Alle 3 beskriver de, at de udretter ting for barnets skyld.

I det følgende vil jeg fremlægge citater om den støtte, kvinderne har oplevet at få. Det skal understreges, at i de tilfælde, der er mulighed for støtte fra familien, fremhæves denne fra kvindernes side. Jeg har dog pga. undersøgelsens fokus valgt her at fokusere på den støtte kvinderne har fået fra Mødrehjælpen og den betydning, det har haft for dem.:

Kvinde 1: *Ja og så den hjælp, jeg har fået her, den er jeg så glad for. Jeg kan kun råde andre unge piger, til at gå hened, hvis de er helt ude af den, altså.*

Altså det med Lene, der har hjulpet mig meget, fordi jeg begyndte at tænke på min stedfar, at han slog mig, da jeg var barn, ik´, og sådan skulle min dreng ikke have det, og sådan et jalousiskab, da jeg fik min lillebror, hvor jeg bare blev pillet ud, for jeg var jo ikke hans helt, det har hun fået snakket meget godt med mig, kommet helt i bund med det, fået det ud.

Ja, for ellers tror jeg stadig jeg ville være lidt ked af det. For jeg havde det godt i en periode og så kom der en overgang, hvor jeg fik det helt dårligt.

At få det hele snakket ud. Du kan jo ikke snakke med din mor på samme måde. Få det ud af verden, ligesom videre, skåret i småstykker, ja men han været så åndssvag. Jeg måtte jo flygte midt om natten fra ham.

Kvinde 2: *Det er jo det, der er det finurlige ved jo, at umiddelbart, har det jo ikke haft en eller anden sådan direkte indvirkning i mit liv, vel, det er jo mere alle de små ting, sådan, ik´ os´. Der er jo ikke et eller andet radikalt, man kan sige der har gjort, at det har ændret min tilværelse, men det er jo alle disse her små ting, følelsen af at have et sikkerhedsnet, kan man jo sige. Det er jo noget helt andet at have kontakt til sådan én som Charlotte f.eks, frem for at tale med en socialrådgiver inden for Kommunen.*

Forskellen er, at hun engagerer sig først og fremmest i én. Hun interesserer sig, og det lader jo til, at hun brænder for det, hun laver. Hun interesserer sig for de mennesker, hun har med at gøre. Det er jo ikke altid man har den følelse, fordi det er noget med at holde distancen de steder inde på de offentlige kontorer.

Ja og så var der også hende sundhedsplejersken, der også var tilknyttet, som man også havde mulighed for at komme i de åbne mødregrupper for at snakke lidt med. For selvom der godt nok var tilknyttet en sundhedsplejerske,

det er jo ikke andet end en gang om måneden de kommer, eller sådan et eller andet.

Der kan jo hurtigt trække nogle spørgsmål på lidt oftere, og hvis man nu har et eller andet spørgsmål eller et eller andet, så skal du lige finde den dag om ugen, hvor de har åbent mellem 8 og 9 eller sådan et eller andet. Det fungerer bare ikke helt lige så godt, synes jeg, så det var selvfølgelig også meget rart at have hende og få snakket med sundhedsplejersken. Det er jo kun indtil barnet er 8 mdr. gammel, man har den der sundhedsplejerske. Det er egentlig lidt.

Ja hun var her hele tiden, så man kunne hele tiden komme og spørge, hvis der var nogen ting, og så får man også snakket det på en anden måde, når man sidder i en gruppe, for så er der måske nogle andre der også havde nogle ting også, som man ikke lige selv havde tænkt på.

Ja. Der var en gang, hvor jeg også var inde og snakke med forstanderen - et interview. Da vi så kom ud herfra, havde vores biler holdt lige ved siden af hinanden, så havde vi begge to haft indbrud i vores biler, mens vi havde siddet og snakket, og vi var ikke forsikrede, kun ansvarsforsikring. Så sendte hun mig en check på 1.500 kr. Men sådan nogle ting, hele vejen igennem, med al den hjælp, jeg synes bare det er så fantastisk. Jeg blev helt rørt over det der. Det syntes det var enormt sødt af hende.

I det hele taget, det virker som om, stedet her, det er ikke nogen, som bare lige er ansat til, at nu skal de lige prøve at se, om de kan hjælpe nogen, eller et eller andet. Det virker som om de alle sammen er virkelig engageret i det. Det er den oplevelse, jeg har.

Kvinde 3: *Ja, altså jeg kan jo kun takke for at Lene hun eksisterer, var jeg lige ved at sige. Det har været rart at kunne snakke med hende og kunne bearbejde nogen af de ting som jeg måske har været bange for.*

Og Vivi – selvfølgelig hun er en super person, hun er jo sådan én der bare er der. Hun smider alt hvad hun har i hænderne for at hjælpe folk. Det er jo fantastisk altså. Så helt klart, det er nogen man tænker på. Selvfølgelig, når man har sådan nogle personer, som gør sådan nogle ting, så vil man også gerne give dem noget tilbage.

I står der hvor I står - I flytter jer ikke nogen steder. Det er ikke ligesom i folkeskolen, hvor de bare flytter sig til højre og uden at gribe én. Så giver man sådan en tak tilbage, ikke også. De kan se, at det går fremad, og man kan bare ringe til dem og sige, at det hele går ad pommeren til

Det er jo rart at vide, at man har nogen der hele tiden.

Det har betydet meget – rigtig meget. Man kan slet ikke forstå - nogen gange, at det kan betyde så meget som det egentlig gør, både mentalt og fysisk, at

man føler at man har et sikkerhedsnet – hele tiden under en, der strammet op, det er aldrig slapt...

....og så selv om man ikke bruger det så meget, så ved man at det hele tiden er der, man kan bare – det kræver bare at trykke nummeret, og hvis de ikke lige har tid til at snakke, så ringer de bare tilbage, og man kan altid være sikker på, at de ringer tilbage .

Mange rådgiveres indsats bliver fremhævet her i citatet, og ikke mindst forskellige faggruppers kompetence kommer til udtryk her. Ud over forskelligheden, ser det samtidig ud til, at der er nogle fællestræk i den støtte og hjælp, de unge kvinder har fået i Mødrehjælpen. Kvinderne fremhæver bl.a., at støtten er præget af engagement, tilgængelighed og tillid til, at de får hjælp og kan stole på medarbejderne.

Kvinderne er tilfredse og har tillid til fremtiden – med støtte

Alle 3 kvinder er tilfredse med deres liv nu. En enkelt kunne ønske sig en lejlighed i et andet kvarter, da hun aktuelt bor et barsk område, hvor hun f.eks. ikke kan sætte sit barn ud at sove.

Kvinderne har alle 3 mod på at tage uddannelse, og bortset fra den ene kvinde, som næsten lige har født, er de i gang med den forberedende skolegang til en egentlig uddannelse. De virker målrettede, idet de 2, som er færdige med barsel, har besluttet hvilken uddannelse de vil i gang med, og de er i gang med de relevante eksaminer.

Udover dette ser det samtidig ud til, at det er helt realistiske mål de har, idet de indtil videre har klaret de forberedende eksaminer godt.

Når jeg spørger, hvad der kunne forhindre dem i tage den uddannelse, de gerne vil, er der forskellige svar. Én af kvinderne er bange for, at barnet skal passes så langt væk fra hendes bopæl, at det bliver for omfattende bustransport med både aflevering af barn og pasning af skole. Desuden er hun usikker på, om hun kan have barnevognen med bussen.

En anden af kvinderne er bange for ikke at blive optaget på den uddannelse hun så brændende ønsker sig. Den tredje erkender, at der stadig ikke skal så meget til for at vælte hende.

Svarerne på spørgsmålet om mulige forhindringer viser, at der stadig er forhold, der kan vælte hele læsset for disse unge kvinder.

Da jeg spurgte én af kvinderne, hvordan det ville være, hvis hun ikke havde den mulighed længere at kontakte Mødrehjælpen, svarede hun, at det havde hun ikke tænkt på. Hun fortalte, at hun havde vænnet sig til, at hun kunne ringe derned, hvis der var noget hun ikke kunne finde ud af. Hun synes det skulle være muligt at blive ved at have muligheden for at kontakte Mødrehjælpen.

Det der specielt har hjulpet

I dette afsnit har jeg valgt blot at lade citaterne stå for sig selv:

Kvinde 1: *For mig er det mest Vivi og Lene, men det har også været rart at komme med i den der mødregruppe, bortset fra det sidste, hvor vi har børnene med. Hvis der var noget, der skulle sløjfes, så var det det, men det andet, det er simpelt hen genialt fundet på, altså. Jeg synes det er dejligt vi har et sted, fordi – hvis du bare snakker med en socialrådgiver, så er det bare hårdt og kontant og du kan ikke få nogen hjælp, og det er bare op til dig selv.*

Jeg kunne f.eks. ikke selv se, at jeg havde brug for at tale med Lene, vel. Og de sagde, at de synes, jeg lige skulle gå ind og snakke med hende, og det har jeg været skide glad for, ik´.

Kvinde 2: *Ja, Charlotte, hun er simpelt hen den mest fantastiske i hele verden. Det vil jeg godt lige sige. Jeg har også skrevet til Ugeavisen, der hvor man skriver ris og roser. Der har jeg også skrevet om Mødrehjælpen og bare rost dem.*

Du spurgte før, hvordan det var gået uden. Jeg har sikkert sagt, at jeg klarede mig også uden, men det havde da været hårdere, økonomisk.

Lige i starten, hvor jeg fortalte dig før om at jeg havde søgt og vi så fik sendt ansøgninger med starthjælp til barnevogn og udstyr og sådan nogle ting. så en uges tid inden jeg var sat til at føde, hvor jeg stadig ikke havde hørt noget fra dem, hvor jeg ringede derop og spurgte om, hvordan og hvorledes. Nå, men hende, der skulle tage sig af de sager der, hun var så langtidssygemeldt, hun var i hvert fald syg de næste 3 uger. Og jeg sagde til dem, er der så en anden, der tager sig af min sag, nå det havde de ikke lige tænkt. Da jeg så havde født, da havde jeg stadig ikke hørt noget fra dem, og så snakkede jeg bagefter med Charlotte, hvor hun sagde, at det skulle hun nok lige ordne, for det kunne bare ikke være rigtigt. Og så ringede hun til mig senere samme dag og sagde, at nu havde hun ordnet det. Et par dage efter, fik jeg så pengene.

Og så de åbne grupper, man har mulighed for at komme i og det sociale med de andre. Jeg har været glad for det. Jeg synes ikke jeg kan komme på noget negativt. Det skulle måske lige være sådan noget med, der har jo været et fandens masse bøvl med de telefoner på et tidspunkt, hvor man næsten ikke kunne komme igennem.

Kvinde 3: *Vivi har været min socialrådgiver ikke også og har vidst alt om lovgivning, og hvad ved jeg, så kan man sige, at Lene hun har været mere psykologisk.*

Hun har gået ind og rørt nogle emner, på en helt speciel måde, - det er ikke ret mange, der kan det – altså nu har jeg snakket med en hel del psykologer....

Og større perspektiver. Hun har bragt det hele indad mod mig og sagt- hvad kan du gøre bedre, hvad kan du, og hele tiden spørge sådan nogle mærkværdige spørgsmål, tænker jeg sådan lidt, og det har berørt mig. Det ku jeg takke hende for, at kunne mærke inde i mig selv, jamen hvad er det jeg vil, hvad er det jeg kan, som ingen andre kan gøre.

Hun har spurgt mig, hvorfor jeg hele tiden skal tænke frem eller op til nogen, og hvorfor skal jeg hele tiden måle mig med andre? Hvorfor kan du ikke bare lade familie være familie og så kontakte nogen andre angående skole? Og sådan nogen ting, det har hun sat mig i gang med.

Hun gav mig en mentor sidste år, fordi jeg tog 9.kl. på ½ år og det kan være sådan lidt presset - specielt hvis man ikke er særlig god til det, og det har givet mig noget, at hun gav mig en person, jeg kunne kontakte dag og nat stort set og sagt "nu er du sgu nødt til at komme".

Diskussion og konklusion

Der er ikke megen afvigelse, når kvinderne skal vurdere betydningen af det samlede forløb i Mødrehjælpen. Samlet set må man sige, at hvis dette var en brugerundersøgelse, var den til UG. Til gengæld kan man se på både spørgeskemaresultaterne og de 3 interviews, at der er store individuelle forskelle på, hvad der har haft størst betydning for kvinderne og på hvilke livsområder.

Den store variation i, hvad kvinderne tillægger størst betydning, samt at mange fremhæver flere dele af Mødrehjælpens samlede tilbud, argumenterer for, at man fortsat må satse på en fleksibel mosaik af tilbud, der tilgodeser forskellige behov hos kvinderne.

Konklusionen er, at man fortsat må satse på den tværfaglige indsats, som rækker fra konkret rådgivning på flere fagområder henover arbejdet med fødsels- og mødregrupper til den mere terapeutiske indsats og den målrettede uddannelsesvejledning.

Når man skal hjælpe disse kvinder med at forbedre deres beskæftigelsesmæssige status, er det er altså ikke nok, at man satser på ren arbejdsmarkedsrådgivende indsats. Man må så at sige kalkulere med *det hele sammenhængende menneske* som præmis. Dette perspektiv underbygges af den tidligere omtalte undersøgelse fra 2006, som viser:

... at det offentlige har rettet flest aktiveringstiltag mod den gruppe, som blev mor tidligt, men at dette ikke slår igennem i form af stærkere tilknytning til arbejdsmarkedet. (Glavind, 2006:23/24)

For mange af disse kvinder vil der formentlig først ske en ændring af situationen, hvis man iværksætter mere omfattende tiltag, der fører hen mod en egentlig erhvervsuddannelse, og som betrykker familiens situation under uddannelsen. (Glavind, 2006:24)

Noget tyder på, at kvinderne virkelig har oplevet indsatsen som samlet i Mødrehjælpen, og at det været betryggende for dem. De understreger, at de har kunnet komme med hvilken som helst problemstilling og oplevet at blive mødt og støttet i den aktuelle situation. Nogle gange har medarbejderen henvist den enkelte kvinde til en anden medarbejder, som havde mere forstand på den aktuelle problematik og derfor kunne tilbyde f.eks. dyberegående samtaleforløb eller retshjælp.

Denne oplevelse hos kvinderne argumenterer for at vægte det tværfaglige team som fundament i rådgivnings- og behandlingsindsatsen til denne gruppe af kvinder. Vel og mærket tværfagligt med et fælles fagligt grundlag og løbende fælles faglig udvikling, som det er beskrevet i denne rapport.

Mit bud på en teoretisk forståelse af kvindernes overordnede behov er det tilknytningsteoretiske begreb *en sikker base*. Begrebet er hentet fra John Bowlby (oprindeligt Ainsworth). To af de interviewede kvinder bruger selv begrebet sikkerhedsnet, hvor den ene beskriver sikkerhedsnettet i Mødrehjælpen som stramt, aldrig slapt (i modsætning til andre steder, hun har oplevet).

Bowlby beskriver begrebet en sikker base i forbindelse med forældreskab:

Herved er jeg fremme ved et centralt træk ved mit begreb om forældreskab – at begge forældre tilvejebringer en sikker base, hvorfra barnet eller den unge kan gå ud i verden, og hvortil det kan vende tilbage i sikker forvisning om, at det vil blive budt velkomment, når det kommer, få fysisk og emotionel støtte, blive trøstet, hvis det er ked af det, og beroliget, hvis det er bange. Det væsentlige i denne rolle består i at være til rådighed, parat til at reagere, når der er brug for opmuntring, og måske hjælpe, men kun gribe aktivt ind, når det er absolut nødvendigt. (Bowlby, 1994:19)

I sin beskrivelse sammenligner Bowlby forældrene med en befalingshavende officer på en militærbase, hvorfra en ekspeditionsstyrke sendes ud:

Basens rolle er det meste af tiden afventende, men ikke desto mindre vital. For kun hvis ekspeditionsstyrkens befalingshavende officer har tillid til at hans base er sikker, tør han trænge frem og tage chancer. (Bowlby, 1994:20)

Et perspektiv på de unge kvinders mod på uddannelse kunne således være at turde *trænge frem* i samfundet. *Den sikre base* er den mosaik af tilbud, der yder støtte, og som vel og mærket må opleves som en sammenhængende indsats.

Som der er gjort rede for tidligere i rapporten hænger en samlet faglig indsats også sammen ved hjælp af et fælles værdigrundlag. Kvindernes oplevelse af indsatsen som samlet tyder på, at Mødrehjælpen's team i praksis arbejder ud fra et fælles menneskesyn og værdigrundlag. Denne rapport's fokus har overvejende været på metode- og teoribeskrivelse.

At afdække og beskrive det fælles menneskesyn, og hvordan det kommer til udtryk i praksis, kunne være et nyt og videre perspektiv på udvikling og kvalificering af Mødrehjælpens arbejde.

Skulle jeg pege på andre nye udforskningsfelter, ville jeg rette fokus mod at undersøge muligheder og behov for en indsats i forhold til de unge fædre, som ikke er meget tilstede i den aktuelle indsats.

Med disse perspektiver vil jeg afslutte rapporten om Mødrehjælpens indsats i forhold til unge gravide og unge mødre.

Litteratur:

Bion, W. R. (1993, London 1961): *Erfaringer i grupper*. Hans Reitzels Forlag

Bowlby J. (1994, London 1988): *En sikker base*. Det lille Forlag.

Broden, Margeretha Berg (2004): *Graviditetens muligheder*.

Broden, Margeretha Berg (1991): *Mor og barn i Ingenmandsland*.

Christoffersen, Mogens Nygaard (2003): *Teenage motherhood and induced abortion among teenagers – a longitudinal study of all 15 to 19 year old women born in 1966*. Arbejdsrapport, Socialforskningsinstituttet.

Duus, Gitte (2003): *Virkesanalyse og læring i socialt arbejde*. Phd. Afhandling, forsvaret Aalborg Universitet, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, 2004.

Duus, G. og Jørgensen, R. S. (1998): *Mennesket i gruppen*. Projekt sidefag psykologi, AAU

Egelund T. og Hillgaard L. (1993): *Social rådgivning og social behandling*.
Socialpædagogisk bibliotek

Erikson, Erik H. (1971 a): *Barnet og Samfundet*. Hans Reitzels Forlag

Erikson, Erik H. (1971 b): *Identitet, Ungdom og Kriser*. Hans Reitzels Forlag

Evang, A. (1988, norsk udgave 1986): *Borderline*. Hans Reitzels Forlag

Glavind, N. (2006) Udsatte grupper blandt børnefamilierne – enlige og unge mødre. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Hald K. og Tværskov E. (1996) *Under ordene – om kommunikation og pædagogik*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Hansen, A., Hansen S.P. og Stevnshøj L.A. (2002): *Meget unge og sårbare mødre*. Formidlingscenter Aarhus.

Igra, L. (1989, opr. svensk udg. 1983): *Objektrelationer og psykoterapi*. Hans Reitzels Forlag

Kvale, S. (1994): *Interview - en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels Forlag

Lauvås, K. og Lauvås, P. (1997): *Tverrfaglig samarbeid – perspektiv og strategi*. Tano.

- Leontjev, A.N. (1983): *Virksomhed, Bevidsthed og Personlighed*. København
- Lewin, K. (1946): *Action research and Minority problems*. I Lewin (1997) *Resolving Social Conflicts & Field Theory in Social Science*. American Psychological Association
- Lundstøl, J. (1999b): *I Øyeblikket - antropologiske refleksjoner*. HiO-rapport 1999 nr. 3. Høgskolen i Oslo
- Madsen, S. AA. (1996) Bånd der brister – bånd der knyttes.
- Nygren, P. (1999): *Udvikling og kvalitet i psykosocialt arbejde*. Dansk psykologisk Forlag
- Stern, Daniel N. (1997) *Moderskabskonstellationen*. Hans Reitzels Forlag.
- Thyssen, O. (1997): *Værdiledelse - om organisationer og etik*. Gyldendal
- Visholm, S. (1993): *Overflade og Dybde*. Forlaget Politisk Revy

Bilag

Bilag 1:

Guide til brug ved visitation - opsamling af personligt arbejde i samarbejde med deltager i projekt "Unge gravide-unge mødre".

Navn:

Cpr.nr.

Adresse:

Tlf.nr.

Jordemor:

Termin:

Orlov:

A-kasse:

Kommunal sagsbehandler:

Vejledere på uddannelsessteder:

Andre:

1. Sociale forhold:

gift/ugift/samlevende:

børn:

pasningsforhold:

bolig,

transport,

økonomi,

helbredsforhold,

andet :

Hvilke forhindringer ser jeg begrænser mig i mit liv:

Hvordan kan jeg ændre på disse:

Vurdering:

Konklusion:

2. Min skole/ mit uddannelses/erhvervsforløb:

Uddannelse/skolegang:

Folkeskole:

Gym. HF :

Erhvervsudd.

Kurser:

Erhvervsperioder:

Evt. ledighedsperioder:

Herunder forskellige former for tidl. vejlednings/aktiveringsforløb.

Hvordan er disse forløbet?

Hvilke forhindringer ser jeg begrænser mit liv her og nu?

Hvordan kan jeg ændre på disse?

Vurdering:

Konklusion:

4. Kvalifikationer/ressourcer: (kursistens egen beskrivelse/vurdering.)

Almene:

Faglige:

Menneskelige/personlige:

Hvilke forhindringer ser jeg, der begrænser mit i mit liv her og nu:

Hvordan kan jeg ændre på disse:

Vurdering:

Konklusion:

5. Opvækst og familiebaggrund:

Hvilken betydning har min baggrund for mit liv lige nu?

Vurdering:

Konklusion:

5b. Fritidsinteresser: evt. medlem af foreninger, frivilligt arbejde, andet.

Ønske om at gå i gang med noget:

Er der noget der forhindre mig:

Hvordan kan jeg arbejde med dette?

Vurdering:

Konklusion:

6. Netværk:

Familie:

Venner:

Andre:

Professionelt:

Hvordan bruger jeg dem?

Hvordan kunne jeg bruge dem:/skal kan nogle inddrages?

Vurdering:

Konklusion:

7. Ressourcer her og nu .

fagligt:

socialt:

personligt:

Begrænsninger/forhindringer her og nu.

Fagligt:

Socialt:

Personligt:

Hvilken forhindring vurderes at være den/de største lige nu?

-
-

Hvad skal der til for at komme igennem den?

-
-

Visitationen munder ud i en foreløbig plan for den unge gravide/unge mor, der opstiller et eller måske flere ønsker om tilbud/ændringer i forhold til sin aktuelle situation, som hun aktuelt har brug for at arbejde med/få løst

Planen følger med kvinden, der medbringer denne(kunne være i vandrejournalen,en mappe/ i en ”bog”, eller andet således at de relevante fagpersoner, som kvinden undervejs i sin graviditet/ i sit

mødre forløb kommer i kontakt med kan følge med i /op på de ønsker/mål /planer, som kvinden har sat sig.

Handleplan i forløb i Mødrehjælpen.

Navn: _____

Dato:

Ønsker :

Hvad kan og vil jeg gøre:

Ønsker :	Hvad kan og vil jeg gøre:

Bilag 2:

MØDREHJÆLPEN:

SPØRGESKEMA 1

Udfyldes ved opstart af forløb.

Udfyldes af medarbejder under interview med den pågældende unge mor.

I : Aktuel situation

Dagsdato:.....

Startdato:.....

Alder:.....

Hvor langt er du i din graviditet?.....uger

Hvordan er din boligsituation?.....

Har du kontakt til faderen? (kryds)

Ja.

Nej:

Evt. kommentarer.....

Hvad er din aktuelle beskæftigelsessituation:.....

Hvilke forventninger har du til arbejde eller uddannelse i fremtiden?

.....

Har du nogle personer tæt på, som kan hjælpe dig og bakke dig op?

.....

II : Motiv/behov

Hvad fik dig til at henvende dig til mødrehjælpen? (motiver)

.....

Er der noget du synes er særlig svært lige for tiden?

.....

Har du selv en mening om, hvad du har brug for. Hvis ja, hvad?

.....

III : Forventninger til forløb

Hvad er dine forventninger til et forløb i mødrehjælpen? (stikord)

.....

Hvad passer bedst med dine forventninger til betydningen af at deltage i dette forløb? (kryds under)

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

Udfyldes af medarbejder under interview med den pågældende unge mor.

Har du deltaget i gruppeforløb vedr. fødselsforberedelse?

Ja:

Nej:

Hvilken type? 1. Socialrådgiver og jordemoder: _____

2. Kun jordemoder: _____

Hvis ja, hvilken betydning har det haft for dig? (Kryds under)

1. Ingen betydning

2. Mindre betydning

3. Nogen betydning

4. Stor betydning

5. Meget stor betydning

Hvilken betydning har det haft for dig i forhold til ... (stikord)

1. Din viden om graviditet, fødsel og spædbørn (stikord + kryds)

1. Ingen betydning

2. Mindre betydning

3. Nogen betydning

4. Stor betydning

5. Meget stor betydning

2. Dit forhold til din krop (og barnet derinde).....

1. Ingen betydning

2. Mindre betydning

3. Nogen betydning

4. Stor betydning

5. Meget stor betydning

3. Hvordan du havde det under fødslen.....

1. Ingen betydning

2. Mindre betydning

3. Nogen betydning

4. Stor betydning

5. Meget stor betydning

4. Dit netværk inden og efter fødsel.....

1. Ingen betydning

2. Mindre betydning

3. Nogen betydning

4. Stor betydning

5. Meget stor betydning

5. Din indstilling til muligheder for uddannelse og arbejde.....

1. Ingen betydning

2. Mindre betydning

3. Nogen betydning

4. Stor betydning

5. Meget stor betydning

6. Dit forhold til en evt. kæreste/far til barnet.....

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

7. *Dit forhold til dine forældre og/eller andre du er tæt på.....*

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

Er det planen, at du skal deltage i mødregruppe? Ja: Nej:

Hvis ja, hvilken betydning forventer du, at det vil have for dig? (kryds under)

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

MØDREHJÆLPEN:

SPØRGESKEMA 3

Udfyldes ved afslutning af forløb.

Udfyldes af medarbejder under interview med den pågældende unge mor.

I : Aktuel situation/overordnet betydning

Hvor langt et forløb har du haft i mødrehjælpen? Antal måneder:.....

Start dato:.....

Hvis afsluttet, slutdato:.....

Dags dato:.....

Aktuel beskæftigelsesmæssig status:.....

Barnets alder.....

Hvilken af følgende kategorier passer bedst, hvis du skal beskrive hvilken betydning det har haft for dig at komme i mødrehjælpen? (Sæt kryds under)

1. Ingen betydning

2. Mindre betydning

3. Nogen betydning

4. Stor betydning

5. Meget stor betydning

Kan du med få ord beskrive, hvad det konkret har betydet for dig? (én til to sætninger eller stikord)

.....

Er der noget i forløbet, der har haft særlig betydning for dig? (kryds) Ja: Nej:

Hvis ja, hvad?.....

Har du haft én eller flere individuelle rådgivere? List op her (kryds, rådg. til hvad og varighed)

Rådgiver 1:... Vedr:.....

Varighed (måneder):.....

Rådgiver 2:... Vedr:.....

Varighed (måneder):.....

Hvis ja, hvilken betydning har det haft for dig, at have haft kontakt med individuelle rådgiver(e)?

1. rådgiver (stikord + kryds).....

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

2. rådgiver (stikord + kryds):.....

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

Hvis du modtaget rådgivning vedr. uddannelsesmuligheder m.m., hvilken betydning har det haft?

(evt. stikord):.....

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

II : Sommerfuglemodel (1)

Har du i forløbet fået talt om dit forhold til dine forældre og/eller andre du er tæt på?

Hvis ja, hvilken betydning har det haft for dig? (Kryds under)

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

Hvis betydning, hvad er der kommet ud af det for dig? (stikord)

.....

III : Sommerfuglemodel (2)

Har du i forløbet fået talt om din erfaring med skole og/eller andre institutioner og grupper du har været i?

Hvis ja, hvilken betydning har det haft for dig? (Kryds under)

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

Hvis betydning, kan du fortælle hvad det har betydet? (stikord)

.....

IV : Sommerfuglemodel (3)

Har du i forløbet fået talt om de forventninger, der har været til dig fra din familie, venner og omgangskreds, den kultur du kommer fra?

Hvis ja, hvilken betydning har det haft for dig?

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

Hvis betydning, kan du forklare, hvilken betydning det har haft?

.....

V : Gruppeforløb (især mødregruppe)

Har du deltaget i gruppeforløb? (Kryds)

Fødselsforberedelse:.....

Mødregruppe:.....

Hvilken betydning har det haft for dig at deltage i ...? (Kryds under)

1. Fødselsforberedelsesgruppe (type 1 ____ - type 2 ____:)

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

2. Mødregruppe:

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

Hvilken betydning har det haft for dig at deltage i *mødregruppe* i forhold til ...

1. Din viden om spædbørn og tiden efter fødslen (stikord + kryds under).....

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

2. Hvordan du har haft det efter fødslen (tilstand).....

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

3. Dit forhold til dit barn

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

4. Netværk efter fødsel.....

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

5. Din indstilling til muligheder for uddannelse og arbejde.....

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

6. *Dit forhold til en evt. kæreste/far til barnet.....*

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

7. *Dit forhold til dine forældre og/eller andre du er tæt på.....*

1. Ingen betydning 2. Mindre betydning 3. Nogen betydning 4. Stor betydning 5. Meget stor betydning

VI : Hele forløbet

Kan du huske nogle episoder eller forhold i hele forløbet, som...

1.har gjort særlig positivt indtryk på dig?.....

2. ... har gjort negativt indtryk på dig?.....

3.du har lært særlig meget af?.....

4.gav dig mod på at tage en vigtig beslutning?.....

5.gav dig tro på, at du kunne gøre noget du gerne ville, f.eks. tage en bestemt uddannelse eller få en bestemt arbejdsfunktion?

.....

6.hjalp dig i forhold til dit barn?.....

Har din deltagelse i forløbet levet op til dine forventninger? (se udfyldt skema 1)

.....

Er der noget du har savnet i forløbet?

.....